

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

Denisa Charvátová

Odraz stáří v seriálech pro děti

Diplomová práce

Praha 2016

Autor práce: **Denisa Charvátová**

Vedoucí práce: **Prof. PhDr. Jan Jirák, Ph.D.**

Rok obhajoby: 2016

Bibliografický záznam

CHARVÁTOVÁ, Denisa. *Odras stáří v seriálech pro děti*. Praha, 2016. 112 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce prof. Jan Jiráček, Ph.D.

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá problematikou mediálního obrazu stáří ve Večerníčkových pohádkách pro děti. V rámci obsahové analýzy je zkoumáno 22 předem vybraných kreslených Večerníčkových pohádek (celkem 371 pohádkových příběhů v celkové délce 2974 minut), které vykazovaly znaky reprezentací stáří. Cílem práce je zmapovat podobu stáří v pohádkách a poukázat na stereotypy se stářím spojované. První část práce tvoří teoretické rámce podstatné pro následnou analýzu, a sice mediální obraz, mediální reprezentace, konstrukce reality, vztah mediálního obrazu a skutečnosti a stereotypizaci, které jsou následně doprovázeny charakteristikou pohádek, jejich funkcí a rovněž definicí stáří. Dále je ve stručnosti představeno všech 22 analyzovaných pohádek. Prostřednictvím kvantitativní obsahové analýzy je zkoumáno, jak často se ve Večerníčcích objevují reprezentace ženského a mužského stáří, v jakých souvislostech jsou reprezentace zobrazovány a jaká jsou jejich celková vyznění. Za pomoci kvalitativní obsahové analýzy je vytvořeno šest koherentních skupin mediálních obrazů stáří a prostřednictvím sémiotické analýzy je následně představeno šest konkrétních příkladů zobrazení stáří v pohádkách.

Abstract

The subject of the thesis is the problem of portrayal of the elderly in Vecernicek animated cartoons for children. Content analysis is conducted on twenty two selected animated Vecernicek stories that portrayed older characters (371 cartoons for a total of 2974 minutes). The objective of this paper is to examine the depiction of the elderly in Vecernicek cartoons and to point out age stereotypes. The first part of the paper consists

of a theoretical framework necessary for the subsequent analysis, particularly media depiction, media representation, construction of reality, the relationship between media depiction, reality and stereotyping, which are then accompanied by characterization of the stories, their meaning and also by definition of old age. Next, all twenty two analyzed cartoons are briefly introduced. Quantitative content analysis is conducted to examine the frequency and context of depiction of male and female elderly characters, and the overall message. Using qualitative content analysis, six coherent groups of media depiction of the elderly are created, then using semiotic analysis, six specific examples of age portrayal in Vecernicek cartoons are introduced.

Klíčová slova

kreslená pohádka, mediální obraz, obsahová analýza, pohádka, reprezentace, sémiotická analýza, stáří, stereotypy, Večerníček

Keywords

cartoon, content analysis, elderly, fairy tale, media image, representation, semiotic analysis, stereotypes, Vecernicek

Rozsah práce: 179 498 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 20. 12. 2015

Denisa Charvátová

Poděkování

Bylo mi ctí, že tato práce mohla vznikat pod vedením profesora Jana Jiráka. Patří mu velké díky za veškerou pomoc a povzbuzení, a to již od okamžiku příprav na vysněné studium, i za veškerý čas, který mi během mého studia věnoval. Velmi si cením všech jeho připomínek a rad, stejně jako přednášek, kterých jsem se mohla účastnit a které se mi současně staly inspirací jak pro studium, tak pro psaní předkládané práce.

Na druhém místě náleží poděkování mému manželovi Jakubu Charvátovi za to, že ve mě od začátku do konce věřil, i když to nebylo vždy lehké. Děkuji, že mi pomohl jít si za svým snem, ve kterém mě bezmezně podporoval, dodával mi odvahy i byl oporou v těžkých chvílích, a zároveň se stal mým prvním čtenářem i nesmlouvavým kritikem. A také za to, že naší malé dcerce pomáhal toliko nepocítit mé studijní výpadky z role maminky. Tímto se Ti, Eminko, omlouvám, za tyto výpadky, stejně jako za občasné záměny večerních pohádek za Hallovy či Jirákovy texty, a také za to, že jsem Ti tak často přerušovala sledování oblíbených pohádek na jediném zdroji vysílání v naší domácnosti.

V neposlední řadě patří velké díky mé rodině, především pak rodičům a sourozencům. Nebýt jejich podpory a pomoci (a to po celou dobu studia) by práce vznikala o poznání hůře. Děkuji, že jste se stali babičkami, dědečky, tetičkami a strýčky a poskytli mi tím klidného času na dopsání práce, kterého by bez vás bylo tak málo.

Institut komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK
Teze MAGISTERSKÉ diplomové práce

TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:

Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta:

Charvátová Denisa

Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta:
2013

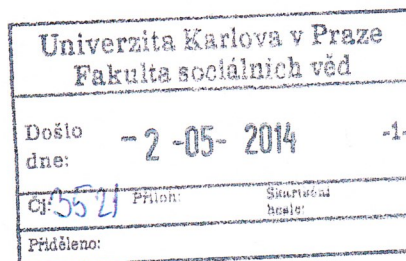
E-mail diplomantky/diplomanta:

denisa.charvatova@gmail.com

Studijní obor/forma studia:

Mediální a komunikační studia/Mediální studia
kombinovaná

Razítko podatelny:

Předpokládaný název práce v češtině:

Odras stáří v seriálech pro děti

Předpokládaný název práce v angličtině:

The Image of Elderly People in Children Programmes

Předpokládaný termín dokončení (semestr, akademický rok – vzor: ZS 2012/2013)

(diplomovou práci je možné odevzdat nejdříve po dvou semestrech od schválení tezí)

LS 2014/2015

Charakteristika tématu a jeho dosavadní zpracování (max. 1800 znaků):

Obraz seniorů a stáří v českých médiích byl opakovaně zpracován dvojicí autorek Renátou Sedlákovou a Lucií Vidovičovou, které se zaměřily zejména na mediální obsahy v českých periodících. Jak zmiňuje Sedláková ve své práci *Obraz seniorů a stáří v českých médiích aneb přispívají mediální obsahy k vytváření věkově inkluzivní společnosti?* z roku 2008, česká populace v důsledku druhého demografického přechodu stárne. Na to poukazují i údaje Českého statistického úřadu, podle kterých žilo v roce 2013 v České republice 16,8 % osob starších 65 let. Stárnutí obyvatelstva má dopad i na mezigenerační vztahy, k čemuž značnou měrou přispívají média.

Problémem u mediálních obrazů je, že často vykazují vysokou míru stereotypizace. A nejenak tomu bývá právě u zobrazování stáří v animovaných seriálech pro děti. Takové vyobrazení značně ovlivňuje naše představy o stáří jako takovém. Významy, které jsou v seriálech stáří připisovány, jsou spojeny s řadou stereotypů, poměrně často v podobě spíše negativních konotací – ať už jsou to nemoci, nemohoucnosti či ošklivost. Ve své práci se zaměřím na analýzu českých večerníčkových seriálů, kde budu zkoumat procesy stereotypizace stáří v mediálních reprezentacích, respektive konkrétně to, jak je v rámci jednotlivých seriálů prezentována podoba stáří.

Předpokládaný cíl práce, případně formulace problému, výzkumné otázky nebo hypotézy (max. 1800 znaků):

Cílem předkládané práce je analýza obrazu stáří ve vybraných animovaných seriálech pro děti. V rámci analýzy bude zkoumáno zobrazení fyzických vlastností a charakteru starších osob, kvality jejich života, taktéž jak často se v seriálech objevují, jaké jsou v seriálech odkazy na stáří a celkové vyznění (pozitivní či negativní).

Práce si klade za cíl potvrzení či vyvrácení následujících hypotéz:

(H1): Stáří je v dětských seriálech zobrazováno především v negativním smyslu.

(H2): Starší muži jsou zobrazováni častěji než ženy.

(H3): Muži jsou častěji vyobrazováni v pozitivním smyslu než ženy.

Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu):

Úvod

1. Média a realita

a. Mediální obraz

- b. Mediální reprezentace
 - c. Konstrukce reality
 - d. Vztah mediálního obrazu a skutečnosti
 - e. Stereotypizace
2. Večerníček
 - a. Žánr pohádka
 - b. Historie Večerníčku
 3. Analýza
 - a. Cíle výzkumu
 - b. Metody výzkumu
 - c. Výběr příběhů a jejich představení
 - d. Definice stárí
 - e. Určení proměnných
 4. Výsledky analýzy a jejich interpretace
- Závěr

Vymezení podkladového materiálu (např. titul periodika a analyzované období):

Česká televize odvysílala v roce 2013 pořad Nejlepší Večerníček, kde bylo prostřednictvím diváckého hlasování vybráno padesát nejlepších českých Večerníčků. Na základě výsledků této ankety bude analyzováno 20 vybraných večerníčkových seriálů.

Kritéria výběru vhodných večerníčkových seriálů pro potřeby diplomové práce byly následující:

- a) jedná se o animovaný seriál české tvorby;
- b) v seriálu se objevují lidské postavy;
- c) v rámci seriálu se opakovaně objevuje starší osoba.

Jako vhodné seriály k analýze se pak jeví tyto:

1. Bob a Bobek – králíci z klobouku (1979);
2. Maxipes Fík (1976);
3. Mach a Šebestová (1982);
4. O loupežníku Rumcajsovi (1969);
5. Kát'a a Škubánek (1982);
6. Říkání o vile Amálce (1972);
7. O loupežnickém synku Cipískovi (1972);
8. Pohádka o mašinkách (1984);
9. O zvířátkách pana Krbce (1980);
10. O klukovi z plakátu (1980);
11. O Kanafáskovi (2006);
12. Kosí bratři (1980);
13. Bubáci a hastrmani (1999);
14. Žofka ředitelkou ZOO (1996);
15. Kubula a Kuba Kubikula (1986);
16. Cesty formana Šejtročka (1993);
17. Z deníku žáka III.b anebo Edudant a Francimor (1995);
18. Berta a Ufo (2007);
19. O Sazinkovi (1976);
20. Sněžný muž Hugo (1988).

K těmto uvedeným seriálům budou v rámci analýzy, ač neuspěly v divácké soutěži, přidány ještě dva večerníčkové seriály, které jsou volným pokračováním dvou výše uvedených divácky úspěšných Večerníčků (Bob a Bobek – králíci z klobouku; O zvířátkách pana Krbce), a sice Bob a Bobek na cestách (2003) a Strašidla na Kulíkově (2010).

Metody (techniky) zpracování materiálu:

Kvalitativní (sémiotická) analýza.

Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a metodě jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):

BARTHES, Roland. *Mytologie*. Vyd. 2. Vimperk: Dokořán, 2004. ISBN 978-80-7363-359-2. Kniha sestává ze dvou částí. První tvoří eseje o dobových fenoménech masové konzumní společnosti, ve druhé je podrobně popsána aplikace sémiologického postupu na konkrétní kulturní jevy.

BERGER, Peter L. – LUCKMANN, Thomas. *Sociální konstrukce reality*. Vyd. 1. Brno: CDK, 1999. ISBN: 80-85959-46-1. Autoři v knize zkoumají, jakým způsobem je utvářena sociální realita a jak jsou vytvářeny a interpretovány významy.

GILES, David. *Psychologie médií*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3921-2. Autor se v knize zabývá vztahy k masovým médiím, účinky reklamy a vlivy médií na sociální chování.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základy metody a aplikace*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2005. ISBN 978-80-7367-485-4. Autor v knize popisuje nejčastěji používané metody výzkumu v rámci kvalitativní analýzy, a to celý proces od sběru dat až po vyhodnocení výsledků.

HNILICA, Karel. *Stereotypy, předsudky, diskriminace (pojmy, měření, teorie)*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1776-3. Kniha se zabývá problematikou společensky rozšířených jevů (stereotypy, předsudky a diskriminace), které mají ve svém důsledku dopady na celou společnost.

KRAUS, Jiří. *Jazyk v proměnách komunikačních médií*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2008. ISBN 978-20-246-1578-3. Text shrnuje problematiku jazyka, sociální komunikace a současných masových médií a zabývá se zejména vztahem sdělovacích prostředků a jazyka a jejich vzájemným ovlivňováním.

KŠAJTOVÁ, Marie. *Velký příběh večerníčku*. Vyd. 1. Praha: Albatros, 2005. ISBN 80-00-01664-8. Kniha popisuje historii jednoho z nejslavnějších televizních pořadů České televize – Večerníčku – ve spolupráci s některými autory večerníčkových příběhů.

LUHMANN, Niklas. *Realita masmédií*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2333-9. Autor se zabývá rolí masmédií v moderní společnosti a řeší otázku, jakým způsobem se média podílejí na vytváření společenské reality.

PIAGET, Jean – INHELDEROVÁ, Bärbel. *Psychologie dítěte*. Vyd. 5. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-263-8. Jedná se o ucelený obraz vývoje dítěte od narození do období adolescence ve spojení s úvahami o výchovných cílech a prostředcích.

PICKERING, Michal. *Stereotyping – The Politics of Representation*. Vyd. 1. New York: Palgrave, 2001. ISBN 0-333-77209-1. Kniha věnující se stereotypům, která obsahuje kritický pohled na problematiku stereotypizace a její historický vývoj.

PROPP, Vladimír Jakovlevič. *Morfologie pohádky a jiné studie*. Vyd. 2. Vimperk: H&H, 2008. ISBN 978-80-7319-085-9. Autor ve svém díle zkoumá vztah mezi folklorem a skutečností. Na základě morfologické analýzy rozděluje větve pohádkového žánru a identifikuje funkce postav a jejich charakteristiky.

SAK, Petr – KOLESÁROVÁ, Karolína. *Sociologie stáří a seniorů*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3850-5. Kniha se věnuje sociální skupině seniorů. Autoři se snaží ukázat stáří jako vrchol života a poukázat na nepřípravenost státu na stále více se rozšiřující skupinu seniorů.

SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Obraz seniorů a stáří v českých médiích aneb přispívají mediální obsahy k vytváření věkově inkluzivní společnosti?* In. Bočák, Michal – RUSNÁK, Juraj. *Média a text II.*

Vyd. 1. Prešov: Prešovská univerzita, 2008. ISBN 978-80-8068-888-2. Článek se zabývá výsledky dvou analýz obrazu seniorů a stáří jednak ve zpravodajství celoplošných deníků a hlavních zpravodajských relacích a jednak obrazové analýzy ve vybraných periodících.

TRAMPOTA, Tomáš - VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. *Metody výzkumu médií*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-683-4. Autoři v knize popisují jednotlivé metody užívané při výzkumu médií a demonstrují je na vybraných příkladech z českých médií.

VERBEROVÁ, Veronika – BÍLEK, Petr A. – PAPOUŠEK, Vladimír – SKALICKÝ, David. *Jazyky reprezentace*. Vyd. 1. Praha: Akropolis, 2012. ISBN 978-80-87481-67-7. Sborník, jenž se skládá ze dvou desítek textů, je rozčleněn do 3 oddílů: reprezentaci jako teoretickému problému, studie věnované reprezentaci odrážející se ve filozofii a myšlení o umění a kultuře a řadě úvah o umělcích a jejich dílech.

Diplomové a disertační práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

MIŠÍKOVÁ, Kateřina. *Opakující se stereotypy v časopisech pro mládež na začátku osmdesátých let a dnes - mediální obraz rodičů*. Praha, 2011. Bakalářská práce. Univerzita Karlova. Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Jana Čeňková, Ph.D.

MORÁVKOVÁ, Jitka. *Mediální reprezentace nevěry a jejích aktérů od 70. let 20. století*. Praha, 2012. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce Prof. PhDr. Jan Jiráček, Ph.D.

STEHLÍKOVÁ, Zuzana. *Obraz stáří a institucí péče o seniory. Reprezentace v deníku Blesk*. Praha, 2012. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií. Katedra sociologie. Vedoucí diplomové práce PhDr. Olga Šmídová, Ph.D.

STUHLÍKOVÁ, Markéta. *Obraz seniorů v televizní reklamě*. Olomouc, 2011. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Filozofická fakulta. Katedra Žurnalistiky. Vedoucí práce Mgr. Renáta SEDLÁKOVÁ, Ph.D.

ŠVARCOVÁ, Alžběta. *Zobrazování záporných postav v televizních seriálech pro děti*. Praha, 2012. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí práce Prof. PhDr. Jan JIRÁK, Ph.D.

Datum / Podpis studenta/ky

1. 5. 2014

Denisa Chovátová
.....

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:

Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:

Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:

Potvrzuji, že výše uvedené teze jsem s jejich autorem/kou konzultoval(a) a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na FSV UK vykonávám.

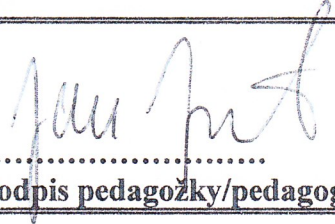
Souhlasím s tím, že budu vedoucí(m) této práce.

Prof. PhDr. Jan Jirák, Ph.D.

Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga

30.4.14

.....
Datum / Podpis pedagožky/pedagoga

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT VYTIŠTĚNÉ, PODEPSANÉ A VE DVOU VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO V HARMONOGRAMU PŘÍSLUŠNÉHO AKADEMICKÉHO ROKU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNY FSV UK. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI VYZVEDNOUT V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A NECHAT VEVÁZAT DO OBOU VÝTISKŮ DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TEZE NA IKSŽ SCHVALUJE VEDOUcí PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY.

Úvod	3
1 Média a realita	6
1.1 Mediální obraz	6
1.2 Mediální reprezentace.....	7
1.3 Konstrukce reality.....	10
1.4 Vztah mediálního obrazu a skutečnosti.....	12
1.5 Stereotypizace.....	13
2 Večerníček jako typ pohádky	18
2.1 Žánr pohádka.....	18
2.2 Funkce pohádek	21
2.3 Historie Večerníčku	23
3 Charakteristika stáří.....	27
4 Analýza.....	31
4.1 Cíle výzkumu	31
4.2 Metody výzkumu	32
4.3 Výběr příběhů a jejich představení.....	36
4.3.1 <i>Bob a Bobek – králíci z klobouku a Bob a Bobek na cestách</i>	37
4.3.2 <i>Maxipes Fík</i>	38
4.3.3 <i>Mach a Šebestová</i>	38
4.3.4 <i>O loupežníku Rumcajsovi a O loupežnickém synku Cipískovi</i>	39
4.3.5 <i>Káťa a Škubánek</i>	39
4.3.6 <i>Říkání o víle Amálce</i>	40
4.3.7 <i>Pohádky o mašinkách</i>	40
4.3.8 <i>O zvířátkách pana Krbce a Strašidla na Kulíkově</i>	40
4.3.9 <i>O klukovi z plakátu</i>	41
4.3.10 <i>O Kanafáskovi</i>	41
4.3.11 <i>Kosí bratři</i>	42
4.3.12 <i>Bubáci a hastrmani</i>	42
4.3.13 <i>Žofka ředitelkou ZOO</i>	43
4.3.14 <i>Kubula a Kuba Kubikula</i>	43
4.3.15 <i>Cesty formana Šejtročka</i>	43
4.3.16 <i>Z deníku žáka III.B aneb Edudant a Francimor</i>	44
4.3.17 <i>Berta a Ufo</i>	44

4.3.18	<i>O Sazinkovi</i>	45
4.3.19	<i>Sněžný muž Hugo</i>	45
4.4	Kategorizace obrazu stáří v pohádkách.....	45
4.5	Určení proměnných.....	47
5	Výsledky analýzy a jejich interpretace	48
5.1	Výsledky obsahové kvantitativní analýzy.....	48
5.2	Výsledky obsahové sémiotické analýzy.....	55
5.2.1	<i>Jeden z mnoha</i>	55
5.2.2	<i>Autorita</i>	59
5.2.3	<i>Babička/dědeček</i>	63
5.2.4	<i>Významná/slavná/úspěšná osobnost</i>	66
5.2.5	<i>Pozorovatel</i>	69
5.2.6	<i>Negativní postoje</i>	74
	Závěr	77
	Summary	81
	Použitá literatura	83
	Zdroje	94
	Seznam příloh	99

Úvod

V důsledku demografického přechodu česká populace stárne a podíl osob vyššího věku ve společnosti se neustále zvyšuje¹, což má dopad i na mezigenerační vztahy. Média se stala běžnou součástí života v moderních společnostech. Jejich prostřednictvím jsou nám reprezentovány obrazy jevů ve společnosti, potažmo naší sociální reality. V dětském světě takový zdroj představují mj. i pohádky. Obraz, který nám média poskytují, ať již realitu pouze odráží, či je médií obraz spoluvytvářen, odpovídá mýtům a ideologiím, jež ve společnosti převládají. Naše povědomí o stáří, ale i postoje vůči němu, ovlivňuje způsob, jakým média stáří zobrazují, kolik je mu věnováno prostoru, v jakých souvislostech je prezentováno, neboť mediální sdělení se stávají významným zdrojem poznání toho, jak je daný jev ve společnosti stereotypizován. Média mohou některé znaky a charakteristiky starších osob znázorňovat velmi podobně, a utvářet tak jejich mediální reprezentace, které mohou, ale nemusí být v souladu s jejich reálnou charakteristikou.² Zobrazení stáří na základě stereotypů ovlivňují naše představy o stáří. Skrze pohádky můžeme prožívat emoce nejen hlavních hrdinů, ale rovněž se stát snadno ovlivnitelnými v postojích a názorech právě vůči ostatním osobám v nich se objevujících. Zejména pak u dětí se pro formování jejich budoucích názorů jako problematické jeví stereotypní zobrazení určitých osob, v kontextu této práce starších osob.

Předkládaná diplomová práce se věnuje vyobrazení stáří ve 22 večerníčkových pohádkách pro děti. Cílem práce je zmapovat podobu stáří v příbězích, kde jsou pomocí konceptu reprezentace zkoumány jednotlivé dílčí obrazy stáří v pohádkách se vyskytující. Předně nás zajímá charakter starších osob, jejich fyzické vlastnosti a kvalita života a také četnost zastoupení starších osob v pohádkách. Stejně tak práce poukazuje na řadu stereotypů, které jsou ve spojitosti se stářím v pohádkách využívány (a to jak stereotypy negativní, tak pozitivní), a tím přispívá k poznání, jakou podobou se televizní pohádky podílejí na socializaci dětí, neboť pro děti si pohádky stále udržely značný výchovný a psychologický vliv.³

¹ Český statistický úřad. *Senioři v Česku*. [cit. dne 3. 12. 2015]. Dostupné z www: <<https://www.czso.cz/csu/czso/6b004993a4>>; Český statistický úřad. *Věkové složení obyvatel podle pohlaví a rodinného stavu k 31. 12. 2013*. [online]. [cit. dne 3. 12. 2015]. Dostupné z www: <[http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/t/BC0028FDA5/\\$File/1300641410.pdf](http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/t/BC0028FDA5/$File/1300641410.pdf)>.

² TRAMPOTA, Tomáš. *Zpravodajství*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006. s. 91.

³ ŠMAHELOVÁ, Hana. *Návraty a proměny: Literární adaptace lidových pohádek*. Vyd. 1. Praha: Albatros, 1989. s. 99.

Prostřednictvím kvantitativní obsahové analýzy si práce klade za cíl vyvrátit či potvrdit následující hypotézy: 1) stáří je v dětských seriálech zobrazováno především v negativním smyslu; 2) staří muži jsou zobrazováni častěji než ženy; 3) muži jsou vyobrazováni v pozitivním smyslu častěji než ženy. Dále je prostřednictvím kvantitativní analýzy zkoumáno, jaká kategorie stáří – mladší, střední, starší (o tom více viz kap. 2.4) – se v pohádkách objevuje nejčastěji.

Za pomoci kvalitativní obsahové analýzy bylo vytvořeno šest následujících koherentních skupin podob stáří ve vztahu k ostatním osobám: 1) jeden z mnoha; 2) autorita; 3) babička/dědeček; 4) významná/slavná/úspěšná osobnost; 5) pozorovatel; 6) negativní postoje. Z každé skupiny jsou vybrány konkrétní příklady stáří, které vykazují určité stereotypní znaky spojované se stářím, a ty jsou podrobeny sémiotické analýze.

První kapitola představuje výchozí teoretické rámce podstatné pro další analýzu. Primárně se zaměřuje na problematiku mediálního obrazu a reprezentace v médiích a s tím úzce související konstrukce reality. Neopomíná poukázat na vztah mezi mediálním obrazem a skutečností. V neposlední řadě je důležité pro potřeby této práce představit stereotypy a jejich funkce, které hrají stěžejní roli v následujícím výzkumu.

Jelikož se Večerníčky řadí mezi pohádky, ve druhé kapitole předkládaná práce zachycuje pohádku jako žánr a také základní klasifikace pohádek. Následně jsou rozebrány i jejich nejpodstatnější funkce s ohledem na dětské recipienty. Posléze je v krátkosti představena historie Večerníčku, jehož příběhy se tato práce zabývá. V neposlední řadě je rozebráno, co se v kontextu této práce rozumí stářím, aby bylo zřejmé, jaké znaky reprezentující stáří je důležité v rámci analýzy hledat. Pro potřeby výzkumu se jeví také důležité rozlišení chronologického věku.

Již výše zmíněné cíle výzkumu a metody obsahové analýzy jsou podrobněji rozebrány ve třetí kapitole, kde se také představuje všech 22 pohádek, jež byly do výzkumu zařazeny. Kapitola taktéž napovídá, jakým způsobem byly konkrétní pohádky do analýzy vybrány a které konkrétní řady daných Večerníčků do ní byly zařazeny.

Závěrečnou část práce představuje samotná analýza a vyhodnocení výsledků, které výzkum přinesl. Nejprve jsou ukázány výsledky kvantitativní obsahové analýzy, kde je taktéž zodpovězena většina hypotéz. Výsledky sémiotické analýzy jsou rozděleny do výše uvedených šesti skupin. V rámci jednotlivých skupin (v kontextu práce podkapitol) jsou posléze představeny konkrétní příklady reprezentace stáří v pohádkách – např. představa ideálu důchodu pocházející z pohádky *Maxipes Fík*.

Na úvod je rovněž nutné zmínit, že došlo k úpravám textu oproti schváleným tezím diplomové práce. První změna se týká struktury kapitol. Druhá kapitola změnila název z původního názvu *Večerníček* na *Večerníček* jako typ pohádky. Oproti původnímu plánu přibyla do této kapitoly podkapitola *Funkce pohádek*, neboť autorka spatřovala za podstatné definovat, proč jsou pohádky důležité. Z důvodu logičtější posloupnosti se pak podkapitola *Definice stáří* stala samostatnou třetí kapitolou s názvem *Charakteristika stáří*. Další změnu tak přineslo posunutí číslování následujících kapitol. Ve čtvrté kapitole přineslo změnu představení jednotlivých pohádek prostřednictvím dílčích podkapitol, k čemuž se autorka rozhodla z důvodu lepší přehlednosti. U některých *Večerníčků* v této kapitole došlo k úpravě roků výroby oproti datům uvedeným v tezích. Autorka se řídila daty výroby uvedenými na stránkách České televize u pořadu *Nejlepší Večerníček*⁴. Nicméně např. u pohádky *Bob a Bobek – králíci z klobouku* byl jako rok výroby uveden letopočet, který neodpovídal roku výroby žádné ze sérií. Také na základě dat nebylo občas zcela zřejmé, která z řad jednoho *Večerníčku* nesoucích stejný název byla myšlena. Autorka se snažila získat bližší informace týkající se diváckého hlasování, uvedených dat výroby a následného zařazení daných sérií *Večerníčků* mezi nejlepší *Večerníčky*, avšak zcela neúspěšně. Proto byla v několika případech data upravena, příp. do analýzy zařazeno více sérií daného *Večerníčku*. Dále ve čtvrté kapitole přibyla podkapitola *Kategorizace stáří v pohádkách*, která přináší rozlišení různých znaků a atributů, které se ve spojitosti se stářím v příbězích objevovaly. Změna oproti původním tezím se promítla také do nově páté kapitoly, kde opět pro lepší přehlednost přibyla podkapitoly konkrétních příkladů, které byly zkoumány v rámci sémiotické analýzy – 1) jeden z mnoha; 2) autorita; 3) babička/dědeček; 4) významná/slavná/úspěšná osobnost; 5) pozorovatel; 6) negativní postoje.

Dále je rovněž nutno zmínit, že kódovací kniha není součástí příloh předkládané diplomové práce. Veškeré zaznamenávání analyzovaných skutečností a následné kódování probíhalo ručně. Vzhledem k autorčině pracovní a zapisovací chaotičnosti a množství barevných zápisek, přepek a různých napříč-stránkových odkazů (prostřednictvím nejrozličnějších symbolů a značek), tak zcela postrádalo smysl přiřkládat, byť oskenované, kódovací knihy k předkládané práci.

⁴ Zde bylo na základě diváckého hlasování představeno 50. nejlepších *Večerníčků*. Podle: Česká televize. *Nejlepší Večerníček* [online]. [cit. dne 1. 2. 2015]. Dostupné z [www: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10492742198-nej-ct/21352216211-nejlepsi-vecernicek/>](http://www.ceskatelevize.cz/porady/10492742198-nej-ct/21352216211-nejlepsi-vecernicek/).

1 Média a realita

Reprezentace⁵ určitých skupin, tedy v případě této práce seniorů, vykazují prvky ekvivalentní realitě.⁶ Je nicméně rovněž možné, že bude docházet k vykreslení zjednodušujících vlastností a charakteristik, které nejsou vlastní celé sociální skupině. Některé prvky jsou tak, v rámci zjednodušení, vykreslovány ve větší míře či nadhodnocovány, zatímco jiné jsou opomíjeny.⁷ Předkládané obrazy přitom fungují jako informační modely o světě a jsou reprezentací jevů ve společnosti.⁸ Vyskytuje se zde proto poměrně často tendence ke stereotypizaci určitých témat, osob a skupin.⁹ Přesto nelze hovořit o tom, že by reprezentované charakteristiky přisuzované stáří realitě neodpovídaly. Problém vyvstává z tendence aplikovat stereotypní uvažování na celou sociální skupinu bez rozdílu.¹⁰

1.1 Mediální obraz

Problematika mediálního obrazu je úzce spjata s mediální reprezentací¹¹ a s konstrukcí reality, resp. se vztahem mezi sociální a mediální realitou. Pokud hovoříme o mediálním obrazu, máme tím na mysli témata, události, aktéry či myšlenkové koncepty, jež jsou prostřednictvím médií předkládány publiku.¹² Příjemci si tak i pomocí reprezentace daných témat v médiích vytvářejí vlastní pohled na příslušnou problematiku, svoji vlastní představu. Tuto svou „objektivní realitu“, pokud vůbec nějaká existuje, nadále konfrontují ve vzájemné sociální interakci.

⁵ O mediální reprezentaci více viz kap. 1.2.

⁶ JIRÁK, Jan – KÖPPOVÁ, Barbara. *Masová média*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009. s. 286.

⁷ Podle: BURTON, Graeme – JIRÁK, Jan. *Úvod do studia médií*. Vyd. 1. Brno: Barrister & Principal, 2003. s. 197; TRAMPOTA, Tomáš. *Zpravodajství*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006. s. 91.

⁸ JIRÁK, Jan – KÖPPOVÁ, Barbara. *Masová média*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009. s. 281–282; 291.

⁹ VLADYKA, Milan. Stereotypizace. *Revue pro média: Časopis pro kritickou reflexi médií*. Brno: Spolek přátel pro vydávání Hosta, 2004. [online]. č. 9 [cit. dne 20. 10. 2014]. Dostupné z [www: <http://rpm.fss.muni.cz/Revue/Heslar/stereotypizace.htm>](http://rpm.fss.muni.cz/Revue/Heslar/stereotypizace.htm).

¹⁰ TRAMPOTA, Tomáš. *Zpravodajství*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006. s. 93–94.

¹¹ Podle: TRAMPOTA, Tomáš. *Zpravodajství*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006. s. 96; JIRÁK, Jan – KÖPPOVÁ, Barbara. *Masová média*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009. s. 288.

¹² Podle: HALL, Stuart. The Work of Representation. In: HALL, Stuart (ed.). *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. 1st ed. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications & The Open University, 1997. s. 17–18; TRAMPOTA, Tomáš. *Zpravodajství*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006. s. 91; JIRÁK, Jan – KÖPPOVÁ, Barbara. *Média a společnost*. Praha: Portál, 2007. s. 138.

Média mohou některé rysy a charakteristiky starších osob znázorňovat velmi podobně, a utvářet tak jejich mediální reprezentace, které mohou ovlivňovat, příp. formovat představy lidí o světě.¹³ V perspektivě tohoto přístupu média svým způsobem nabízejí něco, co se považuje za obraz reality,¹⁴ pročež takový obraz nemusí být pouze vizuální percepce, nýbrž souborem mínění a představ. Takové zobrazení lze konkrétně ukázat na podreprezentování seniorů v médiích. Z výzkumů¹⁵ vyplývá, že osoby starší 60 let (vzato podle chronologického měřítka, o tomto typu měření viz níže) se v médiích objevují poměrně málo, ač představují takřka 22,6 % populace¹⁶. Tato hodnota ani zdaleka neodpovídá zastoupení seniorů v médiích.

Mediální obraz v kontextu této práce může být chápán jako příznačná představa reprezentace stáří, která je nám v rámci večerníčkových příběhů představována. Mediální obraz stáří zpodobněný ve Večerníčcích může být chápán i jako obraz stáří příslušné doby, který se svým způsobem vztahuje k mimomediální realitě.

1.2 Mediální reprezentace

Koncept mediální reprezentace lze chápat dvojím způsobem. Zaprvé jako proces, kdy je abstraktním pojmem dáována konkrétní podoba. A zadruhé jako jev, kdy nám média představují obraz světa, jaký známe a přijímáme.¹⁷ Jedná se v podstatě o dva vzájemně se doplňující jevy. „*Reprezentace neodkazuje pouze ke konkrétním věcem aktuálního světa, ale ani pouze ke konceptuálním a po výtce mentálním ,obrazům světa‘; typ reprezentačního směřování se může v uměleckém díle průběžně měnit a obvykle je cílen kamsi mezi tyto dva vyabstrahované a opozičně vyhocené póly.*“¹⁸

¹³ JIRÁK, Jan – KÖPPLOVÁ, Barbara. *Masová média*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009. s. 281–282.

¹⁴ JIRÁK, Jan – KÖPPLOVÁ, Barbara. *Masová média*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009. s. 282.

¹⁵ Např. podle: SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Může být stáří krásné? Analýza obrazu seniorů a stáří ve vybraných periodících*. Závěrečná zpráva pro Společnost přátelskou všem generacím. Kodaň, 2007; SEDLÁKOVÁ, Renáta - VIDOVIČOVÁ, Lucie. *Mediální analýza obrazů seniorů*. Pilotní studie – první vlna empirického výzkumu [online]. květen 2005 [cit. dne 28. 1. 2015]. Dostupné z www: <<http://www.spvg.cz/medialni-analyza-obrazu-senioru/>>; SOKAČOVÁ, Linda. Reprezentace seniorů a seniorek v médiích. In. *Reprezentace seniorů a seniorek v médiích*. Praha: Gender Studies, 2005. s. 10.

¹⁶ Český statistický úřad. *Věkové složení obyvatel podle pohlaví a rodinného stavu k 31. 12. 2013* [online]. [cit. dne 28. 1. 2015]. Dostupné z www: <[http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/t/BC0028FDA5/\\$File/1300641410.pdf](http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/t/BC0028FDA5/$File/1300641410.pdf)>.

¹⁷ JIRÁK, Jan – KÖPPLOVÁ, Barbara. *Média a společnost*. Praha: Portál, 2007. s. 141.

¹⁸ BÍLEK, Petr A. Reprezentace: Metafora, pojem či koncept? In. VEBEROVÁ, Veronika – BÍLEK, Petr A. – PAPOUŠEK, Vladimír – SKALICKÝ, David (eds.). *Jazyky reprezentace*. Vyd. 1. Praha: Akropolis, 2012. s. 15.

Reprezentace je součástí významotvorného procesu mezi členy dané kultury. Představuje totiž způsob, jak uchopit skutečnost prostřednictvím znakového systému, zejména pak prostřednictvím přirozeného jazyka,¹⁹ který zahrnuje řeč, znaky a obrazy nesoucí konkrétní význam nebo symboliku určitých věcí.²⁰

Se základním vymezením pojmu reprezentace přichází profesor filmových studií Richard Dyer ve své studii *Taking Popular Television Seriously* z roku 1985, kde nabízí čtyři možné významy slova reprezentace. Jsou jimi re-representace, reprezentativnost, prezentace a pochopení.²¹ Pro potřeby této práce jsou podstatné zejména výklady dvou následujících pojmů: jednak re-representace (znovu-předvedení), odkazující „především k užívání výrazových prostředků, tedy ke zvyklostem, které platí při zobrazení, předvádění či znovupředvádění světa publiku“²², a jednak reprezentativnost (typizace), odkazující k typům osob reprezentujícím jednotlivé sociální skupiny.²³ Oba tyto výklady se vztahují k reprezentaci lidí, institucí a k pohledu na jednotlivé sociální skupiny, přičemž v kontextu této práce se zaměříme primárně na zobrazování osob, resp. na zobrazování seniorů.

Další možný způsob nahlížení na problematiku reprezentace přináší teoretik kulturních studií a sociolog Stuart Hall ve své práci *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*, kde rozlišuje mezi dvěma spolu souvisejícími systémy reprezentace, systémem mentální reprezentace a systémem jazyka. Systém mentální reprezentace je podle Halla založen na systému pojmů a obrazů, které si uchováváme v mysli o jednotlivých předmětech. Mezi jednotlivými pojmy ustanovujeme komplexní vzájemné vztahy, čímž si utváříme mentální mapu. Ačkoli myšlenkové mapy každého z nás mohou být zcela odlišné, existují určité sdílené představy, jež jsou interpretovány stejným způsobem v rámci jednotlivých kultur. „Na

¹⁹ REIFOVÁ, Irena & kolektiv. *Slovník mediální komunikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004. s. 211–214.

²⁰ HALL, Stuart. The Work of Representation. In: HALL, Stuart (ed.). *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. 1st ed. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications & The Open University, 1997. s. 15.

²¹ Podle: BURTON, Graeme – JIRÁK, Jan. *Úvod do studia médií*. Brno: Barrister & Principal, 2003. s. 194; JIRÁK, Jan – KÖPPLOVÁ, Barbara. *Masová média*. Praha: Portál, 2009. s. 289; JIRÁK, Jan – KÖPPLOVÁ, Barbara. *Média a společnost*. Praha: Portál, 2007. s. 141.

²² BURTON, Graeme – JIRÁK, Jan. *Úvod do studia médií*. Brno: Barrister & Principal, 2003. s. 194; JIRÁK, Jan – KÖPPLOVÁ, Barbara. *Masová média*. Praha: Portál, 2009. s. 289; JIRÁK, Jan – KÖPPLOVÁ, Barbara. *Média a společnost*. Praha: Portál, 2007. s. 141.

²³ BURTON, Graeme – JIRÁK, Jan. *Úvod do studia médií*. Brno: Barrister & Principal, 2003. s. 194; JIRÁK, Jan – KÖPPLOVÁ, Barbara. *Masová média*. Praha: Portál, 2009. s. 289; JIRÁK, Jan – KÖPPLOVÁ, Barbara. *Média a společnost*. Praha: Portál, 2007. s. 141.

*základě toho, že vykládáme svět podobně, jsme schopni vytvořit sdílenou kulturu významů, a tak konstruovat sociální svět, ve kterém žijeme. Proto je ‚kultura‘ někdy definována jako ‚sdílené významy nebo sdílené pojmové mapy‘.*²⁴

Aby taková pojmová mapa mohla být sdílena celou společností, je třeba ji převést do společného kódu. Takovým kódem je druhý systém Hallovy reprezentace – jazyk, který představuje široký a shrnující význam, pod který spadají i vizuální obrazy.²⁵ Cílem užívání jazyka je vytváření významů. Jsou to pak zejména média, která představují prostředí, v němž probíhá reprezentace reality prostřednictvím jazyka. „Proto také především média rozhodují o tom, které významy ztrácejí svou legitimitu a stávají se marginálními.“²⁶

Naproti tomu Petr A. Bílek spatřuje dominantní mechanismus reprezentace v sémantickém procesu, který vychází z níže uvedeného Saussurova pojetí znaků a kódů. Podstatnou roli zde hraje fakt, že možnost reprezentace je nutně závislá na reálné existenci označovaného před samotnou reprezentací.

Stuart Hall dále ve své práci rozlišuje tři teorie, jejichž prostřednictvím vysvětluje mediální reprezentaci reality: reflexivní (*reflective*), intencionální (*intentional*) a konstrukcionistickou (*constructionist*).²⁷ Výše jmenované teoretické koncepty mají společného jmenovatele, kterým je význam věcí, každá z teorií ovšem nahlíží na význam z jiného úhlu.

Reflexivní teorie vychází z logiky antické filozofie, která předpokládá uložení významů ve věcech jako součástí jich samých a jazyk jako jejich zprostředkovatele. Tato myšlenka je založena na principu zrcadla. Média tak podle logiky této intelektuální tradice pouze odrážejí existující realitu světa.

Naopak intencionální přístup již přisuzuje podstatnou roli autorovi sdělení, na němž je závislé úspěšné dosažení komunikačního záměru. Vyvrací tak myšlenku, že významy jsou uloženy ve znacích.

²⁴ HALL, Stuart. The Work of Representation. In. HALL, Stuart (ed.). *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. 1st ed. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications & The Open University, 1997. s. 18.

²⁵ HALL, Stuart. The Work of Representation. In. HALL, Stuart (ed.). *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. 1st ed. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications & The Open University, 1997. s. 18.

²⁶ KRAUS, Jiří. *Jazyk v proměnách komunikačních médií*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2008. s. 137.

²⁷ HALL, Stuart. The Work of Representation. In. HALL, Stuart (ed.). *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. 1st ed. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications & The Open University, 1997. s. 24.

Konstrukcionistická teorie pracuje s myšlenkou aktivní lidské činnosti, jež produkuje významy. Podle Halla reprezentace v tomto pojetí „zahrnuje vytváření významu prostřednictvím upevňování vztahů mezi třemi odlišnými řády věcí: tím, co můžeme široce nazvat světem věcí, osob, událostí a zkušeností; konceptuálním světem – mentálními koncepty, které si nosíme v našich hlavách; a znaky, které jsou uspořádány do jazyků, které znamenají nebo které sdělují tyto koncepty.“²⁸ Tento systém reprezentace vychází při vytváření významů z níže uvedeného Saussurova pojetí znaku (označujícího a označovaného).

Právě poslední jmenovaná konstrukcionistická teorie, která se mj. snaží ukázat, že mnohé z toho, co považujeme za dané a přirozené, daným být nemusí,²⁹ bude pro účely této práce podstatná. Z perspektivy této teorie média nedisponují schopností zobrazovat realitu, protože mediální realita je organizována prostřednictvím kódování a dekódování významů. Je nutné zdůraznit, že „realita nemá význam dříve, než je reprezentována, a reprezentace se neodehrává až po události, ale stává její konstitutivní součástí“.³⁰

1.3 Konstrukce reality

Výchozí prací pro tuto kapitulu bude kniha sociologa a teologa Petera L. Bergera a sociologa Thomase Luckmanna z roku 1966 *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. Autoři v uvedeném díle vycházejí z konstrukcionistické teorie a klíčovými jsou pro ně pojmy realita a vědění.

Svět si lidé konstruují především během sociální interakce a komunikace.³¹ Realitu lze, podle Bergera s Luckmannem, definovat jako „vlastnost náležející jevům, kterým přisuzujeme existenci nezávislou na naší vůli“, a na vědění lze nahlížet jako na „jistotu, že tyto jevy jsou skutečné a jsou nositeli určitých vlastností“.³² Jednotlivé

²⁸ HALL, Stuart. The Work of Representation. In. HALL, Stuart (ed.). *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. 1st ed. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications & The Open University, 1997. s. 61.

²⁹ FAFEJTA, Martin. *Úvod do sociologie pohlaví a sexuality*. Věrovany: Jan Piszkiwicz, 2004. s. 14.

³⁰ SEDLÁKOVÁ, Renáta. Mediální konstrukce reality – reprezentace druhých. In. FORET, Martin – LAPČÍK, Marek – ORSÁG, Petr (eds.). *Media dnes: reflexe mediality, médií a mediálních obsahů*. Vyd. 1. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. s. 146.

³¹ KRAUS, Jiří. *Jazyk v proměnách komunikačních médií*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2008. s. 45.

³² BERGER, Peter L. – LUCKMANN, Thomas. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. Vyd. 1. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. s. 9.

reality a vědění se mohou napříč společnostmi a mezi různými jedinci zásadně lišit.³³ Realita a vědění, čili soubor faktů a významů, jež jsou v konkrétní společnosti považovány za dané, jsou nám předávány během procesu socializace.

Mezi jednotlivými realitami dochází ke vzájemné interakci, zejména při styku tváří v tvář. Právě tehdy si totiž nejlépe uvědomujeme střet realit, a to díky jak verbálním, tak i neverbálním aktům. Významy se utvářejí v jazykovém kontextu³⁴, z čehož lze v zásadě vyvodit, že sociální realita je subjektivním dojmem.

Berger s Luckmannem vycházejí při popisu sociální reality z následujících tvrzení: „*Společnost je výtvorem člověka. Společnost je objektivní realitou. Člověk je výtvorem společnosti.*“³⁵ Podstatné jsou přitom tři ústřední procesy: externalizace, internalizace a objektivizace. Externalizací rozumíme proces, kdy si člověk takřka neustále promítá své významy do okolního světa a různých realit. Externalizované skutečnosti se následně stávají danými, získávají objektivní podstatu, tudíž dochází k objektivizaci.³⁶ Nicméně právě zde vyvstává problém. Je často opomíjeno, že se jedná o vlastní vytváření znaků, nikoliv skutečnou objektivní realitu. V rámci internalizace do takto vytvořené reality jedinec přijímá objektivizovaný sociální řád a s ním i impulsy z okolních realit a jejich subjektivní význam, který se pro něj stává vlastním. Všechny tři výše představené procesy (externalizace, objektivizace a internalizace) jsou tedy v permanentní vzájemné interakci, neboť jednotliví členové společnosti „*svou existenci externalizují do společenského světa a zároveň tento svět internalizují jako objektivní realitu.*“³⁷

Za nejdůležitější z těchto procesů lze přitom podle autorů považovat proces objektivizace, neboť právě v rámci objektivizace se setkáváme s vytvářením znaků. K tomu dochází nejčastěji prostřednictvím jazyka. Takto vzniklé významy se posléze přenášejí do sociální reality. „*Privilegovaným nástrojem konstruování světa je zejména*

³³ LUHMANN, Niklas. *Realita masmédií*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2014. s. 93.

³⁴ REIFOVÁ, Irena & kolektiv. *Slovník mediální komunikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004. s. 278.

³⁵ BERGER, Peter L. – LUCKMANN, Thomas. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. Vyd. 1. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. s. 64.

³⁶ KLAJBAN, Michal. *Sociální konstrukce reality Petera Bergera a Thomase Luckmanna* [online]. Inflow: information journal, 31. 5. 2011 [cit. dne 2. 10. 2014]. Dostupné z [www: <http://www.inflow.cz/socialni-konstrukce-reality-petera-bergera-thomase-luckmanna>](http://www.inflow.cz/socialni-konstrukce-reality-petera-bergera-thomase-luckmanna).

³⁷ BERGER, Peter L. – LUCKMANN, Thomas. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. Vyd. 1. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. s. 128.

jazyk, který přebírá roli zprostředkovatele, a jedině jeho prostřednictvím může dojít k porozumění.“³⁸ Jazyk nám umožňuje objektivizovat díky sdíleným zkušenostem.

Důležitou roli v tomto procesu hraje taktéž habitualizace³⁹. Ta nám pomáhá usnadnit výkon určité činnosti, aniž bychom vynaložili větší úsilí. Prostřednictvím habitualizace dochází k vytváření modelů a vzorců, činnost je tak vykonávána automaticky bez přemýšlení.⁴⁰ S habitualizací pak velmi úzce souvisí typizace, která nám umožňuje na nové věci nahlížet jako na věci známé bez vynaložení většího úsilí v rámci procesu poznávání a napomáhá nám ke snadnější orientaci ve světě. Například v našem případě, v kreslené pohádce je nám rovnou zřejmé, že se jedná o starší osobu, a to na základě určitých typizačních rysů (více viz níže).

1.4 Vztah mediálního obrazu a skutečnosti

Reprezentace skutečnosti představuje vyjádření obecných idejí, představ, názorů, mýtů a stereotypů.⁴¹ Jedním z nejvýznamnějších sociálních aktérů, kteří různými způsoby reprezentují sociální realitu, protože se aktivně podílejí na interpretování, definování, a tedy i vytváření a konstruování reality, jsou masová média.⁴²

Obraz, který nám média poskytují, ať již realitu pouze odráží, či je médií obraz spoluvytvářen, odpovídá mýtům a ideologiím, jež ve společnosti převládají. „*Mýtus je systémem komunikace, [...] je sdělením.*“⁴³ Média současně poskytují těmto mýtům a

³⁸ BERGER, Peter L. – LUCKMANN, Thomas. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii věděni*. Vyd. 1. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. s. 64.

³⁹ Pokud nějakou činnost vykonáme mnohokrát a vytvoříme si tak určitý vzorec, podle kterého stejnou činnost napodobíme bez většího přemýšlení i v budoucnu, hovoříme o habitualizaci. Podle: BERGER, Peter L. – LUCKMANN, Thomas. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii věděni*. Vyd. 1. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. s. 56.

⁴⁰ BERGER, Peter L. – LUCKMANN, Thomas. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii věděni*. Vyd. 1. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. s. 56.

⁴¹ KRAUS, Jiří. *Jazyk v proměnách komunikačních médií*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2008. s. 45.

⁴² Podle: THOMPSON, John B. *Média a modernita: sociální teorie médií*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2004. s. 20; MCQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2009. s. 93–97; REIFOVÁ, Irena & kolektiv. *Slovník mediální komunikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004. s. 104; SCHULZ, Winfried. *Masová média a realita. ‚Ptolemaiovské‘ a ‚koperníkovské‘ pojetí*. In: JIRÁK, Jan – ŘÍCHOVÁ, Blanka. *Politická komunikace a média*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2000. s. 30–32.

⁴³ BARTHES, Roland. *Mytologie*. Vyd. 2. Praha: Dokořán, 2004. s. 107.

ideologiím konkrétní podobu. Publikum mediální obraz následně akceptuje a zasazuje si ho do své konstrukce sociální reality.⁴⁴

V mnoha případech je to dáno tím, že recipienti nemají svou vlastní bezprostřední zkušenost. Média se jim snaží předložit svůj pohled tak, aby jej recipienti vnímali jako svůj vlastní.⁴⁵ Příkladem může být mediální reprezentace osob určitým způsobem, přičemž publikum předpokládá, že tento způsob má nějakou souvislost se světem, ve kterém žije. To se týká jak fiktivních, tak i faktických obsahů.⁴⁶

Nelze tedy například předpokládat, že mediální obraz určité sociální skupiny vypovídá o její faktické podobě. Spíše odhaluje způsob myšlení a hodnoty, které daná společnost sociální skupině přisuzuje.

1.5 Stereotypizace

Mediální obsahy vykazují mnohdy zjednodušené a zkreslené reprezentace určitých skupin. V důsledku toho může docházet a dochází k vzniku zevšeobecnujících tvrzení a představ, tedy ke vzniku mýtů a stereotypů. Může se tak stát bezděčně, pouhým opakováním, jako je tomu třeba v rámci mediálních sdělení. V mysli si utvoříme vlastnosti a charakteristiky např. o určité sociální skupině, protože tato kategorizace nám později umožní její snadnější odlišení od ostatních sociálních skupin. Stereotypy tak představují konstruktivní prvky v procesu sociální konstrukce reality, protože jsou v první řadě typizovanými nositeli soudů, postojů či názorů a v neposlední řadě případně i předsudků.⁴⁷

Ačkoli mediální a kulturní analytik Michael Pickering, připouští, že odkazování ke stereotypům se objevovalo již v průběhu devatenáctého století (ve vztahu k národnímu charakteru)⁴⁸, autorství termínu stereotyp ve spojitosti s médii a jejich obsahy se připisuje novináři a filozofu Walteru Lippmanovi, který jej poprvé v tomto kontextu použil ve své práci *Public Opinion* z roku 1922. Stereotypy podle Lippmanna

⁴⁴ JIRÁK, Jan – KÖPPLOVÁ, Barbara. *Masová média*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009. s. 290.

⁴⁵ LUHMANN, Niklas. *Realita masmédií*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2014. s. 99.

⁴⁶ JIRÁK, Jan – KÖPPLOVÁ, Barbara. *Masová média*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009. s. 293.

⁴⁷ BURTON, Graeme – JIRÁK, Jan. *Úvod do studia médií*. Vyd. 1. Brno: Barrister & Principal, 2003. s. 197.

⁴⁸ PICKERING, Michael. *Stereotyping: The Politics of Representation*. 1st ed. New York: Palgrave, 2001. s. 16.

představují „obrazy v našich hlavách“⁴⁹, neboli jakési zjednodušené konstrukce jejichž prostřednictvím vnímáme věci kolem nás.⁵⁰ Jak Lippmann podotýká, problematické se jeví, že „*napřed definujeme, potom se díváme.*“⁵¹

V podobném duchu stereotypy později pojímá i lingvista Roger Fowler. Stereotypy pro Fowlera představují společností vytvořené nevyčleněné myšlenkové kategorie, do nichž si lidé zařazují různé události a jednotlivce, aby lépe porozuměli světu kolem sebe.⁵²

Pokud hovoříme o reprezentaci lidí a sociálních skupin, lze ji, podle Burtona a Jiráka, rozdělit do tří úrovní – na typy, stereotypy a archetypy.⁵³ „*Každé z těchto označení znamená jinou intenzitu ustálenosti vazby mezi reprezentovaným a popisovaným a odlišnou podobu vztahu mezi popisovaným a reálným.*“⁵⁴ První úroveň reprezentace je „typ“, jenž vyjadřuje specifickou reprezentaci postav. Pro postavy jsou charakteristické určité vlastnosti, které reprezentují. Typy jsou však hlouběji vykreslené a nikoliv tak zjednodušující jako stereotypy. Druhou rovinu představují právě stereotypy jako zjednodušující reprezentace lidských projevů, rysů či postojů. Jelikož jsou rysy v rámci zjednodušování mnohdy přehnané, stávají se takto představované stereotypy lehkou rozpoznatelnými. Třetí úroveň v podobě „archetypu“⁵⁵ vychází z Jungova psychologického pojetí. Jedná se o stereotypy zakořeněné hluboko v dané kultuře, trvající po tisíciletí, kupříkladu v podobě mýtů, folkloru a představ (např. diferenciaci dobra a zla).⁵⁶

Podle Lippmanna plní stereotypy ve společnosti čtyři základní funkce. První funkcí je tzv. „proces uspořádání“ obrazu našeho světa. Tato funkce vystihuje potřebu uspořádání reality do snadno pochopitelných forem a stereotypů. Rysy a kontury tohoto

⁴⁹ Podle: JIRÁK, Jan – KÖPPOVÁ, Barbara. *Média a společnost*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. s. 145.; JIRÁK, Jan – KÖPPOVÁ, Barbara. *Masová média*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009. s. 300.

⁵⁰ LIPPMANN, Walter. *Veřejné mínění*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2015. s. 73–75.

⁵¹ LIPPMANN, Walter. *Veřejné mínění*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2015. s. 74.

⁵² FOWLER, Rodger. *Language in the News: Discourse and Ideology in the Press*. 1st ed. London, New York: Routledge, 1991. s. 17.

⁵³ BURTON, Graeme – JIRÁK, Jan. *Úvod do studia médií*. Vyd. 1. Brno: Barrister & Principal, 2003. s. 196–199.

⁵⁴ TRAMPOTA, Tomáš. *Zpravodajství*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006. s. 92.

⁵⁵ BURTON, Graeme – JIRÁK, Jan. *Úvod do studia médií*. Vyd. 1. Brno: Barrister & Principal, 2003. s. 196–199.

⁵⁶ Podle: JUNG, Carl Gustav. *Archetypy a nevědomí: Výbor z díla II*. Vyd. 1. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1999. např. s. 15, 187; FRANZ, Marie–Louise von. *Psychologický výklad pohádek: smysl pohádkových vyprávění podle jungovské archetypové psychologie*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2011. s. 141.

obrazu nám dávají pocitu jistoty a napomáhají v lepším porozumění a orientaci ve společnosti a v okolním světě.⁵⁷ Druhou funkcí představují tzv. „zkratky“, které jsou hlavním znakem stereotypů. Napomáhají nám k urychlenému chápání významů a jsou zatíženy emocemi.⁵⁸ Třetí funkcí je způsob odkazování ke „světu“. Stereotypy jako typ sociální konstrukce reality napomáhají v utváření pohledu na skutečný svět, a prezentují tak jakýsi konsensus ve sdílených sociálních konstruktech.⁵⁹ Tato shoda je posilována působením médií, díky čemuž se stereotypům přisuzuje zdání přirozenosti. Stereotypy si počínají jako soubor ideologických hodnot.⁶⁰ „*Umíme si většinu věcí představit před tím, než s nimi získáme zkušenost. A tyto předem hotové úsudky výrazně ovlivňují celý proces vnímání.*“⁶¹ Poslední čtvrtou funkcí je „vyjádření našich hodnot a postojů“⁶², kde stereotypy plní úlohu prostředku k upevnění dominantních mocenských vztahů v dané společnosti.⁶³

Stereotypy mohou být podle Halla jak pozitivní, tak negativní. Můžeme hovořit např. o tzv. autostereotypech, tedy evaluaci implikovanou často zejména na vlastní sociální skupinu, v jejímž rámci reprezentant vystupuje. Oproti tomu heterostereotypy vidí Hall jako postoje vymezující se vůči odlišným, neznámým či cizím skupinám.⁶⁴ V případě negativních stereotypů můžeme hovořit o reprezentaci jinakosti. Dochází k vymezování se vůči druhým na úrovni my a oni.⁶⁵

Uvažování na základě stereotypů může mnohdy sklouznout k předsudkům, jež se mohou stát zdrojem diskriminace. Lze proto hovořit o škodlivých a neškodných stereotypech. Neškodné jsou stereotypní představy tehdy, pokud je jejich emotivní náboj neutrální a pokud se nedotýkají zájmů jedince.⁶⁶ Pokud nám média předkládají obraz sociální skupiny, která se nějakým způsobem odlišuje od většiny a s níž nemáme

⁵⁷ LIPPMANN, Walter. *Veřejné mínění*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2015. s. 84–85.

⁵⁸ LIPPMANN, Walter. *Veřejné mínění*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2015. s. 78–79; 85.

⁵⁹ BURTON, Graeme – JIRÁK, Jan. *Úvod do studia médií*. Vyd. 1. Brno: Barrister & Principal, 2003. s. 190.

⁶⁰ LIPPMANN, Walter. *Veřejné mínění*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2015. s. 80; 91.

⁶¹ LIPPMANN, Walter. *Veřejné mínění*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2015. s. 80.

⁶² BURTON, Graeme – JIRÁK, Jan. *Úvod do studia médií*. Vyd. 1. Brno: Barrister & Principal, 2003. s. 190.

⁶³ LIPPMANN, Walter. *Veřejné mínění*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2015. s. 81; 85–86; 95–96.

⁶⁴ HALL, Stuart. *The Work of Representation*. In: HALL, Stuart (ed.). *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. 1st ed. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications & The Open University, 1997. s. 238.

⁶⁵ PICKERING, Michael. *Stereotyping: The Politics of Representation*. 1st ed. New York: Palgrave, 2001. s. 71.

⁶⁶ GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Vyd. 1. Praha: Argo, 1999. s. 232.

osobní zkušenost, může se stát, že si přeneseme pocity nepřátelství a hněvu na někoho (či něco), kdo není skutečnou příčinou. Stává se tak právě v důsledku neověřených či neúplných informací. V kontextu stáří lze narazit na problematiku ageismu, v jehož rámci se setkáváme s předsudky, stereotypy a diskriminačním chováním vůči osobám vyššího věku.⁶⁷

V této souvislosti lze rozlišovat mezi zažitými a zprostředkovanými významy. Podle Johna Hartleyho si zažité významy vštěpujeme v rámci interpersonální interakce, zatímco zprostředkované významy získáváme prostřednictvím médií, případně z vyprávění (např. od rodiny), aniž bychom byli s problematikou v přímém kontaktu.⁶⁸ Karel Hnilica pak ještě navíc hovoří o stereotypech kulturních, za které považuje vyobrazení vyjádřená v mýtech, pohádkách, historii apod.⁶⁹

Pokud hovoříme o procesu stereotypizace, musíme si uvědomit, že se jedná o součást konstrukce sociální reality. Stereotypizace představuje sociální a psychologický proces, během kterého nejen vnímáme, ale zároveň si vytváříme smýšlení o druhých, jejich projevech, rysech, chování či postojích.⁷⁰ Takto vytvořené zjednodušené kategorizace (soubory jedinců, jichž se stereotypy týkají) sloužící k utřídění našich zkušeností nám usnadňují orientaci v sociálním systému.⁷¹

Prostřednictvím mediálních obrazů stáří a seniorů dochází ke klasifikaci této sociální skupiny, která je klíčová pro předkládanou práci. Jednotlivce spadající do zkoumané skupiny následně hodnotíme, jako by byli všichni stejní. Očekáváme od nich stejné chování a nikterak nerozlišujeme jednotlivé osobnosti. Při nazírání na stereotypy v rámci Večerníčků je třeba pohlížet na to, jaký preferovaný význam nám chtěl autor sdělit. To předpokládá následující otázky: Jakým způsobem se tvůrci pokusili představit a zjednodušit stáří, aby bylo snadno identifikovatelné? Jaké charakteristiky byly tvůrci

⁶⁷ VIDOVIČOVÁ, Lucie – RABUŠIC, Ladislav. *Věková diskriminace – ageismus: úvod do teorie a výskyt diskriminačních přístupů ve vybraných oblastech s důrazem na pracovní trh*. Praha, Brno: VÚPSV, 2005. Výzkumné zprávy. s. 5.

⁶⁸ HARTLEY, John. *Understanding News*. 1st ed. London a New York: Routledge, 1982. s. 139–140.

⁶⁹ HNILICA, Karel. *Stereotypy, předsudky, diskriminace (pojmy, měření, teorie)*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2010. s. 14.

⁷⁰ VLADYKA, Milan. *Stereotypizace. Revue pro média: Časopis pro kritickou reflexi médií*. Brno: Spolek přátel pro vydávání Hosta, 2004. [online]. č. 9 [cit. dne 20. 10. 2014]. Dostupné z [www: <http://rpm.fss.muni.cz/Revue/Heslar/stereotypizace.htm>](http://rpm.fss.muni.cz/Revue/Heslar/stereotypizace.htm).

⁷¹ GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Vyd. 1. Praha: Argo, 1999. s. 232.

stáří přisouzeny? Případně s jakými tématy je stáří spojováno? Je přitom zřejmé, že v rámci vyobrazování stáří se lze setkat se stereotypy jak negativními, tak pozitivními.⁷²

⁷² HUMMERT, Mary Lee – GARSTKA, Teri A. – SHANNER, Jaye L. Stereotyping of Older Adults: The Role of Target Facial Cues and Perceiver Characteristics. *Psychology and Aging*. University of Oregon, 1997. vol. 12, no. 1. s. 107.

2 Večerníček jako typ pohádky

Večerníček je televizní pohádkový pořad České televize určený dětem, který doprovází generace malých diváků již 50 let.⁷³ Televizní forma pohádkového příběhu je pro děti velmi atraktivní, neboť děti nemusí ani umět číst, aby se k pohádce dostaly. Též snadná percepce a touha po názornosti činí televizní příběhy přitažlivými.⁷⁴

Ač se jedná o fiktivní obsahy, i zde je možné sledovat reprezentaci určitých témat a osob, stejně jako práci s prvky reality. V případě Večerníčků je zřejmé, že se jedná o smyšlené postavy a události, ale i tak obsahují prvky typické pro danou kulturu a vůči těmto prvkům se i vymezují. Mnohdy jsou příběhy zasazeny do konkrétních reálných prostředí (např. měst).

V rámci Večerníčků se setkáváme s reprezentací postojů, názorů, hodnot, ale i právě mýtů a stereotypů, které se podílejí na konstrukci sociální reality, jak jsme si ostatně již uvedli v předchozí kapitole. Znaky reprezentované v pohádkách symbolizují, zastupují či odkazují k objektům a událostem v reálném světě, ale zároveň i k fantazijnímu světu a imaginárním předmětům a objektům. Jejich reprezentací (tím, že jsou nakresleny a reprezentovány) tak dochází k vytváření významů. Stereotypy v pohádkách plní důležitou funkci, jelikož jsou okamžitě rozpoznatelné a umožňují tak rychlejší orientaci v ději.⁷⁵

2.1 Žánr pohádka

Ač byly pohádky po dlouhou dobu vnímány pouze jako příběhy pro děti, v 19. století začaly být zkoumány na základě vědeckých metod a staly se zdrojem pro poznání (nejen) lidské kultury.⁷⁶ Pohádky se často odvíjejí od dané doby a dobových témat. V souladu s výše uvedeným⁷⁷ se dá říci, že pohádky svým způsobem re-representují něco, co existuje v reálném světě, a co je pomocí znaků přenášeno do

⁷³ Podle: ePress: Elektronický presskit ČT. *Večerníček slaví 50. narozeniny!* [online]. [cit. dne 30. 01. 2015]. Dostupné z www: <<http://www.ceskatelevize.cz/epress/vecernicek50/>>; Děčko. *Večerníček slaví 50* [online]. [cit. dne 13. 12. 2015]. Dostupné z www: <<http://decko.ceskatelevize.cz/vecernicek#o-vyroci>>.

⁷⁴ MEYROWITZ, Joshua. *Všude a nikde: Vliv elektronických médií na sociální chování*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2006. s. 196–198.

⁷⁵ Viz funkce stereotypů Waltera Lippmana představená v kapitole 1.5.

⁷⁶ PAVLÁSKOVÁ, Eliška. Teoretický rámec indexace pohádek. *Ikaros* [online]. 2006, roč. 10, č. 4 [cit. 04. 08. 2014]. Dostupný z www: <<http://www.ikaros.cz/node/3283>>.

⁷⁷ Viz kapitola 1.2.

konstruovaného pohádkového světa. To ostatně platí i o reprezentaci (typizaci) osob v pohádkách se objevujících.

V odborné literatuře se lze setkat s řadou obecných definic lišících se zejména v důležitosti jednotlivých prvků (vlastností) pohádky. Pro příklad si lze uvést následující definice. Jako „*prozaický žánr lidové slovesnosti, jehož vyprávění podává objektivní realitu jako nadpřirozenou s naivní samozřejmostí, jako by vše bylo skutečné, přes svoji fiktivnost tak zpravidla postihuje některé základní lidské touhy, etické normy a obecné životní pravdy*“⁷⁸ definuje pohádku *Slovník literární teorie*. Podobně *Encyklopedie literárních žánrů* popisuje pohádku jako „*zábavný, zpravidla prozaický žánr folklorního původu s fantastickým příběhem*“.⁷⁹ Pohádka je v pojetí Michala Černouška viděna jako „*útvár uměleckého slova a byla složená k vyprávění, k tomu, aby obraznost slova vyvolávala skryté obrazy imaginace, dřímající v dětské psychice, v mysli posluchače*“⁸⁰. Podobně Ladislava Lederbuchová představuje pohádku jako „*vyprávění, jehož příběhy se odehrály kdysi dávno v neurčitěm čase a místě (v jedné daleké zemi) a v kterém se dějí věci neuvěřitelné, neboť jsou ovládnuty tajemnými silami, a které má vždy dobrý konec, protože v něm vítězí lidská víra v dobro a spravedlnost*“⁸¹. V rámci jednotlivých vysvětlení lze najít převládající prvek tohoto žánru, a to fantastičnost.

Co se týká klasifikace pohádek, neexistuje mezi jednotlivými autory shoda na její podstatě. Namísto toho se lze v odborné literatuře setkat s celou řadou možných klasifikací pohádek⁸². Pohádky tak lze například členit buďto na folklorní a literární, nebo na kouzelné (fantastické), zvířecí, legendární a mytologické, realistické (novelistické) a kumulativní.

Folklorní pohádka je ústně tradovanou formou pohádky určenou nejen dětem, ale často zejména dospělým. Důležitou roli ve folkloru hraje interpretace.⁸³ Literární pohádka je pak literární adaptací zaznamenaných folklorních textů, přičemž adaptace je

⁷⁸ PETERKA, Josef. Pohádka. In. VLAŠÍN, Štěpán (ed.). *Slovník literární teorie*. Vyd. 2. Praha: Československý spisovatel, 1984. s. 281.

⁷⁹ MOCNÁ, Dagmar. Pohádka. In. MOCNÁ, Dagmar – PETERKA, Josef a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Vyd. 1. Praha - Litomyšl: Paseka, 2004. s. 472.

⁸⁰ ČERNOUŠEK, Michal. *Děti a svět pohádek*. Vyd. 1. Praha: Albatros, 1990. s. 6.

⁸¹ LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Fraus slovník literárních pojmů aneb Co se skrývá za slovy*. Vyd. 1. Plzeň: Fraus, 2006. s. 101.

⁸² Viz např. PROPP, Vladimír Jakovlevič. *Morfologie pohádky a jiné studie*. Vyd. 2. Jinočany: H & H, 2008; SIROVÁTKA, Oldřich. *Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře*. Vyd. 1. Brno: Etnologický ústav AV ČR, 1998; ŠMAHELOVÁ, Hana. *Návraty a proměny: Literární adaptace lidových pohádek*. Vyd. 1. Praha: Albatros, 1989.

⁸³ SIROVÁTKA, Oldřich. *Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře*. Vyd. 1. Brno: Etnologický ústav AV ČR, 1998. s. 16.

determinována především individuálními představami a talentem těch, kteří ji realizují.⁸⁴ Šmahelová přitom rozlišuje tři způsoby adaptace ústně tradovaných pohádek do podoby literární. Zaprvé se jedná o přesný záznam ústně tradovaných příběhů. Druhým způsobem je klasická adaptace, která se snaží zachovat původní nejtýpější prvky folklorní pohádky. Klasická forma adaptace je tak jakýmsi hledáním tzv. optimálního variantu, přičemž dává prostor pro různé přístupy jednotlivých autorů. Třetím způsobem je podle Šmahelové autorská adaptace, která sice vychází z folkloru, nicméně je zde patrná individuální interpretace a tvorba autora dané pohádky.⁸⁵

Za nejstarší a nejrozšířenější typ pohádky bývá považována pohádka kouzelná.⁸⁶ Tento druh pohádky je založen na principu boje dobra proti zlu a zpravidla mívá šťastný konec (dobro vítězí nad zlem⁸⁷). Postavy se dělí na kladné a záporné. Právě zde je využíváno společného kódu, který při reprezentaci významů pomocí našich mentálních map napomáhá k jasné identifikaci dobra a zla. Taktéž se často v kouzelných pohádkách setkáváme se zažitými stereotypy vlastností jednotlivých postav⁸⁸ (zlá a ošklivá čarodějnice, krásná a hodná princezna atd.). Dominantním prvkem je výskyt nadpřirozených bytostí (víl, duchů apod.).⁸⁹ Kouzelná pohádka se snaží ukázat svět, jaký by měl být. V souladu s koperníkovským pojetím vztahu médií a reality⁹⁰ se dá říci, že v tomto případě jsou selektovány podněty a dění v sociálním světě, které jsou zpracovány, a svět je následně interpretován prostřednictvím pohádkové reality ve své „ideální“ formě.

Ve zvířecích pohádkách nacházíme „*alegorii lidského světa a konání*“⁹¹. Zvířata jsou nositeli lidských vlastností (např. hloupý medvěd, mazaná liška). Legendární

⁸⁴ VAŘEJKOVÁ, Věra. *Česká autorská pohádka*. Vyd. 1. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 1998. s. 5.

⁸⁵ ŠMAHELOVÁ, Hana. *Návraty a proměny: Literární adaptace lidových pohádek*. Vyd. 1. Praha: Albatros, 1989. 232 s. 129 – 170.

⁸⁶ MOCNÁ, Dagmar – PETERKA, Josef a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Vyd. 1. Praha – Litomyšl: Paseka, 2004. s. 473.

⁸⁷ Což lze považovat za výše uvedený příklad archetypu.

⁸⁸ PROPP, Vladimír Jakovlevič. *Morfologie pohádky a jiné studie*. Vyd. 2. Jinočany: H & H, 2008. s. 25–26; 144–145.

⁸⁹ SIROVÁTKA, Oldřich. *Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře*. Vyd. 1. Brno: Etnologický ústav AV ČR, 1998. s. 36.

⁹⁰ Tak jak jej pojímá SCHULZ, Winfried. Masová média a realita. ‚Ptolemaiovské‘ a ‚koperníkovské‘ pojetí. In. JIRÁK, Jan – ŘÍCHOVÁ, Blanka. *Politická komunikace a média*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2000. s. 24–40.

⁹¹ SIROVÁTKA, Oldřich. *Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře*. Vyd. 1. Brno: Etnologický ústav AV ČR, 1998. s. 45.

pohádka pracuje s náboženskou tematikou, zatímco pohádka mytologická zobrazuje postavy z národních pověstí.⁹²

Naproti tomu lze zařadit pohádky novelistické (realistické), které potlačují fiktivní svět a odehrávají se v realistickém prostředí. Dochází zde tedy právě k výše uvedené reprezentaci světa.⁹³ Ovšem i do něj se mísí prvky fantastické, aby byl zachován princip pohádky.⁹⁴ Děj se často odehrává ve městech či vesnicích, kde hlavní hrdina (prostý člověk) potkává postavy, které běžně známe ze svého života. U těchto postav je zřejmá typizace. Nutno podotknout, že tyto druhy pohádek akcentují sociální náplň.⁹⁵ Jak tomu v pohádkách bývá, i zde je zlo potrestáno a vítězí dobro, nicméně v tomto případě především za pomoci čestnosti a důvtipu hrdiny. Lingvista a představitel ruského formalismus Vladimir Jakovlevič Propp pak ještě z novelistických pohádek vyčleňuje pohádky anekdotické, které oplývají humorem, vtípem a satirou.⁹⁶

V rámci literatury se lze setkat ještě s jedním typem pohádky, a sice s pohádkami kumulativními neboli řetězovými. Jedná se o pohádky různého druhu, jejichž princip spočívá v opakování nebo narůstání stejných dějů či prvků. Toto vrstvení je rozuzleno nějakým vtípným závěrem. Typickým příkladem je pohádka *O veliké řepě*.⁹⁷

2.2 Funkce pohádek

Již výše bylo uvedeno, že zprvu byly pohádky určeny především dospělým. Dnes jsou nicméně pohádky chápány zejména jako příběhy pro děti. Jejich funkce se tudíž posuzuje právě s ohledem na působení na dětské recipienty. I proto lze považovat za primární funkci pohádek pomoci dětem pochopit svět kolem sebe. Svět, jak jsme si již uvedli, je sociálním konstruktem. Realitou se stává v momentě, kdy na základě tohoto konstruktů lidé jednají. Pohádky v určité formě tento svět re-reprezentují prostřednictvím znaků, které jsou velmi podobné věcem, ke kterým odkazují. Znaky

⁹² SIROVÁTKA, Oldřich. *Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře*. Vyd. 1. Brno: Etnologický ústav AV ČR, 1998. s. 46.

⁹³ Viz kapitola 1.2 Mediální reprezentace.

⁹⁴ SIROVÁTKA, Oldřich. *Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře*. Vyd. 1. Brno: Etnologický ústav AV ČR, 1998. s. 42.

⁹⁵ PROPP, Vladimir Jakovlevič. *Morfologie pohádky a jiné studie*. Vyd. 2. Jinočany: H & H, 2008. s. 292.

⁹⁶ PROPP, Vladimir Jakovlevič. *Morfologie pohádky a jiné studie*. Vyd. 2. Jinočany: H & H, 2008. s. 293.

⁹⁷ PROPP, Vladimir Jakovlevič. *Morfologie pohádky a jiné studie*. Vyd. 2. Jinočany: H & H, 2008. s. 268; 283–289.

nesou významy, které musí být následně interpretovány. Význam je tak konstruován právě pomocí kódů, které fixují vztahy mezi pojmy a znaky.

Pohádky navíc pomáhají dětem „*uspořádat vnitřní prostor a na základě toho si vytvořit řád ve vlastním životě*“⁹⁸ tak, aby pro ně byl srozumitelný. Což ostatně uvádí i Michal Černoušek jako jednu ze základních funkcí pohádek – vnést smysl a řád do dětem nesrozumitelného, chaotického světa.⁹⁹ K tomu samozřejmě dopomáhají i stereotypy, a to pak zejména v ohledu jejich základních funkcí tak, jak je vidí Lippman. Především se tedy jedná o „proces uspořádání“, „zkratky“ a „způsob odkazování ke světu“.¹⁰⁰ Svět dospělých je tímto převáděn na dětské chápání.¹⁰¹

Pohádky rozvíjejí dětskou představivost a pomáhají dětem utvářet první obrazy světa, do kterého si pasují své názory. I proto Černoušek považuje za nejdůležitější funkci pohádek strukturovat skutečnost.¹⁰² Ačkoli se tak děti učí chápat symbolický svět a obecné abstraktní situace, neumí ještě zcela oddělit realitu a fantazii.¹⁰³

Jana Čeňková rozlišuje pět hlavních funkcí pohádky, a to (1) poznávací, kdy je cílem rozeznání dobra a zla; (2) relaxační (zábavnou); (3) didaktickou (výchovnou), kdy jsou ukazovány kladné a záporné příklady a dobro bývá odměněno, zatímco zlo potrestáno, tudíž nás mají záporné činy varovat; (4) fantazijní, myšleno ve smyslu obrazotvornosti a rozvoje fantazie; a (5) estetickou (slovesnou hodnotu pohádek).¹⁰⁴ Luděk Richter funkce, které pohádka dětem poskytuje, rozšiřuje ještě o několik následujících prvků. Jako podstatnou věc spatřuje také vytváření a upevňování ideálů, které si z příběhu utváříme sami. Další funkce lze najít v citovém prožívání a rozvoji jazyka, myšlení, inteligence a poznávacích a vyjadřovacích schopností. A v neposlední řadě je to sociální citění a socializace obecně, kdy v nás pohádky často vyvolávají pocit solidarity s trpícím hrdinou a touhu pomáhat slabším a utlačovaným. Pohádky nám ale také ukazují vzorce a normy chování a také to, jaké obecně platné hodnoty jsou

⁹⁸ BETTELHEIM, Bruno. *Za tajemstvím pohádek*. Vyd. 1. Praha: NLN – Nakladatelství Lidové Noviny, 2000. s. 9.

⁹⁹ ČERNOUŠEK, Michal. *Děti a svět pohádek*. Vyd. 1. Praha: Albatros, 1990. s. 7.

¹⁰⁰ Více viz kapitola 1.5.

¹⁰¹ ČERNOUŠEK, Michal. *Děti a svět pohádek*. Vyd. 1. Praha: Albatros, 1990. s. 8.

¹⁰² ČERNOUŠEK, Michal. *Děti a svět pohádek*. Vyd. 1. Praha: Albatros, 1990. s. 9.

¹⁰³ MEYROWITZ, Joshua. *Všude a nikde: Vliv elektronických médií na sociální chování*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2006. s. 197.

¹⁰⁴ ČEŇKOVÁ, Jana. Vznik a vývoj žánrové struktury literatury pro děti a mládež. In: ČEŇKOVÁ, Jana a kolektiv. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006. s. 12.

přijímány či odsuzovány. V příbězích tak lze najít reprezentaci kultury a modelů myšlení.¹⁰⁵ Často se stává, že děti předkládanou verzi pohádek (jakkoli se jedná o fiktivní obsah) přijímají za vlastní a o ničem v nich nepochybují.¹⁰⁶

Výhodou pohádek je jejich jednoznačnost, jasné vymezení a rozlišení dobra a zla a předkládané optimistické vidění světa.¹⁰⁷ Malé děti často nejsou s to pochopit složitější charakter osob. Proto vyobrazování životních problémů na principu velkých rozdílů napomáhá jejich lepšímu pochopení. Stejně tak jako jednoznačnost pohádkových postav. I jejich prostřednictvím si děti vytvářejí svůj vlastní systém pojmů a obrazů, své mentální (pojmové) mapy, které následně pasují do konstrukce své sociální reality. Tomu dopomáhají právě i reprezentace stereotypů v podobě zjednodušených kategorizací. Takto zprostředkované významy dětem umožňují rychlejší orientaci v sociálním systému.

Děti mohou skrze pohádku prožívat i své nepříjemné pocity. Jak zdůrazňuje i psycholog a psychoanalytik Bruno Bettelheim, jestliže má „*příběh opravdu upoutat pozornost dítěte, musí jej bavit a vzbuzovat v něm zvědavost. Má-li mu však obohatit život, musí v něm podněcovat představivost; pomáhat mu rozvíjet rozumové schopnosti a vyjasňovat jeho pocity; být v souladu s jeho tužbami; brát vážně jeho těžkosti a zároveň nabídnout řešení problémů, které dítě nejvíce matou. V dítěti podporovat sebedůvěru a důvěru v budoucnost.*“¹⁰⁸

2.3 Historie Večerníčku

Pohádkové příběhy nejsou vázané pouze na knižní podobu. Existuje celá řada možností, jak se s pohádkami seznámit. V případě malých recipientů se může jednat např. o vyprávění, ať již v podání rodičů, prarodičů či sourozenců, popř. prostřednictvím audioknih, rozhlasového nebo televizního vysílání. Programové schéma vysílacích médií je ostatně často vytvářeno analogicky k rytmu běžného dne. Proto je možné se v rámci vysílání setkat s pořady, které odkazují na to, v jaké části dne se právě

¹⁰⁵ RICHTER, Luděk. *Pohádka... ...a divadlo*. Vyd. 1. Praha: Dobré divadlo dětem, 2004. s. 41–43.

¹⁰⁶ FAFEJTA, Martin. *Úvod do sociologie pohlaví a sexuality*. Věrovany: Jan Piszkiwicz, 2004. s. 15

¹⁰⁷ Ač Černoušek tvrdí, že v moderních pohádkách neexistuje dobro a zlo v tak evidentních pozicích. ČERNOUŠEK, Michal. *Děti a svět pohádek*. Vyd. 1. Praha: Albatros, 1990. s. 16–19.

¹⁰⁸ BETTELHEIM, Bruno. *Za tajemstvím pohádek*. Vyd. 1. Praha: NLN – Nakladatelství Lidové Noviny, 2000. s. 8.

nacházíme. Ráno se vysílá tzv. „*morning (breakfast) show*“ – u nás, v kontextu pohádek pro děti, např. pořad *Raniček*.¹⁰⁹ Naopak večery se v mnoha rodinách pojí s ukládáním dětí ke spánku, a to v doprovodu pohádky na dobrou noc. Tu v kontextu vysílacích médií představuje tzv. „*bedtime story*“, jimiž jsou v českém prostředí v případě rozhlasového vysílání pořad *Hajaja* a v případě televizního vysílání *Večerníček*.

Právě rozhlasový pořad *Hajaja*, který se vysílal pod názvem *Dobrá večer, děti* v Československém rozhlasu od roku 1961, se stal inspirací pro první tvůrce *Večerníčku*.¹¹⁰ V roce 1963 dostala dramaturgie vysílání pro děti Československé televize (ČST) za úkol vysílat pohádky na dobrou noc, kterého se zhostil Milan Nápravník – český publicista, spisovatel a představitel klasického surrealistického pojetí, v 60. letech se coby dramaturg a redaktor podílel na realizaci řady dětských pořadů, které dnes patří do zlatého fondu televizního vysílání.¹¹¹ Pod vedením Nápravníka vznikl roku 1963 pořad *Stříbrné zrcátko* a 5. ledna 1964 byla odvysílána první pohádka s názvem *Jak sluníčko rozdávalo stíny*. Jednalo se o podvečerní pohádky vysílané v neděli s nepravidelnou stopáží. Velmi populární se stal např. pořad *Robot Emil*¹¹². Již na konci června 1964 bylo nicméně toto vysílání z důvodu neúspěchu u diváků ukončeno. V roce 1965 se ale pohádky na dobrou noc do programu ČST vrátily (2. ledna 1965 byl odvysílán první večerníčkový příběh *Pohádka o klukovi a kometě*) a vysílaly se jednou týdně – v neděli v podvečer.¹¹³ Z roku 1965 rovněž pochází znělka k *Večerníčku*, která představuje nejstarší dodnes užívanou znělku České televize (tuto

¹⁰⁹ Česká televize. *Televizní program: Raniček* [online]. [cit. dne 14. 12. 2015]. Dostupné z www: <<http://www.ceskatelevize.cz/tv-program/hledani/?filtr%5Bnadtitul%5D=Ran%ED%E8ek>>.

¹¹⁰ Dvojka. *Hajaja* [online]. [cit. dne 10. 09. 2014]. Dostupné z www: <http://www.rozhlas.cz/dvojka/porady/_porad/2277>.

¹¹¹ Výstava *Večerníček slaví 50 let*. Museum Kampa – Nadace Jana a Medy Mládkových. Navštíveno dne: 10. 9. 2015.

¹¹² *Večerníček. Historie Večerníčku: Jak to všechno začalo a bylo dál* [online]. [cit. dne 10. 09. 2014]. Dostupné z www: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/0-vecernicek/5626-historie-vecernicku/>>.

¹¹³ V letech 1965 až 1967 se vysílalo pouze jednou týdně. Od roku 1967 se pohádky vysílaly již třikrát týdně (v úterý, ve čtvrtek a v neděli). Roku 1970 se rozšířilo vysílání i na páteční podvečer a od roku 1971 přibyl i středeční podvečer. V roce 1972 se nevysílalo pouze v sobotu. Jednotlivé seriály se ale „nevysílaly jeden díl za druhým. V úterý například děti viděly čertíka Bertíka, ve čtvrtek krátkou pohádku zděděnou po vysílání pro mateřské školy. A v neděli, která tehdy byla jediným volným dnem v týdnu, se vysílalo to nejlepší, co právě bylo, třeba *Broučci*. Důvod byl prostý: seriály kromě rychleji vyrobitelných *Broučků* nebyly dokončené.“ KŠAJTOVÁ, Marie. *Velký příběh večerníčku: Historie nejslavnějšího televizního pořadu u nás*. Vyd. 1. Praha: Albatros, 2005. s. 11.

znělku lze vidat s drobnými obměnami dodnes¹¹⁴) a jednu z nejstarších v Evropě.¹¹⁵ Od roku 1973 je Večerníček vysílán denně a je možné jej sledovat v barevném provedení.¹¹⁶ Postupem času se jeho vysílání ustálilo na prvním programu Československé a později České televize (ČT) a dnes se Večerníček vysílá v čase od 18:45 hodin na ČT 2 a ČT :D (více viz níže). Původní forma pohádek sestávala ze studiových natáčení. Postupem času přibývaly i pohádky loutkové a kreslené. Dnes je nejčastěji používanou formou kreslená animace, po ní následují plošková a loutková tvorba.¹¹⁷

Večerníčkové seriály nesestávají pouze z tvorby české. Čas od času je možné se setkat i s pohádkami ze zahraniční tvorby, zejména tomu tak bylo v sedmdesátých letech (např. Bolek a Lolek – Polsko, Měďa Běďa – Spojené státy americké). Sedmdesátá léta jsou ovšem zároveň jedním z nejproduktivnějších období, co se výroby českých seriálů týče. V této době vznikají Krkonošské pohádky (1974), Bob a Bobek (1979) aj. Avšak ani v dalších dvou desetiletích úspěšná tvorba neutichá a do roku 2005 bylo vytvořeno přes 300 večerníčkových seriálů.¹¹⁸

Komeracionalizace televizního vysílání přinesla Večerníčku konkurenci v podobě animované zahraniční tvorby vysílané (nejen) českými komerčními stanicemi, jejichž počet navíc významně narostl v důsledku procesu digitalizace vysílání v prvním desetiletí nového století. Večerníček tak postupně ztratil téměř dvě třetiny dětských diváků – zatímco v roce 2005 sledovalo Večerníček zhruba 60 % dětí ve věku od 4 do 14 let věku, v roce 2011 to bylo již pouhých 25 %.¹¹⁹ Právě z důvodu poklesu

¹¹⁴ Jednou ze změn je barevnost. Poté přeměna loga a výměna čepičky z Rudého práva za čepičku z televizního programu.

¹¹⁵ SMÍTALOVÁ, Petra. Večerníček: Dříve než vám klesnou víčka. *Instinkt* [online]. 11. 2. 2010, č. 6/10 [cit. dne 22. 10. 2014]. Dostupné z www: <http://instinkt.tyden.cz/rubriky/ostatni/osud/vecernicek-drive-nez-vam-klesnou-vicka_24944.html>. ISSN 12 13–774X.

¹¹⁶ Večerníček. *Historie Večerníčku: Jak to všechno začalo a bylo dál* [online]. [cit. dne 10. 09. 2014]. Dostupné z www: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/0-vecernicek/5626-historie-vecernicku/>>.

¹¹⁷ Večerníček. *Historie Večerníčku: Jak to všechno začalo a bylo dál* [online]. [cit. dne 10. 09. 2014]. Dostupné z www: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/0-vecernicek/5626-historie-vecernicku/>>.

¹¹⁸ Večerníček. *Historie Večerníčku: Jak to všechno začalo a bylo dál* [online]. [cit. dne 10. 09. 2014]. Dostupné z www: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/0-vecernicek/5626-historie-vecernicku/>>.

¹¹⁹ FRIDRICH, Milan. Proč se Večerníček přesouvá na ČT 2. *Mediář* [online]. 21.11. 2011. [cit. dne 21. 10. 2014]. Dostupné z www: <<http://www.mediar.cz/proc-se-vecernicek-presouva-na-ct2/>>.

sledovanosti došlo na počátku roku 2012 k přesunu Večerníčku na ČT 2.¹²⁰ Večerníček se zde vysílal v rámci nového dětského bloku *Kavčí hnízdo*. Tímto krokem sice klesla sledovanost u dospělých, nicméně množství dětských recipientů mírně narostlo (zhruba o čtyři tisíce).¹²¹ V roce 2013 oznámila ČT úmysl vysílat Večerníček pouze na nově vzniklém dětském kanálu ČT :D¹²², avšak od tohoto záměru televize ustoupila. Podvečerní pásmo *Kavčí hnízdo* se sice vysílat přestalo, ovšem Večerníček (jako samostatný pořad) zůstal.¹²³ V současné době je Večerníček vysílán denně od 18:45 hodin souběžně na ČT 2 a ČT :D.¹²⁴

¹²⁰ Jako důvod je často uváděna vyšší sledovanost konkurenčního Animáčku.

¹²¹ POLÁK, Lukáš. Česká televize si pochvaluje sledovanost Večerníčku a Kouzelné školky na ČT 2. *Digizone.cz* [online]. 12. 7. 2012. [cit. dne 21. 10. 2014]. Dostupné z www: <<http://www.digizone.cz/clanky/ceska-televize-si-pochvaluje-sledovanost-vecernicku-a-kouzelné-skolky-na-ct-2/>>.

¹²² Kanál vysílá od srpna roku 2013. POTŮČEK, Jan. Večerníček na ČT 2 končí, od 21. prosince bude už jen na Děčku. *Digizone.cz* [online]. 12. 7. 2012. [cit. dne 21. 10. 2014]. Dostupné z www: <<http://www.digizone.cz/clanky/vecernicek-na-ct-2-konci-od-21-prosince-bude-uz-jen-na-decku/>>.

¹²³ POTŮČEK, Jan. Česká televize couvá z přesunu dětských pořadů na ČT :D, nechá je i na Dvojce. *Digizone.cz* [online]. 12. 7. 2012. [cit. dne 21. 10. 2014]. Dostupné z www: <<http://www.digizone.cz/clanky/ceska-televize-couva-z-presunu-detskych-poradu-na-ct-d-necha-je-i-na-dvojce/>>.

¹²⁴ Datováno ke dni 21. 10. 2014.

3 Charakteristika stáří

Jak jsme si již výše uvedli, mediální reprezentace mohou být mnohdy spojovány s řadou stereotypů. Abychom mohli přejít k samotné obsahové analýze a vysledovat, zda je tomu i v případě reprezentace stáří ve večerníkových pohádkách, je potřeba si nejprve definovat, co je v kontextu této práce myšleno stářím.

Nalezení přesné hranice stáří je poněkud obtížné. Přestože máme tendenci měřit jednotlivá období lidského vývoje chronologicky (věkem), u stáří lze říci, že se jedná spíše o proces nežli přesně daný stav. Stářím je ostatně označována završující životní fáze. Statut seniora můžeme považovat za definitivní, neboť již neexistuje přechod do další věkové fáze. Horní věková hranice stáří je zřejmá a nezpochybnitelná, protože je vymezena smrtí.

Spodní hranice je velmi individuální, avšak také kulturně a sociálně podmíněná. Stáří se totiž projevuje postupně, a to nikoli pouze biologicky, ale také psychicky, fyzicky, sociálně a kulturně.¹²⁵ Stáří lze navíc považovat za sociální konstrukt.¹²⁶ Každá generace má svou podobu stáří, a proto nelze hledat univerzálně platnou definici.¹²⁷ Je tak nutné rozlišovat mezi stářím v biologické podobě a stářím jako společenskou konvencí.¹²⁸

Alespoň pro částečné rozlišení je důležité si uvědomit, podle jakých měřítek lze na stáří nahlížet. Jako první způsob se nám nabízí sebedefinice, čili varianta, že za staré označíme sami sebe. Nicméně každý z nás si nese v sobě zažitou stereotypní představu stáří, se kterou se srovnává.¹²⁹ Sebedefinice se navíc jeví jako značně problematická, neboť s přibývajícím věkem se pro nás hranice stáří posouvá.¹³⁰

¹²⁵ Podle: SAK, Petr – KOLESÁROVÁ, Karolína. *Sociologie stáří a seniorů*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012. s. 13–25; STUART-HAMILTON, Ian. *The Psychology of Ageing: An Introduction*. 5th ed. London: Jessica Kingsley Publishers, 2012. s. 15–18; HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Fenomén stáří*. Vyd. 2. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. s. 20.

¹²⁶ Podle: SÝKOROVÁ, Dana. *Autonomie ve stáří*. Vyd. 1. Praha: Slon, 2007. s. 47; HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Fenomén stáří*. Vyd. 2. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. s. 20; HAZAN, Haim. *Old age: Constructions and Deconstructions*. 1st ed. Cambridge: Cambridge University Press, 1994. s. 16.

¹²⁷ VINCENT, John. *Old Age*. 1st ed. Oxon, New York: Routledge, 2003. s. 7.

¹²⁸ SEDLÁKOVÁ, Renata. Obraz seniorů a stáří v českých médiích aneb přispívají mediální obsahy k vytvoření věkově inkluzivní společnosti? In: BOČEK, Michal – RUSNÁK, Juraj (eds.). *Média a text II*. Vyd. 1. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2008. s. 200.

¹²⁹ WESTERHOF, Gerben J. – HARINK, Karolien – van SELM, Martine – STRIK, Madelij – van BAAREN, Rick. Filling a missing link: the influence of portrayals of older characters in

Jako nejobvyklejší varianta se uvádí chronologický (kalendářní) věk.¹³¹ S ohledem na tuto charakteristiku rozlišuje psycholog Ian Stuart-Hamilton dvě fáze, a sice mladší stáří (*young eledery*) v období od 65 do 75 let věku a starší stáří (*old eldery*) od 75 let věku výše.¹³² Podle české populace se člověk stává seniorem mezi 60. a 70. rokem věku s ohledem na své individuální charakteristiky.¹³³ Světová zdravotnická organizace uvádí, že většina vyspělých zemí považuje za chronologickou hranici stáří věk 65 let, oproti tomu OSN stanovuje tuto hranici jako věk od 60 let výše.¹³⁴ Renáta Sedláková ve svých výzkumech o stáří a seniorech vychází již z věkové hranice 50 let.¹³⁵ Pro potřeby této práce byl stanoven jako chronologický věk stáří 55 let, přičemž budou rozlišovány tři fáze/kategorie stáří, a sice mladší stáří, střední stáří a starší stáří. V kontextu této práce bude mladším stářím rozuměn věk 55–65 let, středním stářím 65–75 let a starším stářím věk od 75 let výše. Cílem tohoto rozdělení je utvoření si představy, jaká podoba stáří je reprezentována v pohádkách nejčastěji.

S chronologickým věkem je úzce spojena i formální (úřední) definice stáří, která má za cíl jasněji strukturovat populaci do snadno uchopitelných kategorií.¹³⁶ Nejčastějším identifikátorem pro tuto definici je věk odchodu do důchodu, který ovšem není pro všechny jednotný, neboť je značně zjednodušený. Nejsou do něj započítána

television commercials on the memory performance of older adults. *Ageing and Society*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. vol. 30, no. 05. s. 899–900.

¹³⁰ HAZAN, Haim. *Old age: Constructions and Deconstructions*. 1st ed. Cambridge: Cambridge University Press, 1994. s. 16.

¹³¹ Podle: HARTL, Pavel. *Psychologický slovník*. Vyd. 3. Praha: Jiří Budka, 1996. s. 42; VINCENT, John. *Old Age*. 1st ed. Oxon, New York: Routledge, 2003. s. 8.

¹³² STUART-HAMILTON, Ian. *The Psychology of Ageing: An Introduction*. 5th ed. London: Jessica Kingsley Publishers, 2012. s. 15–18.

¹³³ SAK, Petr – KOLESÁROVÁ, Karolína. *Sociologie stáří a seniorů*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012. s. 26.

¹³⁴ World Health Organization. *Definition of an older or elderly person* [online]. [cit. dne 20. 01. 2015]. Dostupné z www: <<http://www.who.int/healthinfo/survey/ageingdefnolder/en/>>.

¹³⁵ Např. podle: SEDLÁKOVÁ, Renata. *Obraz seniorů a stáří v českých médiích aneb přispívají mediální obsahy k vytvoření věkově inkluzivní společnosti?* In: BOČEK, Michal – RUSNÁK, Juraj (eds.). *Média a text II*. Vyd. 1. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2008. s. 203; SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Může být stáří krásné? Analýza obrazu seniorů a stáří ve vybraných periodících*. Závěrečná zpráva pro Společnost přátelskou všem generacím. Kodaň, 2007. s. 4.

¹³⁶ VIDOVIČOVÁ, Lucie. *Stárnutí, věk a diskriminace – nové souvislosti*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2008. s. 13.

např. léta strávená na mateřské/rodičovské dovolené, léta strávená studiem či případná nezaměstnanost.¹³⁷

Jako další možnost definice se jeví tzv. funkční věk, který mnohdy není totožný s věkem chronologickým. Funkční věk je dán souhrnem zdravotního stavu, sociální, psychické a fyzické kondice, avšak práce s ním je velmi složitá, proto se mnohdy inklinuje právě k uvádění věku chronologického.¹³⁸

Dalším z měřítek může být věk sociální, který vyjadřuje to, co společnost očekává od osob určitého věku. Jak uvádí Stuart-Hamilton, pravděpodobně by nám připadalo zvláštní vidět babičky a dědečky prohánět se po ulicích na skateboardech.¹³⁹ Podle tohoto měřítka se dá vyvodit, že stáří je etapou života s určitou náplní, která je ovšem od zbývajících životních etap odlišná.

V neposlední řadě je stáří dáno i fyzickými a psychickými změnami. Psychologický věk je dán intelektuálními a emocionálními schopnostmi a možnostmi jedince. Z fyzického hlediska ve stáří dochází ke změně postoje a chůze, dýchavičnosti, ale také změně smyslového vnímání. Za typické neduhy lze považovat také zhoršení zraku, sluchu a chuti. Starší lidé jsou pomalejší, horší se jim paměť a hůře přijímají nové podněty.

Nicméně se dá pouze potvrdit výše uvedená skutečnost, že v podstatě každá z definic stáří, jak ostatně uvádí i sociolog a antropolog Haim Hazan, je sociálním konstrukcí. Definice stáří jsou proměnné a lze je jen těžko užívat napevno.¹⁴⁰

Současný trend ageismu¹⁴¹ staví stáří a seniory do pozice něčeho nepatřičného, nadbytečného, ekonomicky zatěžujícího společnost. Tím jsou ovlivněni i sami senioři.

¹³⁷ Podle: HAZAN, Haim. *Old age: Constructions and Deconstructions*. 1st ed. Cambridge: Cambridge University Press, 1994. s. 16; TINKER, Anthea. *Older People In Modern Society*. 5th ed. Oxon, New York: Routledge, 2014. s. 6.

¹³⁸ Podle: STUART-HAMILTON, Ian. *The Psychology of Ageing: An Introduction*. 5th ed. London: Jessica Kingsley Publishers, 2012. s. 16; PACOVSKÝ, Vladimír. *O stárnutí a stáří*. Vyd. 1. Praha: Avicenum, 1990. s.16.

¹³⁹ STUART-HAMILTON, Ian. *The Psychology of Ageing: An Introduction*. 5th ed. London: Jessica Kingsley Publishers, 2012. s. 15–16.

¹⁴⁰ HAZAN, Haim. *Old age: Constructions and Deconstructions*. 1st ed. Cambridge: Cambridge University Press, 1994. s. 16.

¹⁴¹ „Ageismus je ideologie založená na sdíleném přesvědčení o kvalitativní nerovnosti jednotlivých fází lidského životního cyklu manifestovaná skrze proces systematické, symbolické i reálné stereotypizace a diskriminace osob a skupin na základě jejich chronologického věku a/nebo jejich příslušnosti k určité generaci.“ VIDOVIČOVÁ, Lucie – RABUŠIC, Ladislav. *Věková diskriminace – ageismus: úvod do teorie a výskyt diskriminačních přístupů ve vybraných oblastech s důrazem na pracovní trh*. Praha, Brno: VÚPSV, 2005. s. 6.

Je to částečně dáno mýty o stáří zakořeněnými ve společnosti, kterým napomáhá mediální reprezentace stáří a obraz, který nám o stáří média předkládají.

Výše uvedená vymezení stáří jsou pro potřeby práce důležitá, a to zejména z důvodu rozlišení skupiny seniorů od ostatních postav vystupujících v příbězích. Avšak v rámci kreslených pohádek se některé výše představené charakteristiky (zejména pak např. chronologický věk, který je využíván v jiných výzkumech) velmi těžko rozlišují. Proto bude záležet na subjektivním vyhodnocení autorky a jejím odhadu věku osob reprezentovaných v pohádkových příbězích. Zda osoby spadají již do kategorie starších osob, bude posuzováno na základě všech uvedených kritérií. Pro lepší identifikaci se bude nutné uchýlit k rozpoznávání i dalších atributů, které stáří reprezentují či které jsou stáří připisovány.

Jak jsme již uvedli, práce se bude zabývat analýzou a odkrýváním znaků typických pro stáří. Vizuální obraz stáří je znakem. Vizuální znaky se podobají tvaru a struktuře objektu, který reprezentují.

Stuart-Hamilton v této souvislosti rozlišuje znaky stáří na univerzální a probabilistické.¹⁴² Za univerzální znaky lze považovat ty, které sdílejí všichni staří lidé, což jsou například vrásky či šedé vlasy.¹⁴³ Nelze v tuto chvíli brát v potaz barvení vlasů a jiné kosmetické úpravy, ani první příznaky stárnutí. Od jisté fáze jsou příznaky stárnutí totiž natolik zřejmé, že se dají nazývat atributy stáří.¹⁴⁴ Oproti tomu probabilistické znaky jsou takové, které jsou sice starším osobám vlastní, objevují se u nich častěji než ostatních členů společnosti, nicméně nejsou typické pro všechny. Jako příklad si lze uvést některé nemoci či vdovství.

¹⁴² STUART-HAMILTON, Ian. *The Psychology of Ageing: An Introduction*. 5th ed. London: Jessica Kingsley Publishers, 2012. s. 18.

¹⁴³ HUMMERT, Mary Lee – GARSTKA, Teri A. – SHANNER, Jaye L. Stereotyping of Older Adults: The Role of Target Facial Cues and Perceiver Characteristics. *Psychology and Aging*. University of Oregon, 1997. vol. 12, no. 1. s. 107.

¹⁴⁴ HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Fenomén stáří*. Vyd. 2. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. s. 31.

4 Analýza

Do analýzy bylo zařazeno celkem 22 kreslených večerníčkových pohádek.¹⁴⁵ Důvodem pro výběr pouze animovaných, nikoliv loutkových či hraných příběhů, je požadavek na zřetelnější odlišení jednotlivých vlastností a charakteristik postav, které jsou autory reprezentacím přiřazovány. To je viditelné především a právě u animovaných pohádek, což rovněž napomáhá ke zřetelnější identifikaci jednotlivých charakteristických rysů.

Průměrná stopáž jednoho dílu je kolem 8 minut. Všechny analyzované příběhy byly vybrány tak, aby se jednalo o české Večerníčky, a to s ohledem na kulturní prostředí, ze kterého pocházejí. Ve všech případech se jedná o autorskou adaptaci pohádek. Pokud u jednotlivých příběhů není uvedeno jinak, jedná se o Večerníčky pocházející přímo z tvorby České (potažmo Československé) televize.

4.1 Cíle výzkumu

Práce si klade za cíl najít významy, které jsou stáří přisuzovány v rámci večerníčkových seriálů, a poukázat na stereotypy se stářím spojené. Práce se proto bude snažit přinést vhled do této problematiky a odkrýt, jakými způsoby je zde reprezentována podoba stáří, a to zejména s důrazem na fyzické vlastnosti, charakter starších osob a kvalitu jejich života, a najít tak podobu „typického“ seniora v kreslených příbězích. Práce si klade za cíl potvrzení či vyvrácení následujících tvrzení:

- 1) stáří je v dětských seriálech zobrazováno především v negativním smyslu;
- 2) staří muži jsou zobrazováni častěji než ženy;
- 3) muži jsou vyobrazováni v pozitivním smyslu častěji než ženy.

Podle Sedlákové či Vidovičové jsou senioři spojováni s negativními stereotypy a negativními charakteristikami.¹⁴⁶ První tvrzení tak vychází z předpokladu, že v kontextu stáří se často setkáváme s problematikou ageismu (ideologií založenou na stereotypizaci

¹⁴⁵ Viz kapitola 3.3.

¹⁴⁶ SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Obraz seniorů a stáří v českých médiích aneb přispívají mediální obsahy k vytvoření věkově inkluzivní společnosti?* In. BOČEK, Michal – RUSNÁK, Juraj (eds.). *Média a text II*. Vyd. 1. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2008; VIDOVIČOVÁ, Lucie. *Stárnutí, věk a diskriminace – nové souvislosti*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2008; VIDOVIČOVÁ, Lucie. *Věková diskriminace – ageismus: úvod do teorie a výskyt diskriminačních přístupů ve vybraných oblastech s důrazem na pracovní trh*. Praha, Brno: VÚPSV, 2005. Výzkumné zprávy.

a diskriminaci osob a skupin na základě věku a/nebo jejich příslušnosti k určité generaci).¹⁴⁷ Proto nás bude zajímat, zda je tento trend patrný i ve večerníčkových pohádkách pro děti. Druhé tvrzení vychází z již existujících výzkumů médií¹⁴⁸, ze kterých vyplývá, že starší muži jsou zobrazováni v médiích častěji než ženy. Práce chce tyto výsledky ověřit i na reprezentaci stáří v pohádkách. Třetí tvrzení pak vychází z rozdělení funkcí v pohádkách podle jednajících osob tak, jak jej pojímá Propp.¹⁴⁹ Ve spojitosti se stářím v pohádkách si nejčastěji vybavujeme ženskou reprezentaci stáří především jako škůdce¹⁵⁰ (např. v podobě čarodějníc), zatímco mužská reprezentace stáří jakožto moudré krále, kteří hledají zachránce pro své dcery, království apod.

4.2 Metody výzkumu

Pro potřeby této práce byla zvolena metoda kvalitativní obsahové, konkrétně sémiotické, analýzy. Sémiotická analýza slouží zejména pro kvalitativní zkoumání obsahů mediálních sdělení, a to bez použití statistických metod či kvantifikačních postupů.¹⁵¹ Ačkoli někteří metodologové považují kvalitativní výzkum za pouhý doplněk kvantitativních strategií¹⁵², pro předkládanou práci bude tato metoda stěžejní.

Sémiotická analýza vychází ze sémiotiky (nauce o znacích) a předpokladu, že veškerá komunikace je založena na výměně znaků. Cílem této analýzy je odhalení principů uspořádání textu a odkrývání významů.¹⁵³ K rozvoji moderní sémiotické

¹⁴⁷ VIDOVIČOVÁ, Lucie – RABUŠIC, Ladislav. *Věková diskriminace – ageismus: úvod do teorie a výskyt diskriminačních přístupů ve vybraných oblastech s důrazem na pracovní trh*. Praha, Brno: VÚPSV, 2005. s. 6.

¹⁴⁸ Např. SIGNORIELLI, Nancy. Ageing on Television: The Picture in the Nineties. *Generations*. San Francisco: American Society of Aging, 2001. vol. 25, no. 3, pp. 34–38.

¹⁴⁹ PROPP, Vladimír Jakovlevič. *Morfologie pohádky a jiné studie*. Vyd. 2. Jinočany: H & H, 2008. s. 66–68.

¹⁵⁰ PROPP, Vladimír Jakovlevič. *Morfologie pohádky a jiné studie*. Vyd. 2. Jinočany: H & H, 2008. s. 66.

¹⁵¹ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základy metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005. s. 50; STRAUSS, Anselm – CORBINOVÁ, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu*. Vyd. 1. Boskovice: Albert, 1999. s. 45.

¹⁵² HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základy metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005. s. 49.

¹⁵³ Podle: SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: Nejužívanější metody a techniky*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014. s. 329–330; TRAMPOTA, Tomáš – VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. *Metody výzkumu médií*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. s. 117–118.

analýzy přispěla teorie lingvisty Ferdinanda de Saussura označujícího a označovaného a pojetí znaku pragmatika a filozofa Charlese Saunderce Peirce.¹⁵⁴

Pojetí znaku lze pojmut dvojím způsobem. Jako první možnost se nabízí binární pojetí znaku v podání Ferdinanda de Saussureho. Tzv. dyadické pojetí, Saussurův teoretický koncept znaku, rozlišuje mezi označovaným (signifikátem) a označujícím (signifikantem), přičemž označované reprezentuje pojem, zatímco označující představuje akustický obraz či mentální koncept. Kombinací pojmu a jeho akustického obrazu pak vzniká znak jako označení pro tento celek.¹⁵⁵

Jiné pojetí definice znaku přináší další významný představitel sémiotiky, a sice Charlese Saunderce Peirce, který nabízí triadickou koncepci znaku. Peirce znak označuje pojmem reprezentant. Je jím cokoliv, co determinuje něco jiného¹⁵⁶, a odkazuje tak „*k referentu (objektu) ve vnějším světě, který v mysli individua aktivuje interpretant (mentální koncept) vytvořený pomocí znaku a osobní zkušenosti uživatele s objektem*“¹⁵⁷. Peirce rozlišoval mezi třemi typy znaků – ikónem, indexem a symbolem.¹⁵⁸

S triadickou koncepcí znaku pracuje rovněž americký sémiotik Ch. W. Morris. Třemi činiteli jsou znakový vehikul, designát a interpretans. Morris nicméně odděluje označující od označovaného, když znak podle něho představuje pouze označující, bez subvence označovaného.¹⁵⁹

S rozšířenou definicí Saussurovy reprezentace, vycházející z označujícího a označovaného, která bude pro potřeby této práce stěžejní, se lze setkat ve slovníku W. J. T. Mitchella, který vykládá pojem reprezentace jako čtyřčlenné schéma, jehož základem je triadický model – reprezentace někoho či něčeho něčím nebo někým pro někoho –

¹⁵⁴ ECO, Umberto. *Teorie sémiotiky = A Theory of Semiotics*. Vyd. 1. Brno: Janáčkova akademie múzických umění, 2004. s. 23–26.

¹⁵⁵ SAUSSURE, Ferdinand de – BALLY, Charles – RIEDLINGER, Albert – SECHEHAYE, Albert. *Kurs obecné lingvistiky*. Vyd. 2. Praha: Academia, 1996. s. 97.

¹⁵⁶ ECO, Umberto. *Meze interpretace*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2004. s. 43.

¹⁵⁷ SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: Nejužívanější metody a techniky*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014. s. 332–333.

¹⁵⁸ Ikón – vztah ke znaku je dán podobností; index – je dán příčinnou souvislostí, např. oheň a kouř; symbol – identifikovatelný prostřednictvím konvencí, např. vlajky, musíme se je naučit. Vztah symbolu a znaku je kulturně podmíněn. Podle: BERGER, Arthur Asa. *Media Analysis Techniques*. 5th ed. London, Thousand Oaks, London, New Delhi, Singapore: SAGE Publications, 2014. s. 3; SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: Nejužívanější metody a techniky*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014. s. 333.

¹⁵⁹ PEIRCE, Charles Sanders (et al.). *Sémiotika*. Vyd. 2. Praha: Karolinum, 1997. s. 202–204.

rozšířený navíc o tvůrce reprezentačního dění. V takové definici se současně objevuje i prostor pro neporozumění či omyl.¹⁶⁰

Sémiotická analýza se snaží „vyložit text s ohledem na kulturní, politické, historické či společenské tradice a okolnosti“.¹⁶¹ Význam lze považovat za produkt reprezentace.¹⁶² V kontextu této práce se zaměříme na identifikaci znaků, konkrétně jejich formu (obraz) a pojem, se kterým jsou spojeny, a také na typy použitých znaků, zejména pak na podstatu ikonických znaků v obrazových záznamech. Jsou to totiž právě ikonické znaky, které mnohdy na základě podobnosti reprezentují určité objekty.¹⁶³

Dále se práce bude zabývat zkoumáním denotativní a konotativní úrovně analýzy s ohledem na výklad prvků, z nichž je sdělení složeno. V rámci denotativní analýzy budou zaznamenávány veškeré významy, které budou obrazovému záznamu přisouzeny, a další podstatné technické údaje, např. vztah starších osob k jiným osobám v seriálech vystupujících. Prostřednictvím konotativní analýzy budou zkoumány asociace vyvolané chováním a projevy starších osob vycházející ze zažitých společenských a kulturních konvencí.¹⁶⁴ Je nutné podotknout, že pokud dochází k systematickému opakování souboru znaků pro definici určitého sdělení, může tímto řetězením dojít k vytvoření mýtu¹⁶⁵ tak, jak je pojímá literární kritik, teoretik, filozof a sémiotik Roland Barthes. Tedy nikoliv primárně k vytvoření mytologických příběhů, leč v této podobě je možné mýty spatřovat jako nástroje pro výklad společenského uspořádání a historie, neboť se jedná o formu reprezentace.¹⁶⁶

¹⁶⁰ BÍLEK, Petr A. Reprezentace: Metafora, pojem či koncept? In. VEBEROVÁ, Veronika – BÍLEK, Petr A. – PAPOUŠEK, Vladimír – SKALICKÝ, David (eds.). *Jazyky reprezentace*. Vyd. 1. Praha: Akropolis, 2012. s. 14.

¹⁶¹ TRAMPOTA, Tomáš – VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. *Metody výzkumu médií*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. s. 120.

¹⁶² SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: Nejužívanější metody a techniky*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014. s. 333.

¹⁶³ TRAMPOTA, Tomáš – VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. *Metody výzkumu médií*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. s. 120.

¹⁶⁴ Podle: BERGER, Arthur Asa. *Media Analysis Techniques*. 5th ed. London, Thousand Oaks, London, New Delhi, Singapore: SAGE Publications, 2014. s. 16–18; AWKES, Terence. *Strukturalismus a sémiotika*. Vyd. 1. Brno: Host, 1999. s. 111; TRAMPOTA, Tomáš – VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. *Metody výzkumu médií*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. s. 120–121; SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: Nejužívanější metody a techniky*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014. s. 338.

¹⁶⁵ SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: Nejužívanější metody a techniky*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014. s. 339.

¹⁶⁶ BARTHES, Roland. *Mytologie*. Vyd. 2. Praha: Dokořán, 2004. s. 128.

Další rovina výzkumu sestává ze syntagmatické analýzy, neboť „*to, jakým způsobem jsou části sdělení syntagmaticky upořádány, ovlivňuje jeho význam*“¹⁶⁷. Důraz bude kladen na sled záběrů, zejména předcházející a následující záběry po zobrazení sledovaných obrazů stáří.¹⁶⁸ Tato rovina představuje horizontální úroveň uspořádání. Naproti tomu v rámci vertikálního uspořádání budeme pracovat s paradigmatickou analýzou, která je „*založena na popisu schémat vycházejících z binárních pozic, tedy vzájemně protikladných významů (dobrý – špatný)*“¹⁶⁹. „*Každý jazykový znak je obklopen paradigmatickým příbuzným, v aktuální výpovědi nepoužitých znaků a jeho význam je ovlivňován právě těmito znaky.*“¹⁷⁰ Tudíž budeme rovněž hledat znaky chybějící, které v příbězích zastupují znaky jiné.

V neposlední řadě budou v rámci analýzy sledovány ještě dva důležité způsoby přenosu významu – metafora a metonymie. Prostřednictvím metafory jsou jednotlivé znaky na základě analogie nahrazovány jinými. „*Metafory pracují hlavně s obrazotvorností a vyžadují od čtenáře, aby hledal podobnost mezi odlišnými plány reality.*“¹⁷¹ Naopak metonymie představuje přenos znaků díky asociacím, a to pomocí existujících kódů v našich myšlenkových mapách.¹⁷² To úzce souvisí s reprezentací jedinců, jejichž obraz následně vede k vytvoření představy o celé skupině. Metafory a metonymie mohou být v pohádkách vyjádřeny nejen slovesností, ale rovněž prostřednictvím vizuálních vyobrazení.

Jelikož není možné podrobně zkoumat všech 371 příběhů a jednotlivých pohádek, budou v rámci analýzy vždy nejprve představeny celkové výsledky zkoumání, teprve posléze, po důkladnější redukci, bude vždy vybrán jeden díl, jenž bude představen, a z něj teprve následně k podrobnější sémiotické analýze určitá část, ve které se objevuje či objevují reprezentace stáří.

¹⁶⁷ TRAMPOTA, Tomáš – VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. *Metody výzkumu médií*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. s. 122.

¹⁶⁸ BERGER, Arthur Asa. *Media Analysis Techniques*. 5th ed. London, Thousand Oaks, London, New Delhi, Singapore: SAGE Publications, 2014. s. 19.

¹⁶⁹ TRAMPOTA, Tomáš – VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. *Metody výzkumu médií*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. s. 122.

¹⁷⁰ SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: Nejužívanější metody a techniky*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014. s. 336.

¹⁷¹ SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: Nejužívanější metody a techniky*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014. s. 356.

¹⁷² BERGER, Arthur Asa. *Media Analysis Techniques*. 5th ed. London, Thousand Oaks, London, New Delhi, Singapore: SAGE Publications, 2014. s. 28–29.

Oproti původnímu plánu byla metoda sémiotické analýzy ještě dále doplněna o metodu kvantitativní obsahové analýzy jako prostředku implementace kvalitativní analýzy, a to za účelem odhalení četnosti výskytu mužů a žen v jednotlivých dílech, rovněž zjištění, jaká kategorie stáří (mladší – střední – starší) se objevuje nejčastěji, a v neposlední řadě zjištění, jaká celková vyznění se objevují nejčastěji právě ve spojitosti se stářím.

4.3 Výběr příběhů a jejich představení

Výběru jednotlivých seriálových příběhů pro potřeby analýzy v rámci předkládané diplomové práce dopomohl pořad České televize *Nejlepší Večerníček*. Ten televize odvysílala v roce 2013. Pomocí diváckého hlasování zde bylo vybráno padesát nejlepších českých Večerníčků.¹⁷³ Tento předvýběr byl podroben následné selekci na základě několika předem určených kritérií. Kritéria výběru vhodných večerníčkových seriálů pro potřeby analýzy v rámci předkládané diplomové práce byla následující:

- a) jedná se o animovaný seriál české tvorby;
- b) v seriálu se objevují lidské postavy;
- c) v rámci seriálu se opakovaně objevuje starší osoba.

Na základě výsledků ankety a následné volby, které pohádky se jeví jako vhodné k analýze, se konvenovalo následujících dvacet večerníčkových seriálů:

1. Bob a Bobek – králíci z klobouku (1978, 1985 a 1987, 1993);
2. Maxipes Fík (1976);
3. Mach a Šebestová (1982);
4. O loupežníku Rumcajsovi (1967);
5. Káťa a Škubánek (1982);
6. Říkání o víle Amálce (1972);
7. O loupežnickém synku Cipískovi (1972);
8. Pohádky o mašinkách (1985);
9. O zvířátkách pana Krbce (1980);
10. O klukovi z plakátu (1981);
11. O Kanafáskovi (2002);

¹⁷³ Česká televize. *Nejlepší Večerníček* [online]. [cit. dne 1. 2. 2015]. Dostupné z [www: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10492742198-nej-ct/21352216211-nejlepsi-vecernicek/>](http://www.ceskatelevize.cz/porady/10492742198-nej-ct/21352216211-nejlepsi-vecernicek/).

12. Kosí bratři (1979);
13. Bubáci a hastrmani (1999);
14. Žofka ředitelkou ZOO (1996);
15. Kubula a Kuba Kubikula (1986);
16. Cesty formana Šejtročka (1993);
17. Z deníku žáka III.B aneb Edudant a Francimor (1995);
18. Berta a Ufo (2006);
19. O Sazinkovi (1976);
20. Sněžný muž Hugo (1988).

K těmto uvedeným pohádkám budou přidány ještě dva večerníčkové seriály, které sice neuspěly ve výše zmiňované divácké soutěži, nicméně jsou volným pokračováním dvou výše uvedených divácky úspěšných Večerníčků (*Bob a Bobek – králíci z klobouku*; *O zvířátkách pana Krbce*). Jedná se o seriály *Bob a Bobek na cestách* (2003) a *Strašidla na Kulíkově* (2010).

Dále bylo nutné zohlednit skutečnost, že Česká televize na svých stránkách u některých Večerníčků uvedla nesprávný rok výroby. V takové chvíli nebylo zcela zřejmé, která z řad jednoho seriálu nesoucích stejný název byla myšlena. Proto pak bylo nutno zařadit do analýzy všechny řady daného Večerníčku (viz např. *O klukovi z plakátu* či *O loupežníku Rumcajsovi*).

4.3.1 Bob a Bobek – králíci z klobouku a Bob a Bobek na cestách

Bob a Bobek je zvířecí pohádka o dvou králících, kteří žijí v létajícím klobouku kouzelníka Pokustóna. Bob je chytřejší a představuje zde jakousi alegorii k funkci rodiče. Oproti tomu Bobek vystupuje spíše v roli dítěte. Do pohádky se mísí prvky pohádky novelistické, neboť příběhy se často odehrávají v reálném světě, jaký známe.

Autorem postaviček je Vladimír Jiránek. Příběhy namluvil Josef Dvořák. Prvních 13 dílů tohoto Večerníčku vzniklo již v roce 1978, ale na televizních obrazovkách se objevily až o rok později. V roce 1985 vznikla druhá série sestávající z dalších 13 dílů (vyjma 25. dílu *Bez klobouku* a 26. dílu *U moře*, které vznikly až roku 1987). Třetí série rovněž o 13 dílech vznikla v roce 1993. Původní seriál pochází z produkce Československé televize (39 dílů). Tyto díly režíroval Václav Bedřich, který byl ovšem ke konci nahrazen Miroslavem Walterem. Pokračování příběhu vzniklo v Ateliérech

Bonton Zlín a.s., a to v letech 2003 až 2005 jako *Bob a Bobek na cestách* (52 dílů), které režíroval Ivo Hejman. Jedná se o nejrozsáhlejší kreslený seriál Československé a později České televize.¹⁷⁴

4.3.2 Maxipes Fík

Zvířecí pohádka o přátelství mezi velkým psem Fíkem a malou holčičkou Ájou odehrávající se v realistickém prostředí, ve které je fantastickým prvkem schopnost psa Fíka mluvit. První 13dílnou sérii, která bude v rámci této práce analyzována, vytvořil v roce 1976 výtvarník Jiří Šalamoun, zrežíroval ji Václav Bedřich a namluvil Josef Dvořák. Večerníček se dočkal i svého pokračování v podobě *Divokých snů Maxipsa Fíka*¹⁷⁵, avšak tato řada nebyla do analýzy zařazena.

4.3.3 Mach a Šebestová

Mach a Šebestová jsou žáci 3.B. Příběhy založené na prvcích realistické pohádky odvysílala Československá televize poprvé v roce 1982. Kouzelné utržené sluchátko plnící každé přání představuje potřebný fantazijní prvek, aby byl naplněn v předchozí kapitole uvedený princip realistické pohádky. Příběhy o Machu a Šebestové napsal Miloš Macourek a nakreslil Adolf Born. Animátor a režisér Jaroslava Doubrava se podílel na prvních 13 dílech, později ho nahradila Cilka Dvořáková. Příběhy namluvil Petr Nárožný.

Příběhy se dočkaly i svého pokračování, a to konkrétně jako *Mach a Šebestová na prázdninách* a *Mach a Šebestová na cestách*. Z tohoto Večerníčku vzniklo v roce 1985 i filmové zpracování, a sice *Mach a Šebestová k tabuli*. Později, v roce 2008 byla natočena i jeho hraná verze.¹⁷⁶ Pro potřeby této práce bude nicméně použita pouze výše uvedená první série 13 dílů z roku 1982.

¹⁷⁴ Večerníček. *Bob a Bobek: Ti dva z kouzelníkovy klobouku* [online]. [cit. dne 2. 2. 2015]. Dostupné z www: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/0-vecernicek/5628-galerie-vecernicku/?detail=bob-a-bobek>>.

¹⁷⁵ Večerníček. *Maxipes Fík: Ten pes vážně mluví! Pomóc!* [online]. [cit. dne 2. 2. 2015]. Dostupné z www: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/0-vecernicek/5628-galerie-vecernicku/?detail=maxipes-fik>>.

¹⁷⁶ Večerníček. *Mach a Šebestová a kouzelné sluchátko* [online]. [cit. dne 2. 2. 2015]. Dostupné z www: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/0-vecernicek/5628-galerie-vecernicku/?detail=mach-a-sebestova>>.

4.3.4 O loupežníku Rumcajsovi a O loupežnickém synku Cipískovi

Kouzelná pohádka s realistickými prvky¹⁷⁷, jejíž příběhy se odehrávají v prostředí lesa Řáholce u Jičina. Hlavními hrdiny jsou bývalý švec Rumcajs, který byl z Jičina vykázán a stal se z něj loupežník, jeho žena Manka a jejich syn Cipísek. Příběhy byly vytvořeny podle literární předlohy Václava Čtvrtka a výtvarné předlohy Radka Pilaře, mj. autora postavičky Večerníčka.

Prvních 13 dílů bylo natočeno roku 1967 ve Studiu Bratři v triku. Ty, ještě v černobílé podobě, režíroval Ladislav Čapek. Tato první série byla později digitálně dobarvena. Později vznikly další dvě řady (druhá ještě v roce 1967, třetí v roce 1981). Další zajímavostí tohoto seriálu je fakt, že první dvě řady namluvil Karel Höger, který ovšem nesměl být uveden ani v titulcích. Poslední řadu namluvil Eduard Cupák.

Jelikož všechny tři řady tohoto Večerníčku nesou stejný název, nebylo zcela zřejmé, jaká z řad se konkrétně umístila v diváckém hlasování. Proto bude do analýzy zařazeno všech 39 dílů.

Vedle příběhů o loupežníku Rumcajsovi vznikla souběžně v roce 1971 i 13dílná série nazvaná *O loupežnickém synku Cipískovi*, která byla odvysílána v roce 1972 a taktéž byla do analýzy zařazena.¹⁷⁸

4.3.5 Kát'a a Škubánek

Kát'a a Škubánek je zvířecí pohádka s realistickými prvky¹⁷⁹. Dívka Kát'a se svým psem Škubánkem bydlí v malém domečku a jsou nejlepšími kamarády. Jejich přátelství se snaží narušit škodolibý kocour Luciáš. Seriál o 13 dílech vznikl v letech 1980 až 1982, odvysílán byl ke konci roku 1982. Druhá, taktéž 13dílná série vznikla v roce 1990.

¹⁷⁷ O novelistických, resp. realistických pohádkách více v kap. 2.1.

¹⁷⁸ Večerníček. *O loupežníku Rumcajsovi: Ono se to ještě ukáže!* [online]. [cit. dne 2. 2. 2015]. Dostupné z www: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/0-vecernicek/5628-galerie-vecernicku/?detail=o-loupezniku-rumcajsovi>>.

¹⁷⁹ O realistických, resp. novelistických pohádkách více viz výše kap. 2.1.

Příběhy režírovala a nakreslila Věra Marešová. Po její smrti se režie ujal František Vystrčil a postavičky kreslila Zdena Skřípková. Hlas oběma řadám seriálu propůjčila Jirka Molavcová.¹⁸⁰ Do analýzy tak bylo zařazeno celkem 26 příběhů.

4.3.6 Říkání o víle Amálce

Kouzelná pohádka, v níž je ústřední postavou nadpřirozená bytost, a to hodná víla zrozená z mlhy, která se jmenuje Amálka. Poprvé se na obrazovkách objevila v roce 1975. Příběh plný kouzel pochází z pera Václava Čtvrťka. Třináctidílný seriál režíroval Václav Bedřich, který jej zároveň spolu s Bohumilem Šiškou nakreslil. Příběhy namluvil Jiří Hrzán. Pro Československou televizi Říkání o víle Amálce vyrobil Krátký film, Studio Bratři v triku.¹⁸¹

4.3.7 Pohádky o mašinkách

Další z realistických pohádek, odehrávající se na Smíchovském nádraží a v jeho okolí, je *Pohádka o mašinkách*. Hlavními postavami jsou zde mašinky a železničáři. Desetidílný Večerníček byl natočen v roce 1984 podle knižní předlohy Pavla Naumana, kterou ilustroval Kamil Lhoták. Večerníčky režíroval Eduard Hofman a namluvil Vladimír Ráž.¹⁸²

4.3.8 O zvířátkách pana Krbce a Strašidla na Kulíkově

Kouzelná pohádka s realistickými prvky se odehrává na hradě Kulíkově. Hlavní postavou je kastelán pan Krbec. V příběhu vystupují zvířata (přátelé pana Krbce), duchové a strašidla. Na tento třináctidílný seriál z roku 1984 navázalo v roce 2010 osmidílné volné pokračování nazvané *Strašidla na Kulíkově*. Pohádkové příběhy

¹⁸⁰ Večerníček. *Káťa a Škubánek: Haf! Káťo, nebuď smutná* [online]. [cit. dne 2. 2. 2015]. Dostupné z www: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/0-vecernicek/5628-galerie-vecernicku/?detail=kata-a-skubanek>>.

¹⁸¹ Večerníček. *Říkání o víle Amálce: Narodila se z mlhy* [online]. [cit. dne 2. 2. 2015]. Dostupné z www: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/0-vecernicek/5628-galerie-vecernicku/?detail=rikani-o-vile-amalce>>.

¹⁸² *Pohádky o mašinkách* [DVD]. Autor předlohy NAUMAN, Pavel – scénář KAFKOVÁ, Olga – režie HOFMAN, Eduard – výtvarník FREIWILLIG, František – kamera VĚTRONĚ, Jiří, NOVÁK, Bořivoj – hudba VACEK, Miloš – vypráví RÁŽ, Vladimír. © Česká televize 1985.

namaloval Vladimír Renčín a namluvil Josef Abrhám. Příběhy z první série režíroval Václav Bedřich, druhou sérii pak Jiří P. Miška.¹⁸³

4.3.9 O klukovi z plakátu

Příběhy *O klukovi z plakátu* nesou prvky realistické pohádky. Hlavním hrdinou je obyčejný kluk Lukáš, který chodí do základní školy. Jeho tatínek, uznávaný malíř, podle něho namaluje plakát, na němž vyobrazí chlapce, který je Lukášovi velmi podobný. Lukáš prožívá dobrodružství spolu s klukem z plakátu s dalšími postavami z ohrady s plakáty.

Nejprve byly v roce 1968 natočeny 3 díly ve spolupráci se studiem Bratři v triku, na které o rok později navázaly další 4 díly. Tyto první díly nesly název *O klukovi s plakátu* a byly černobílé. Dalších 6 dílů následovalo v roce 1974. Ty již byly barevné a pro Československou televizi je vyrobilo Studio Prometheus. Poslední díly přibyly v roce 1982 ve spolupráci se Studiem J. Trnky a nesly současný název *O klukovi z plakátu*. Celkem se tak tento Večerníček pyšní 26 příběhy, které byly, právě z výše zmíněného důvodu špatně uvedeného roku výroby, zařazeny všechny. Příběhy režíroval a nakreslil Josef Kábrt a namluvil je František Filipovský.¹⁸⁴

4.3.10 O Kanafáskovi

Příběhy *O Kanafáskovi* v sobě mísí prvky realistické a kouzelné pohádky. Malý chlapec Jonáš má za nejlepšího přítele oživlou peřinu Kanafáska. Jedná se o jeden

¹⁸³ *O zvířátkách pana Krbce* [DVD]. Námět a scénář HAVELKA, Stanislav – režie MIŠKA, Jiří P. – výtvarník RENČÍN, Vladimír – kamera MALIK, Vladimír – hudba SKOUMAL, Petr – účinkuje ABRHÁM, Josef. © Česká televize 2010, Česká televize 2010. Edice České televize pro děti; *Strašidla na Kulíkově* [DVD]. Námět a scénář CHVOJKA, Petr, HAVELKA, Stanislav – režie MIŠKA, Jiří P. – výtvarník RENČÍN, Vladimír – kamera POSPÍŠIL, Zdeněk – hudba SKOUMAL, Petr – vypráví ABRHÁM, Josef. Dubné: Česká muzika, © Česká televize 2010. Edice České televize pro děti.

¹⁸⁴ *O klukovi z plakátu 1: Kreslený seriál o klukovi z plakátu* [DVD]. Námět KURŠOVÁ, Květa - scénář KURŠOVÁ, Květa, BLAŽKOVÁ, Denisa – režie a výtvarník KÁBRT, Josef – kamera REJTAR, Lubomír, BAROMYKIN, Boris, ŠEVČÍK, Jiří – hudba CELDA, Jaroslav – vypráví FILIPOVSKÁÝ, František. © Česká televize 1969–1974. 60 Nejlepších večerníčků; *klukovi z plakátu 2: Kreslený seriál o klukovi z plakátu* [DVD]. Námět, scénář KURŠOVÁ, Květa – režie a výtvarník KÁBRT, Josef – kamera ŠEVČÍK, Jiří, RACEK, Milan – hudba CELDA, Jaroslav – vypráví FILIPOVSKÁÝ, František. Praha: Bontonfilm, © Česká televize 1981.

z novějších večerníčkových příběhů vzniklý v roce 2002 ve Studiu Bratři v triku a vysílaný poprvé o dva roky později.

Kanafásek se dočkal pokračování v podobě dalších dvou řad, avšak které do analýzy zařazeny nebyly. Druhá řada sestávající ze 6 dílů byla odvysílána v roce 2006 a třetí řada o 13 dílech v roce 2008. Tyto dvě řady pocházejí z dílny Centra tvorby pro děti a mládež České televize ve společnosti Alkay Animation Prague s.r.o.

Do analýzy tak bylo zařazeno pouze 7 dílů první řady, které nakreslila a režírovala Galina Miklíková. Příběhy namluvil Jaroslav Dušek.¹⁸⁵

4.3.11 Kosí bratři

Zvířecí pohádka *Kosí bratři* vznikla v roce 1979 a poprvé odvysílána byla o rok později. Třináctidílný příběh je, jak ostatně název napovídá, o dvou kosích bratřech Josefu a Václavovi.¹⁸⁶ Seriál natočil režisér Garik Seko s výtvarníkem Ivem Šedivým. Pohádky vypráví Stanislav Fišer.¹⁸⁷ Pro Československou televizi příběhy vyrobil Krátký film, Studio Bratři v triku. V roce 1982 se pohádky dočkaly svého pokračování *Kosí bratři a větrný kohout*, nicméně toto pokračování nebylo do analýzy zahrnuto.

4.3.12 Bubáci a hastrmani

Večerníček *Bubáci a hastrmani* vznikl v roce 1999 podle knižní předlohy Josefa Lady. Jedná se o původně třináctidílný seriál založený na principu kouzelné pohádky, neboť zde vystupují strašidla, zejména pak hastrmani. Druhá třináctidílná řada, která vznikla v roce 2005, nebyla do analýzy zařazena.

Podle knižní předlohy přepracovali obrazy do podoby večerníčkových příběhů Pavel Kubant, který zároveň zastal i funkci režiséra, Kateřina Lánská, Jana Hlaváčková a Jarmila Rabanová. Pohádky namluvil Josef Somr.¹⁸⁸ Seriál *Bubáci a hastrmani* pro

¹⁸⁵ *O Kanafáskovi: Zlobivá peřina v akci* [DVD]. Námět MIKLÍKOVÁ, Galina - scénář PAPOUŠKOVÁ, Eva, MIKLÍKOVÁ, Galina – režie a výtvarno MIKLÍKOVÁ, Galina – hudba OSTROUCHOV, Petr – vypráví DUŠEK, Jaroslav. © Krátký film Praha 2002.

¹⁸⁶ *Kosí bratři* [DVD]. Animovaný večerníček. Československá televize 1979. Večerníčkova edice.

¹⁸⁷ Večerníček. *Kosí bratři: Jak našli špendlík* [online]. [cit. dne 2. 2. 2015]. Dostupné z [www: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/898771-kosi-bratri/>](http://www.ceskatelevize.cz/porady/898771-kosi-bratri/).

¹⁸⁸ *Bubáci a Hastrmani 1: Kouzelný pohádkový seriál podle knížky Josefa Lady* [DVD]. Autor předlohy LADA, Josef – režie KUBANT, Pavel – výtvarná spolupráce KUBANT, Pavel, LÁNSKÁ, Kateřina, HLAVÁČKOVÁ, Jana, RABANOVÁ, Jarmila – hudba ROTTER, Jan –

Českou televizi vyrobilo studio ANIFILM, a to právě již výše zmiňovanou ploškovou technikou. Další zajímavostí tohoto Večerníčku je, že čtvrtý díl získal na Mezinárodním festivalu filmů pro děti a mládež Zlín 2000 cenu dětské poroty.¹⁸⁹

4.3.13 Žofka ředitelkou ZOO

Žofka ředitelkou ZOO je volným pokračováním večerníčkových příběhů o opici Žofce Orangutanové. V rámci analýzy bude zkoumána právě tato poslední série zvířecích pohádek z roku 1996 sestávající z celkem 7 dílů. Autorem příběhů je Miloš Macourek, výtvarnou stránku vytvořil Adolf Born a režisérkou nových částí je animátorka Cilka Dvořáková. Příběhy provází Petr Nárožný.¹⁹⁰

4.3.14 Kubula a Kuba Kubikula

Tento Večerníček vznikl v roce 1986 na základě knižní předlohy Vladislava Vančury. Odvysíláno bylo 7 dílů kouzelné pohádky o medvěďáři se jménem Kuba Kubikula, jeho medvědovi Kubulovi a medvědímu strašidlu Barbuše. Pohádky režíroval a nakreslil Zdeněk Smetana a namluvil Petr Haničinec.¹⁹¹

4.3.15 Cesty formana Šejtročka

Na náměty knižní předlohy Václava Čtvrťka vznikl v roce 1993 další z úspěšných Večerníčků. Realistická pohádka mísící se s prvky pohádky kouzelné *Cesty formana*

vypráví SOMR, Josef. © Česká televize 1999–2001. 60 Nejlepších večerníčků; *Bubáci a Hastrmani 2: Kouzelný pohádkový seriál podle knížky Josefa Lady* [DVD]. Autor předlohy LADA, Josef – režie KUBANT, Pavel – výtvarná spolupráce KUBANT, Pavel, LÁNSKÁ, Kateřina, HLAVÁČKOVÁ, Jana, RABANOVÁ, Jarmila – hudba ROTTER, Jan – vypráví SOMR, Josef. © Česká televize 2002–2005. 60 Nejlepších večerníčků.

¹⁸⁹ Večerníček. *Bubáci a hastrmani: Co se děje v Syslově* [online]. [cit. dne 2. 2. 2015]. Dostupné z www: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/0-vecernicek/5628-galerie-vecernicku/?detail=bubaci-a-hastrmani>>.

¹⁹⁰ Večerníček. *Žofka ředitelkou ZOO* [online]. [cit. dne 2. 2. 2015]. Dostupné z www: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/903264-zofka-reditelkou-zoo/>>; *Žofka ředitelkou ZOO: Třetí díl animovaného seriálu* [DVD]. Ilustrace BORN, Adolf – komentáře namluvil NÁROŽNÝ, Petr. Animovaný večerníček. © Krátký film Praha 1996. 60 Nejlepších večerníčků.

¹⁹¹ *Kubula a Kuba Kubikula* [DVD]. Námět VANČURA, Vladislav - scénář KŠAJTOVÁ, Marie – výtvarník a režie SMETANA, Zdeněk – vypráví HANIČINEC, Petr. © Česká televize 1986.

Šejtročka sestává ze sedmi dílů. Příběhy se odehrávají v okolí Jičína, kde se Šejtroček setkává nejen s pohádkovými postavami. Pohádky ilustroval Zdeněk Miler a režírovala Nataša Boháčková. Vypráví je Josef Somr.¹⁹²

4.3.16 Z deníku žáka III.B aneb Edudant a Francimor

Kouzelná pohádka o 13 dílech *Z deníku žáka III.B aneb Edudant a Francimor* vznikla v roce 1995 na náměty knižní předlohy Karla Poláčka. Hlavními postavami jsou Edudant a Francimor, synové kouzelnice Halabáby. Ti se v rámci příběhů setkávají s mnoha kouzelnými bytostmi a strašidly.

Druhá řada o 13 dílech z roku 1999 byla pro Českou televizi vyrobena ve Studiu Bratři v triku. Obě řady režírovala Jaroslava Havetová a nakreslil je Vratislav Hlavatý. Příběhy namluvil Milan Šteindler.¹⁹³ Do analýzy byla zahrnuta pouze první řada pohádek.

4.3.17 Berta a Ufo

Dalším z novějších večerníčků je fantasy pohádka z roku 2006 o přátelství mladé dívky Berty s mimozemšťanem Ufikem. I zde se fantasy pohádka mísí s prvky pohádky realistické, např. v podobě maminky, která je vědeckou pracovnící, ráda cvičí a drží diety. Dvě řady příběhů ilustrovala Jitka Petrová. Režisérem všech 26 dílů seriálu je Ivo Hejzman. Hlas pohádce propůjčila Jitka Molavcová.¹⁹⁴

¹⁹² *Cesty formana Šejtročka* [DVD]. Námět ČTVRTEK, Václav - scénář a výtvarník MILER, Zdeněk – režie BOHÁČKOVÁ, Nataša – hudba KRČEK, Jaroslav – vypráví SOMR, Josef. Praha: Bontonfilm, © Česká televize 1993.

¹⁹³ Večerníček. *Z deníku žáka III.B aneb Edudant a Francimor* [online]. [cit. dne 4. 2. 2015]. Dostupné z www: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/1026310548-z-deniku-zaka-iii-b-aneb-edudant-a-francimor/200366950580015/>>; Archiv a programové fondy ČT. IDEC 200 350 95148. *Z deníku žáka III.B aneb Edudant a Francimor*. 1992 Československá televize Praha HRPDM. Navštíveno dne: 22. 9. 2015.

¹⁹⁴ Česká televize. *Berta a Ufo* [online]. [cit. dne 2. 2. 2015]. Dostupné z www: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10099212192-bera-a-ufo/>>; Večerníček. *Berta a Ufo II*. [online]. [cit. dne 2. 2. 2015]. Dostupné z www: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10183430432-bera-a-ufo-ii/>>; Děčko. *Berta a Ufo* [online]. [cit. dne 2. 2. 2015]. Dostupné z www: <<http://decko.ceskatelevize.cz/bera-a-ufo/>>; Děčko. *Berta a Ufo II*. [online]. [cit. dne 2. 2. 2015]. Dostupné z www: <<http://decko.ceskatelevize.cz/bera-a-ufo-ii/>>.

4.3.18 O Sazinkovi

Třináctidílná kouzelná pohádka, která se odehrává v prostředí města, vznikla v roce 1976. Hlavní postavou je malý kouzelný chlapeček, komíníček Sazinka. Příběhy zrežiroval Václav Bedřich a nakreslila Eva Šedivá.¹⁹⁵

4.3.19 Sněžný muž Hugo

Pohádka s realistickými prvky o profesorovi, který si z výpravy přivezl domů sněžného muže Huga. Večerníček vznikl v roce 1985 podle námětu Rudolfa Čechury. Pohádky režíroval Mirko Kačena a nakreslil Jiří Kalousek. Příběhy namluvil Petr Nárožný.¹⁹⁶

4.4 Kategorizace obrazu stáří v pohádkách

Na základě prvotní analýzy příběhů došlo k redukci dat, kdy do dalšího zkoumání byly zařazeny pouze jednotlivé díly z večerníčkových pohádek, kde se objevovala starší osoba či jakýkoli náznak vztahu ke starší osobě či stáří. Významy prisuzované stáří závisely i na jejich symbolické funkci.

Na základě této selekce byly dále analyzovány znaky v souladu s výše uvedeným konstrukcionistickým konceptem reprezentace v médiích. Primárně nás tedy budou zajímat znaky sestávající z vizuálních prvků, tedy těch, které jsou na první pohled patrné. Jako první vhodná kategorie se z tohoto hlediska jeví fyzické znaky, mezi něž lze zařadit:

- vrásky;
- odstín a hustota vlasů;
- vousy;
- ošklivost;
- pohyby – zpomalené, třesoucí se.

¹⁹⁵ Večerníček. *Sazinka: Bydlí za komínem a má klobouk s vrtulkou* [online]. [cit. dne 2. 2. 2015]. Dostupné z www: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/0-vecernicek/5628-galerie-vecernicku/?detail=sazinka>>.

¹⁹⁶ Archiv a programové fondy ČT. IDEC 285 350 95088. Sněžný muž Hugo. 1987 ČS. televize. Navštíveno dne: 22. 9. 2015.

V další fázi se zaměříme na kategorii znaků symbolických. Jelikož v sémiotickém přístupu nemusí jako označující figurovat pouze slova a obrazy, ale rovněž předměty mohou samy o sobě konstruovat význam a nést zprávu. K nim se samozřejmě následně váží určité pojmy, čímž dochází ke kódování a přeměně předmětů na znaky. V rámci analýzy tak byly identifikovány následující atributy:

- hůl;
- brýle;
- papuče;
- šátek;
- oděv.¹⁹⁷

Ze všech výše uvedených znaků bude možné následně vyzorovat jejich denotativní a konotativní úroveň. Denotací se tak v souvislosti s dříve uvedeným bude rozumět deskriptivní úroveň a běžně užívaný význam. Také nás bude zajímat, v jaké pozici vůči ostatním starší osoby vystupují. V rámci analýzy byly vytvořeny základní kategorie starších osob ve vztahu k ostatním:

- babička/dědeček;
- autorita;
- významná/slavná/úspěšná osobnost;
- negativní postoje;
- jeden z mnoha;
- pozorovatel.

Prostřednictvím konotativní analýzy budou zkoumány asociace vyvolané působením, vystupováním, chováním a projevy starších osob. I v této kategorii bylo identifikováno několik atributů:

- moudrost;
- respekt;
- úspěch;
- osamocenosť;
- dobrý prarodič;

¹⁹⁷ ORT, Jiří. *Kapitoly ze sociologie stáří (Společenské a sociální aspekty stárnutí)*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, Pedagogická fakulta, 2004. s. 33.

- chudoba;
- nemoc;
- nemohoucnost;
- zlost;
- protivnost;
- trpělivost;
- pozorovatel;
- zábava;
- tradice;
- příroda.

Z těchto kategorií bude rovněž vyhodnoceno, s jakými společenskými hodnotami bývají senioři nejčastěji spojováni. Ve více případech bude možné zařadit reprezentované obrazy do více skupin.

Na základě výše uvedeného bude vybráno několik konkrétních příkladů, které budou v následující části představeny.

4.5 Určení proměnných

V rámci kvantitativní obsahové analýzy bylo na základě výše uvedených identifikačních kategorií týkajících se stáří zkoumáno, v kolika případech byli ve večerníčkových příbězích zobrazeni muži a ženy. Také bylo zkoumáno, jaká kategorie stáří (o tom více viz výše kap. 2.4) se objevovala nejčastěji. V neposlední řadě bylo obrazu stáří rovněž přiřazeno celkové pozitivní, negativní či neutrální vyznění, pokud bylo možno mu v rámci zobrazení stáří takové charakteristiky přisoudit.

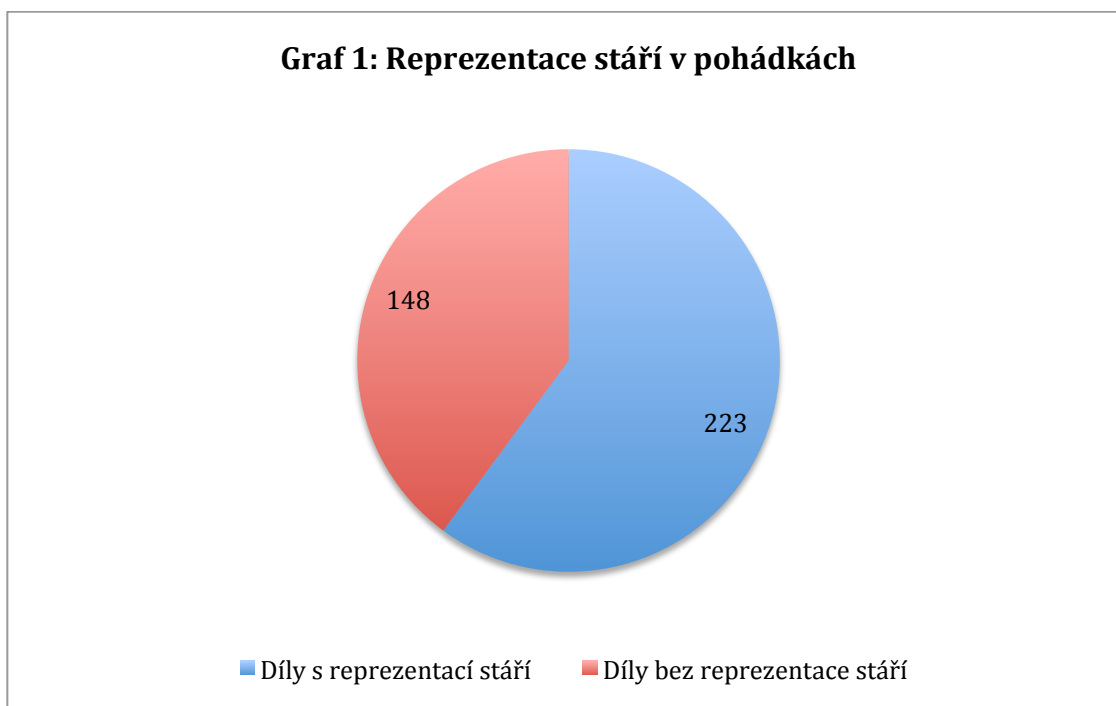
5 Výsledky analýzy a jejich interpretace

Než přejdeme k vlastním výsledkům analýzy a jejich interpretaci, je nutné zmínit následující. Obraz a charakteristika stáří se napříč jednotlivými pohádkami značně lišily. Podoba stáří, jak ji pojímá pohádka jedna, nemusí být zcela v souladu s charakteristikou stáří v pohádce druhé. Prostřednictvím výzkumu bylo zjištěno, že pojetí stáří se dokonce liší i v rámci jednotlivých sérií stejného Večerníčku, avšak není to pravidlem (děje se tak např. v příbězích *Bob a Bobek – králíci z klobouku*). Proto byla vždy nejprve provedena diverzifikace osob v rámci celé série a teprve posléze zhodnoceno, v jakých případech se skutečně dá vystupující osoba považovat za starou na základě určitých podobných rysů, jimiž nedisponovaly osoby jiné. I s ohledem na tyto skutečnosti bylo nalezení jakéhosi průsečíku všech podob reprezentace stáří napříč všemi pohádkami značně obtížné.

5.1 Výsledky obsahové kvantitativní analýzy

V rámci kvantitativní obsahové analýzy bylo zkoumáno celkem 371 pohádkových příběhů v celkové délce 2974 minut. Ve 148 dílech přitom nebyly přítomny žádné reprezentace stáří, a to ani odkazy na stáří (viz graf 1). Ve zbylých 223 příbězích byly reprezentace stáří zaznamenány celkem 351krát, což se týkalo reprezentací stáří u mužů i žen. Celkem bylo dále zaregistrováno 30 odkazů na stáří, a to se opět týkalo jak mužů, tak žen (viz tab. 1). Dá se tedy říci, že takřka 60 % pohádek vykazovalo prvky reprezentace stáří. Ve zkoumaném vzorku nelze hovořit o celkovém podreprezentování stáří¹⁹⁸, ač u jednotlivých pohádek tomu tak vždy nebylo.

¹⁹⁸ Práce se nezabývala zkoumáním celkového počtu všech zobrazených osob v pohádkách. Pokud bychom se zaměřili na poměr stáří vůči ostatním vystupujícím osobám i v jiných věkových kategoriích, dá se předpokládat, že procento zastoupení stáří by se v pohádkách snížilo.

Graf 1: Reprezentace stáří v pohádkách

U způsobu vyhodnocování výsledků v rámci analýzy je nutno věnovat pozornost několika skutečnostem. Pokud bylo stáří zastoupeno v každém díle dané pohádky, bylo to především z důvodu, že starší postava hrála hlavní roli, což se týkalo 5 Večerníčků (jednalo se např. o pohádky *Bubáci a hastrmani*, *Sněžný muž Hugo* či *O zvířátkách pana Krbce*). V takovém případě byly všechny díly s přítomností reprezentací stáří příslušného Večerníčku započteny do celkového součtu dílu s reprezentací stáří. Avšak do součtu jednotlivých reprezentací (osob) byly hlavní postavy započteny jen jednou, a to i tehdy, když se objevovaly ve všech dílech. U některých Večerníčků na sebe jednotlivé příběhy navíc navazují a charaktery hlavních a některých vedlejších postav se postupně napříč příběhy vyvíjí a reprezentace stáří se v pohádkách objevují opakovaně. Protože nás ale zajímal především celkový počet zobrazení jednotlivých reprezentací stáří, nebyly proto v takovém případě příslušné postavy zařazeny do analýzy vícekrát, ale pouze jednou. Např. postavy pana Blahoše v *Pohádkách o mašinkách* nebo císaře pána a knížepána v příbězích *O loupežníku Rumcajsovi* se objevují i v navazujících dílech, přesto nebyl celkový počet výskytu reprezentací stáří s přibývajícimi díly navyšován, protože byly započteny pouze „nové“ reprezentace stáří. K této části analýzy je též nutno zmínit, že k identifikaci stáří nebylo nutné verbální vysvětlení a ve většině případů bylo vizuální sdělení dostačující pro identifikaci těchto reprezentací.

Výsledky přinesly zjištění, že reprezentace mužů má podstatně silnější zastoupení než reprezentace žen (viz tab. 1). Zatímco mužské stáří se v pohádkách objevilo celkem 246krát (v 70 % případů), žen byla méně než polovina (celkem se reprezentace ženského stáří objevily 105krát). Co se týče odkazů na stáří, zde byla nadreprezentace mužského stáří o něco nižší (60 % případů) – na stáří mužů bylo odkázáno v 18 případech, zatímco na stáří žen ve 12 případech. Údaje z překládané analýzy korespondují s již existujícími výzkumy o zobrazení stáří v médiích.¹⁹⁹ Tím se rovněž potvrzuje druhá hypotéza této práce, že staří muži jsou v pohádkách zobrazováni častěji než ženy.

Tab. 1: Celkové zastoupení stáří v jednotlivých pohádkách

	Muži	Ženy	Odkazy ke stáří
Bob a Bobek – králíci z klobouku	58	9	0
Maxipes Fík	13	8	4
Mach a Šebestová	17	4	1
O loupežníku Rumcajsovi	15	4	3
Káťa a Škubánek	11	6	2
Říkání o víle Amálce	4	2	0
O loupežnickém synku Cipískovi	4	2	2
Pohádky o mašinkách	8	0	2
O zvířátkách pana Krbce	8	2	2
O klukovi z plakátu	4	1	0
O Kanafáskovi	1	2	0
Kosí bratři	16	6	0
Bubáci a hastrmani	6	8	2
Žofka ředitelkou ZOO	1	0	2
Kubula a Kuba Kubikula	2	2	0
Cesty formana Šejtročka	6	0	0
Z deníku žáka III.B aneb Edudant a Francimor	8	5	0
Berta a Ufo	9	1	1
O Sazinkovi	7	2	1
Sněžný muž Hugo	10	3	1
Bob a Bobek na cestách	28	10	6
Strašidla na Kulíkově	2	1	1
Celkem	246	105	30

¹⁹⁹ Např. SIGNORIELLI, Nancy. Ageing on Television: The Picture in the Nineties. *Generations*. San Francisco: American Society of Aging, 2001. vol. 25, no. 3, pp. 34–38.

Další problematiku tvoří vyobrazení manželských párů v pohádkách, se kterým se takřka nesetkáme. Partnerská rovina vztahu u stáří je zcela upozaděna. Se seniorem-manželem/manželkou se v pohádkách lze setkat jen v minimu případů (k vidění je např. v pohádce *Kosí bratři*). Rodinný stav je v pohádkách ignorován, i když se objevují situace, kdy je možné se implicitně domnívat, že reprezentant stáří svého partnera má.

Nejvyšší poměr zastoupení stáří vůči počtu dílů je patrný u pohádek *Kosí bratři* a *Bob a Bobek – králíci z klobouku*. Stáří je i zde nejčastěji reprezentováno prostřednictvím mužských postav, jakkoli v případě Boba a Bobka s vývojem jednotlivých sérií nepatrně posiluje i reprezentace žen (leč číslo je podobně marginální jako v mnoha jiných pohádkách). Ženská reprezentace stáří (opět s ohledem na počet osob a množství dílů) je nejsilněji zastoupena v pohádkách *Bubáci a hastrmani* a *Maxipes Fík* (více viz tab. 1).

Pakliže se zaměříme na odkazy ke stáří, je stav napříč pohádkami vyvážený a odkazy na něj se obecně vyskytují poskrovnu. Pokud se jedná o odkazy k mužskému stáří, převažují odkazy vztahující se k předkům vystupující osoby. Jestliže se nejedná přímo o vyobrazení předků na různých obrázcích na zdech, jedná se mnohdy o různé slovní odkazy: „[...] když tu byl hospodářem pradědeček dnešního pantáty mlynáře.“²⁰⁰; „To jsem blázen. Strojek po dědečkovi a mohl bych s ním i sekat trávník.“²⁰¹; „Můj pradědeček [...] mi něco odkázal.“²⁰² Nicméně ve chvíli, kdy obrátíme pozornost k ženám, zde jsou odkazy ke stáří rozličnější. Mezi nejčastější odkazy k ženskému stáří patří ty, které se váží k tradičním ženským rolím, např.: „Ten koláč voní, vid'. Jako když babička peče jablíčka.“²⁰³; či „Vlněná šála od babičky, zahřeje tělo i dušičky.“²⁰⁴ Taktéž se lze setkat s odkazem na ženské stáří prostřednictvím lidových úsloví, které používají vystupující postavy: „A co teď? Babo

²⁰⁰ *Bubáci a hastrmani*. 4. díl. Večerní povídky [DVD]. Česká televize 1999–2001. 2:31–2:35.

²⁰¹ iVysílání. Berta a Ufo 5/13: Výlet až nakonec světa [online]. [cit. dne 22. 9. 2015]. Dostupné z [www:http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10099212192-berta-a-ufo/206552116060005](http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10099212192-berta-a-ufo/206552116060005). 2:02–2:08.

²⁰² *Káťa a Škubánek*. 11. díl. Bumerang [DVD]. Česká televize 1982–84, 1986–90, 1993. 3:59–4:02.

²⁰³ *Bob a Bobek na cestách* 6. 8. díl (resp. 70 díl). Rajský ostrov [DVD]. Ateliéry Bonton Zlín, a. s., 2004. 0:58–1:03.

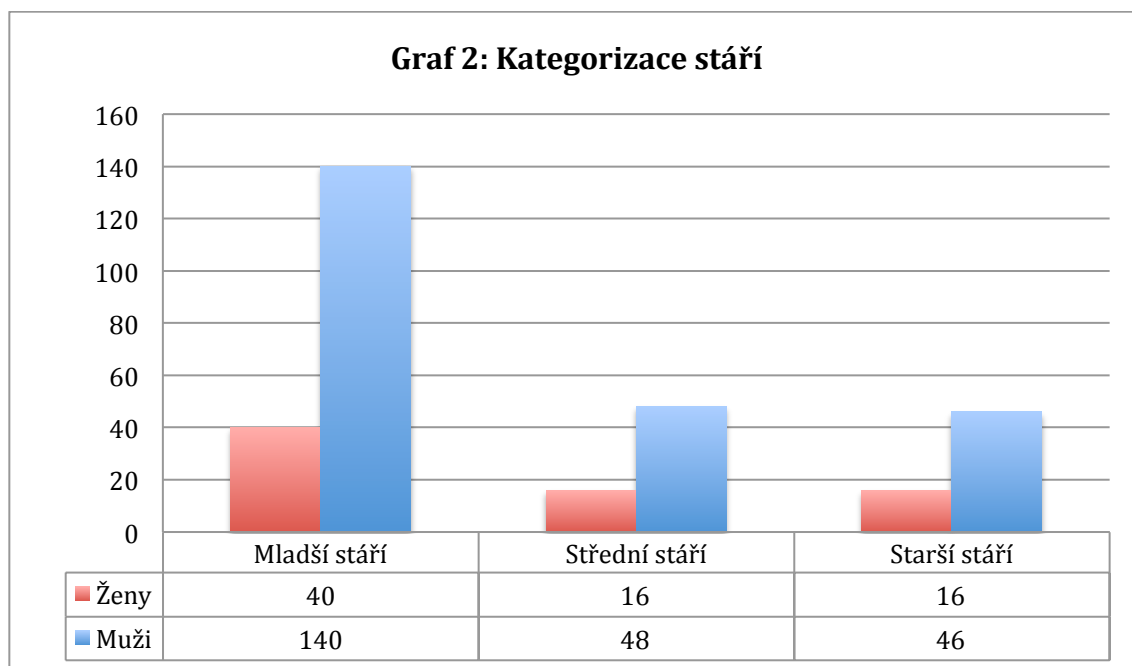
²⁰⁴ *Bob a Bobek na cestách*. 7. díl (resp. 69. díl). Tibet [DVD]. Ateliéry Bonton Zlín, a. s., 2004. 0:49–0:53.

*rad!*²⁰⁵ (v tomto konkrétním případě se u postavy profesora objeví žena středního stáří a začne mu cosi šeptat do ucha).

U analyzovaných pohádek je možné sledovat reprezentace stáří na poměrně širokém rozpětí mladší stáří – střední stáří – starší stáří (více o této kategorizaci viz výše v kapitole 2.4). Avšak u většiny pohádek se objevuje polarizace především do krajní sféry této stupnice. Nejčastěji se jedná o mladší stáří. Např. v příbězích *Bob a Bobek na cestách* či *Berta a Ufo* je zastoupení v ostatních dvou kategoriích minimální (jak u reprezentace mužů, tak i u žen). Zajímavostí jsou pohádky *Bubáci a hastrmani*. Zde se objevují muži jen mladšího stáří, naopak u žen se mladší stáří nevyskytuje a ženy jsou zastoupeny jen reprezentací středního a staršího stáří. Za zmínku stojí i skutečnost, že v pohádkách nikdy nebyl zmíněn chronologický věk osob. Ve všech případech byla tato diverzifikace prováděna na základě vizuálních prvků, jež byly pro danou skupinu charakteristické v rámci daného příběhu.

Pokud budeme hovořit v konkrétních číslech, je zde opět patrný velký rozdíl mezi poměrem zastoupení mužů a žen v jednotlivých kategoriích (viz graf 2). Nejpočetnější skupinu obecně tvoří reprezentace mladšího stáří. U mužů se konkrétně jedná o 140 osob, zatímco v případě žen se setkáváme pouze se 40 reprezentantkami této kategorie. Ačkoliv se liší i čísla u zastoupení středního a staršího stáří u mužů a žen, dá se vesměs říci, že střední a starší stáří dostává stejný prostor v rámci jednotlivých genderových reprezentací. Střední stáří se tak u mužů objevilo 48krát a starší stáří 46krát. U žen to pak bylo shodně po 16 reprezentacích u každé z těchto dvou kategorií.

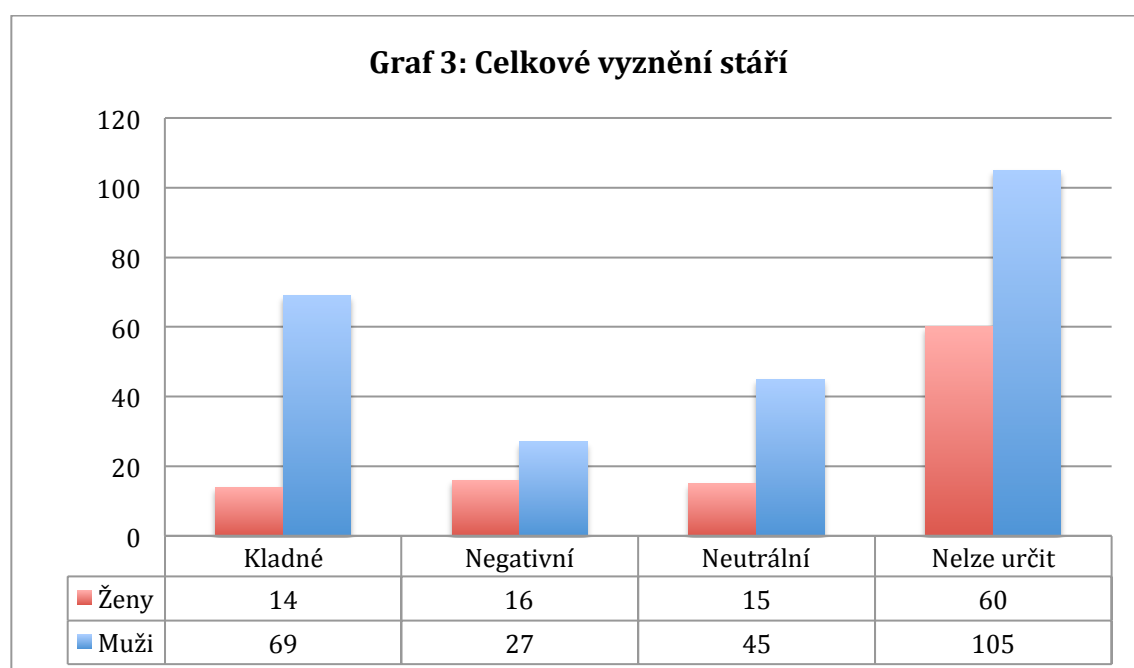
²⁰⁵ *Sněžný muž Hugo*. 6. díl. Výlet. Archiv a programové fondy ČT. IDEC 285 350 95088. *Sněžný muž Hugo*. 1987 ČS. televize. Navštíveno dne: 22. 9. 2015. 2:01–2:05.

Než se dostaneme ke konkrétním číslům týkajícím se celkového vyznění stáří, je třeba vysvětlit několik věcí. Nezřídka se stávalo, že celkové vyznění stáří nešlo určit, a to hned z několika důvodů. Nejčastěji se tak dělo kvůli způsobu vystupování starších osob, které v příběhu fungovaly pouze na principu dokreslování pozadí, zatímco hlavní příběh se odehrával v popředí. Také často reprezentace stáří pouze napomáhaly generačnímu rozlišení postav vystupujících v příběhu a jejich reálný věk nebyl důležitý. Případně na takové osoby byl pouze záběr a ony nedělaly nic specifického (např. jen seděly na nádraží na lavičce a čekaly na vnučku). V takovém případě jim nebyla možná přiřknout jiná charakteristika než „nelze určit“. Rovněž se stávalo, že autoři vykreslili postavy jen prostřednictvím obrysů. Implicitně se dalo domnívat, že se jedná o seniora na základě podobných atributů, které se v dané pohádce u stáří běžně vyskytovaly, nicméně nic jiného nebylo možné určit. Vyskytujícím se jevem byla také skutečnost, že vystupování starších osob nevyvolalo žádné hodnotící úsudky, proto jim pak bylo přiřknuto vyznění neutrální. Pokud již došlo k polarizaci na principu dobra a zla, zde byly výsledky u reprezentací mužů a žen rozdílné (více viz níže).

Nyní ke konkrétním výsledkům této části analýzy (viz graf 3). Nejčastějším vyzněním stáří se stala kategorie „nelze určit“, a to jak u mužů, tak u žen. V případě mužů se tak stalo celkem 105krát, u žen celkem 60krát. Tím je vyvrácena první hypotéza, že stáří je v dětských seriálech zobrazováno především v negativním smyslu. Výsledky dokazují, že nejčastěji nešlo celkové vyznění určit. Nicméně, pokud

vynecháme kategorii „nelze určit“ a budeme se zabývat zbývajícími třemi kategoriemi, zde je patrný rozdíl v genderovém vyznění stáří. Pokud se podíváme na polarizaci na principu dobra a zla, u mužů jednoznačně převažuje kladné vyznění (celkem ho bylo možné identifikovat 69krát, zatímco negativní vyznění se objevilo „jen“ 27krát), neutrální vyznění stáří bylo zastoupeno 45 reprezentacemi. U žen naopak nebyla takováto polarizace zřetelná. Jednotlivé kategorie byly vesměs vyvážené, s nepatrnou převahou negativního vyznění (celkem 16krát; oproti 14 případům kladného a 15 případům neutrálního vyznění). Pokud pak měla ženská role celkové špatné vyznění, dost často se pojila i s nadměrnou fyzickou ošklivostí, což se dá považovat za stereotypní zobrazování ženského stáří. Dělo se tak např. v pohádce *Bubáci a hastrmani*. Výsledky této části analýzy tak potvrzují třetí tvrzení této práce, a sice že muži jsou vyobrazováni v pozitivním smyslu častěji než ženy.

S nejpozitivnějším vyzněním stáří se bylo možno setkat v *Pohádkách o mašinkách*, *O Sazinkovi* či *O zvířátkách pana Krbce*. Němé příběhy o kominičku Sazinkovi představily velmi pozitivní obraz stáří. Stejně tak v *Pohádkách o mašinkách* byl na základě analýzy zjištěn jeden z nejhezčích obrazů stáří a seniorů ze všech zkoumaných příběhů vůbec, a to prostřednictvím pozitivního stereotypu vyjádřeného představou o moudrém stáří, které zde reprezentovala postava pana Blahoše. Nicméně v těchto pohádkách se takřka nevyskytuje reprezentace žen. Pouze v jednom příběhu

Pohádek o mašinkách nalezneme odkaz k ženskému stáří, a to když chlapeček Pašíček s dědečkem „odjeli k babičce do Všenor“²⁰⁶. V pohádkách *O Sazinkovi* je možné vidět jen 2 reprezentace ženského stáří a jeden odkaz v podobě nebožky v rámečku na zdi. A podobně tak v případě pohádky *O zvířátkách pana Krbce*, kde se ženské stáří objeví jen 2krát.

5.2 Výsledky obsahové sémiotické analýzy

Jelikož v rámci analýzy bylo zkoumáno velké množství pohádek, nebylo a není možné v rozsahu této práce podrobit obsahové analýze všechny výskyty a zobrazení stáří, a to ani v případě zaměření se na jednotlivé díly pohádek. Proto bylo nezbytné vytvořit významově koherentní skupiny, z nichž následně byly vybrány konkrétní případy, které zajímavým způsobem reprezentovaly zobrazenou představu o stáří v dané skupině. Výběr byl prováděn záměrně tak, aby příp. stereotypní představy byly zřetelné a aby se v rámci sémiotické analýzy postavy příliš neopakovaly. Celkem tak bylo vytvořeno 6 koherentních skupin (jež jsme si představili již v kap. 3.4), do kterých byly reprezentace stáří rozděleny. Pro přehlednost připomeňme, že se jednalo o následujících 6 skupin (řazeno v pořadí, jaké bylo dle výsledků výzkumu jejich zastoupení): 1) jeden z mnoha; 2) autorita; 3) babička/dědeček; 4) významná/slavná/úspěšná osobnost; 5) pozorovatel; 6) negativní postoje.

Pokud bylo možné konkrétní postavu na základě jejího vystupování zařadit do více skupin, bylo tak učiněno. Např. babička obklopená vnoučaty v *Kátě a Škubánkovi*, kterou rodina veze na střeše automobilu: na první pohled je zřejmé, že se jedná o babičku, nicméně ve vztahu k ději příběhu byla rovněž zařazena do kategorie „jeden z mnoha“, neboť se jednalo o záběry na projíždějící kolonu vozů na silnici.²⁰⁷ Takových situací se v rámci analýzy vyskytlo větší množství.

5.2.1 Jeden z mnoha

Kategorie jeden z mnoha byla nejsilněji zastoupenou skupinou ze všech zkoumaných. Vyskytlo se v ní na dvě stě sledovaných osob zastupujících reprezentace

²⁰⁶ *Pohádky o mašinkách*. 5. díl. Jak z jedné mašinky bylo mašinek deset [DVD]. Česká televize 1985. 6:41–6:43.

²⁰⁷ *Káťa a Škubánek*. 5. díl. Kočičí auto [DVD]. Česká televize 1982–84, 1986–90, 1993. 0:40–0:44.

stáří. Vyobrazení stáří v této kategorii recipientům nepřináší mnoho informací o dané osobě. Stejně jako u celkového vyznění, které nebylo možné určit, i zde lze primárně hovořit o problematice vykreslování osob na pozadí hlavní dějové linie, zobrazování davů, diváků a přihlížejících osob u nějaké události, příp. nulového vystupování a vyjadřování reprezentovaných osob. Vystupování osob definovaných jako „jeden z mnoha“ je mnohdy časově omezené a vcelku záhy přicházejí další záběry.

Oproti výše uvedenému byla do bližší analýzy vybrána ukázka z pohádky *Bob a Bobek – králíci z klobouku*. Ve 29. díle nazvaném *Zachránci* z roku 1993 hraje významnější roli žena mladšího stáří. Té je poskytnut širší prostor pro vystupování. Charakteristika „jeden z mnoha“ jí byla přiřazena z důvodu, že její role není ničím specifická, představuje jednu z mnoha žen z lidu. Do ukázky byla vybrána z důvodu zpracování stereotypní představy osamocené stáří doprovázeného pouze čtyřnohým mazlíčkem.

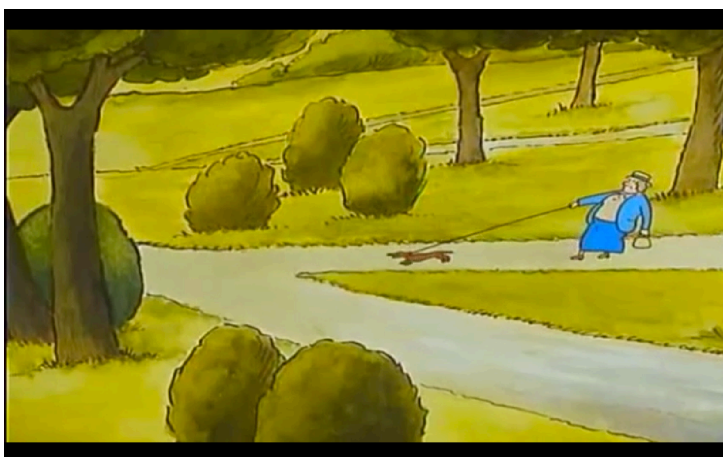
Tento pohádkový příběh je o nedělním výletu dvou králíčích kamarádů Boba a Bobka do parku, kde potkávají starší ženu se psem. Pes ženě uteče. Ukradne ho zloděj, z jehož spárů ho králíci zachrání a přivedou zpět k paničce. V příběhu je zachován pohádkový princip dobrého konce a dělby postav na dobré a zlé (zlý a ošklivý lupič, bezbranná a babičkovským dojmem působící žena, hodní zachránci a zároveň hlavní postavy králíci Bob a Bobek). Králíci jsou zde nositeli lidských vlastností. Prostřednictvím symbolického světa napomáhá příběh strukturovat skutečnost. Za hlavní funkce této pohádky je možné považovat funkci poznávací (s cílem rozpoznání dobrého a špatného chování), funkci didaktickou (zlo je v pohádce potrestáno) a rovněž sociální citění a citové prožití příběhu.

K podrobnější analýze bylo zařazeno několik záběrů na ženu mladšího stáří a její chování a vystupování. Žena je nejprve představena záběrem z dálky, kdy je v parku na cestičce vidět, jak ji za sebou táhne pes na vodítku (viz obr. 1). Pes chvátá, žena lamentuje: „*No tak Ferdíku, já už sotva pletu nohama a ty si k neutahání. Nech mě trochu vydechnout.*“²⁰⁸ Třetí záběr na ženu představuje moment, kdy ji králíci míjejí, když sedí na lavičce. Paní se usmívá, pes pobíhá okolo, pročež následně zmíněné dámě uteče. Paní zmateně pobíhá, volá na psa a hledá ho. Pes se chytí na návnadu nějakého lupiče, který ho unese. Paní dál běhá po parku a hledá psa. Potká králíky, prosí je, zda

²⁰⁸ *Bob a Bobek – králíci z klobouku*. 29. díl. *Zachránci* [DVD]. Česká televize, 1979–1995. 1:24–1:31.

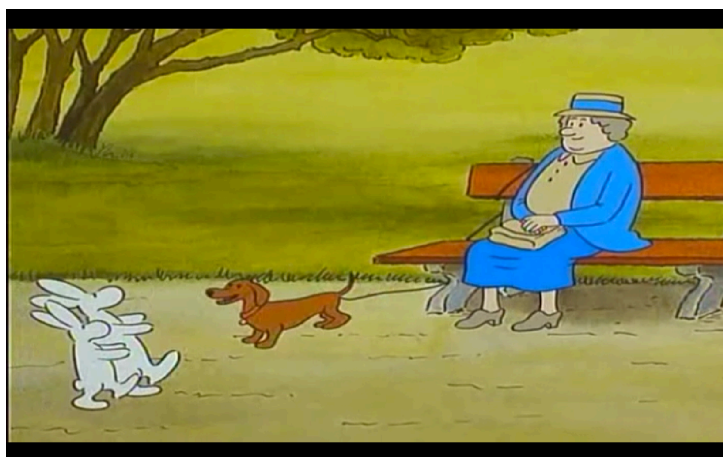
psa neviděli. Oni jí řeknou, že viděli lupiče, jak nese psa v tašce. Paní je z toho nešťastná, a tak králíci vyrazí jezevčíka hledat. Lupiče přemůžou, psa dovedou zpět do parku, kde paní stále sedí se sklopenou hlavou na lavičce. Když vidí psa, začne nadšeně volat: „*Ferdíku, Ferdíku, tys mi ale dal, co proto.*“

Obr. 1: Záběr na ženu první – žena přichází po cestičce v parku

Z hlediska denotativní úrovně je již při prvním záběru v dále na pozadí vidět korpulentní ženu venčící na vodítku psa, který ji za sebou táhne. Již zdaleka je vidět, že žena má klobouček a blankytně modrý kostýmek. V ruce třímá kabelku. Rovněž je patrné, že děj se odehrává v parku. Metonymií tak lze usuzovat ze stromů a keřů lemujících cestu. V momentě, kdy si žena stěžuje, že už sotva stíhá, zvolá to svým způsobem skřehotavým vyšším hláskem, což je zřejmé ze změny intonace v hlase vypravěče.

Ve třetím záběru (viz obr. 2) již paní sedí na lavičce a potvrzují se prvotní předpoklady. Žena má na sobě výrazný sukňový kostýmek, nevýraznou halenku, kotníkové boty, přes ruku kabelku. Na hlavě má klobouček s modrou stuhou (v barvě kostýmku), pod ním vykukující vlasy šedé barvy. Je zde taktéž možné spatřit jedny z typizujících znaků žen seniorek, které vplynuly z analýzy obrazu stáří ve Večerníkových příbězích: límeček u krku a vlasovou úpravu – trvalou. V tomto případě límeček navíc doplňují knoflíčky na halence.

Obr. 2: Žena odpočívá na lavičce

Celkové vyznění oděvu staré dámy evokuje čistotu a svým způsobem „důchodcovský styl“, korpulentní postava a dvojitá brada pak spokojený život. Paní nemá žádné vrásky. Z konotativního hlediska, s ohledem na její trpělivost s pejskem, evokuje žena babičkovský dojem, ač explicitně není nikde s vnoučetem spojována.

Z prvních záběrů na ženu lze vyvodit několik závěrů. V první řadě to, že dáma sotva stačí malému plemeni psa – jezevčíkovi, je velmi explicitním poukázáním na představu o snížené pohybové schopnosti seniorů (což jen následně potvrzuje třetí záběr na ženu, kdy už sedí a odpočívá na lavičce). Skutečnost, že dáma s sebou nechá vláčet, lze ovšem považovat i za stereotypní poukázání na osamocenenost stáří. Z uvedeného lze usuzovat, že dáma, kterou malý pes neposlouchá, není v jejich domácnosti dominantní osobou. Naopak se dá předpokládat, že takové domácnosti vládne právě pes, který je rozmazlován jako dítě. Za stereotypizující vyobrazení stáří tak lze považovat nejen představu osamoceneného stáří, ale rovněž pobyt v přírodě jakožto životní styl seniorů. Tomu nasvědčuje skutečnost, že je neděle dopoledne²⁰⁹ a dáma jde sama se svým psem do parku, což koreluje s převládajícím názorem české populace, že se „nejčastěji v sociálním poli seniora vyskytuje zvíře (pes, kočka)“²¹⁰. Tento dojem hojně doplňuje iluze o starších dámách trávících mnoho času v parcích na lavičkách, příp. v zimě docházejících krmit ptactvo v parku.

Příběh pokračuje. Králíci prochází kolem lavičky, na které sedí žena a slušně pozdraví. V syntagmatické rovině tak lze z pozdravu vyvodit úctu ke stáří. Na králíky

²⁰⁹ To se dozvídáme ihned z kraje pohádky, kdy Bob tahá Bobka z klobouku, aby vstával a šel cvičit.

²¹⁰ SAK, Petr – KOLESÁROVÁ, Karolína. *Sociologie stáří a seniorů*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012. s. 100.

vyběhne jezevčík připoután k vodítku. Paní povídá: „*Nebojte se. Nic nedělá. Chce si jenom hrát.*“²¹¹ Ač se na první pohled může zdát, že se jedná o pouhé varování, změna v intonaci vypravěče může u diváka vyvolat dojem, že je to pro příslušnou dámu spouštěč k bližšímu rozhovoru, i když k ničemu takovému v záběrech nedochází. Králíci jsou psem zahrnání do křoví a raději slušně pozdraví a odchází. Z konotativního hlediska divák nabývá dojmu osamocené stáří.

V momentě, kdy je pes již ztracen, je žena v osmém záběru vyobrazena jako bezbranná a závislá na pomoci druhých. To dovršuje záběr na ženu devátý, kde žena lamentuje, spíná ruce a pláče „*pro pána krále, to byl určitě můj Ferdinand, co já si bez něj počnu*“²¹². Lamentující seniorky se v rámci výzkumu staly nezhřídkou se objevujícím jevem. Na základě konotace můžeme snadno nabýt dojmu, že ženinu jedinou blízkou osobu představuje pes.

Výše analyzované zobrazení stáří se vymyká zažitě negativní stereotypní představě protivných osamocených seniorů/důchodců vysedávajících na lavičkách v parcích. Ač zobrazení pracuje se stereotypním pojetím stáří jakožto osamocené fáze života (zde je to patrné z toho důvodu, že žena jde v neděli dopoledne sama se svým psem do parku, místo aby byla s rodinou, vnoučaty, popř. rovněž na základě stereotypní představy manželovi chystala oběd), celkové vyznění se dá hodnotit jako pozitivní. Tomu rovněž napomáhá zbarvení oděvu této dámy, neboť modrá evokuje pocit jakési pokojnosti, přívětivosti²¹³, což zcela přesahuje normu výsledků celého výzkumu, z kterého jednoznačně vyplynulo, že starší osoby (a to i v pohádkách o *Bobu a Bobkovi – králících z klobouku*) jsou vesměs oděny do ponurých a nevýrazných barev.

5.2.2 Autorita

Stáří spojené s autoritou a respektem se v pohádkách mnohdy objevovalo. Avšak spojitost s těmito hodnotami se vyskytovala především u mužské části reprezentace. Ženy takovýchto hodnot nabývaly v minimálním množství. Pokud se tak u žen dělo,

²¹¹ *Bob a Bobek – králíci z klobouku*. 29. díl. Zachránci [DVD]. Česká televize, 1979–1995. 1:37–1:42.

²¹² *Bob a Bobek – králíci z klobouku*. 29. díl. Zachránci [DVD]. Česká televize, 1979–1995. 3:09–3:15.

²¹³ Více o psychologii barev např. VYSEKALOVÁ, Jitka a kolektiv. *Psychologie reklamy*. Vyd. 3. Praha: Grada, 2007. s. 155–158.

jednalo se především o tradiční vážené ženské role ve vesnickém prostředí typu babky kořenářky např. v pohádce *Bubáci a hastrmani*.

Jak u ženského stáří, tak u mužského stáří se role vázaná k autoritě pojila předně s pohádkovými postavami vykonávajícími vysoké mocenské a často zároveň moudré funkce – král, císař, knížepán, královna, hraběnka (např. *O loupežníku Rumcajsovi*). Pakliže přihlédneme k méně elitním funkcím, hojně byla autorita spojována se vzdělaností, konkrétně s učiteli, řediteli, vědci, lékaři a jinými podobnými odborníky (např. *Mach a Šebestová, Berta a Ufo*). Lze tak hovořit o pozitivní stereotypizaci stáří jako moudrého. Tento mýtus je podporován mnohými Večerníčkovými pohádkami. Kategorie autorita se v mnoha případech prolínala s kategorií významná/slavná/úspěšná osobnost.

Vybraný příklad představuje další mnohdy se objevující roli stáří spojovanou s autoritou, a to kapitána lodi (ve Večerníčcích se objevuje i postava kapitána–piráta v kontextu stáří). Tento konkrétní příklad je z pohádky *Maxipes Fík*, díl 7. nazvaný Fík jde do světa, z roku 1976. Pohádka nám ukazuje stereotypizující mediální obraz ideálu důchodu a z tohoto důvodu bylo toto vyobrazení vybráno k podrobnější analýze.

Tento konkrétní díl zvířecí pohádky vypráví příběh o Fíkově výpravě do světa. Fík svým vystupování představuje alegorie lidského chování, v pohádkách nejčastěji spojovanou s Honzou, jenž se vydává do světa na zkušenou. S pytlím buchet Fík vyrazí vstříc svému štěstí. Poté, co neuspěje na hradě, vydá se do přístavu, kde zaslechne říkat námořníky, že jejich kapitán je pes. Usoudí, že to bude ono, co hledá, a vydá se za nimi na loď, kde se setkává s kapitánem – menším, zlostným mužíkem staršího stáří. Ten ho jmenuje plavčíkem a vyrazí společně na lodi na oceán. Fík řeší kapitánovy trampoty se ztrátou nejrůznějších předmětů v moři, které mu nosí zpět. Jednou vlna spláchně samotného kapitána, Fík pro něj skočí a zachrání ho. Na oslavě k této události udělá kapitán za odměnu kapitánem Fíka a odchází do důchodu. S ohledem na tento projev můžeme konstatovat, že pohádka vykazuje didaktickou funkci, neboť Fíkovy dobré skutky jsou odměněny kariérním růstem. Rovněž lze ale v pohádce spatřit prvky funkce poznávací a vykazování vzorců a norem chování vůči autoritě.

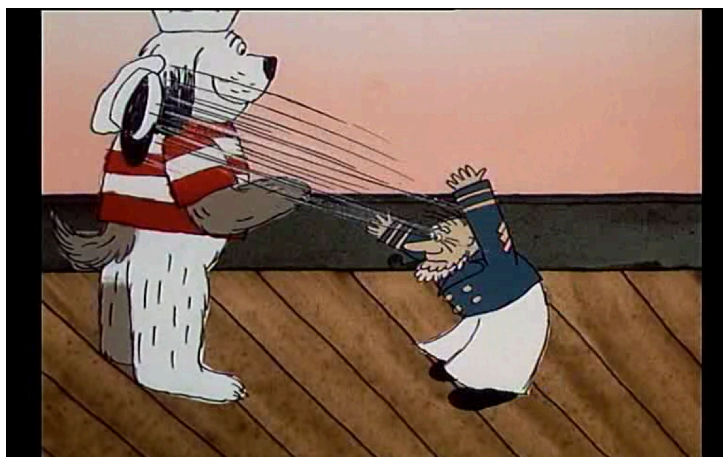
Pro naši analýzu je důležitým momentem odchod kapitána do důchodu, neboť v rámci sémiotické analýzy budeme zkoumat tuto konkrétní představu o ideálu důchodu. Navíc bude přidán desátý záběr na kapitána, jehož důležitost je v poukázání na kontrast mezi pracujícím stářím a právě představou důchodu.

Obraz stáří vyjádřený reprezentací kapitána zastupuje celou řadu prvků, které vykazovaly reprezentace stáří napříč Večerničky. Pokud se prostřednictvím denotace zaměříme na vizuální stránku postavy, zjistíme, že je oděna do námořnické uniformy a čepice. Oděv je vykreslen v nevýrazných odstínech. Z výzkumu vyplynulo, že mužské role jsou výhradně spojovány s pokrývkou hlavy v podobě nejrůznějších druhů klobouků a čepic.

Stereotypní zobrazení pak představuje mužův bílý plnovous a pleš (viz obr. 3). Výzkum rovněž poukázal na spojitost mužského stáří s vousy (častěji než plnovous se objevovaly již jen kníry). Taktéž, pro zdůraznění stáří kapitána, byly této postavě autory pohádky namalovány vrásky na čele a kolem očí. Z konotativního hlediska mohou symbolizovat větrem ošlehanou a léty zkušeností zbrázděnou tvář a podtrhnout tak kapitánovu zkušenost a kariéerní růst až do nejvyšší námořní pozice.

Muž je menšího vzrůstu, lehce nahrben (s tím se v pohádkách ve spojitosti se stářím rovněž lze setkat poměrně často). Co se týče akustické stránky, v případě, že během příběhu hovoří kapitán, vypravěč mění hlas na značně nepříjemný a skřehotavý. S ohledem na kapitánovo vystupování v rámci celé pohádky mu byla přiřazena řada atributů. Primárně lze kapitánovi přisoudit respekt a autoritativní roli. „*Náš kapitán je pes.*“²¹⁴ Tuto větu pronesou námořníci v přístavu, když Fík prochází kolem. Z toho lze prostřednictvím metafory jednoznačně vyvodit, že je přísný a spojen s autoritou.

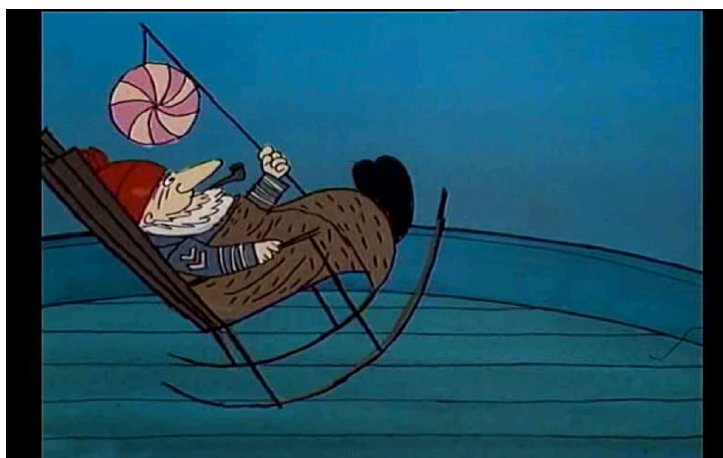
Obr. 3: Záběr na kapitána – vítr mu odvál čepici

²¹⁴ *Maxipes Fík*. 6. díl. Fík jde do světa [DVD]. Česká televize 1976–1979. 2:44–2:45.

Stáří je v této pohádce zobrazeno jako pracující, které v určité fázi odchází k zaslouženému odpočinku, tedy do důchodu (viz obr. 4). A právě toto zobrazení si nyní podrobněji rozebereme. Na rovině denotace je na obrázku vidět muž staršího stáří. Má již výše zmíněný bílý plnovous a vrásky kolem očí (na čele nejsou v tuto chvíli vidět). Je zabalen do deky nevýrazné, ponuré barvy. Na hlavě má očividně teplou čepici jako jediný barevně výraznější prvek oděvu. Sedí v houpacím křesle a na zvednutých nohou má papuče. Z jeho původní role kapitána mu zůstala kapitánská uniforma, resp. její vrchní část. V ústech má dýmku, v ruce drží lampión. Muž se houpe v houpacím křesle a vše se odehrává na palubě lodi, kde odešel do důchodu. Vyjma těchto ikonických znaků je nutno upozornit i na akustický projev, kdy vypravěč komentuje tuto scénu: „Kapitán lodi dal svou kapitánskou čepici Fíkovi a šel do důchodu.“²¹⁵ Tím nikoho nenechává na pochybách, jakou životní fázi má tento obraz představovat.

Obr. 4: Ideál důchodu

Na základě konotativní analýzy lze vyvodit hned řadu závěrů. Jelikož je kapitán na analyzovaném obraze situován do houpacího křesla, dá se z toho usuzovat, že ideál důchodu je roven po řadě dlouhých let naplněných prací odpočinku. Ponurá paluba a lampión v ruce odkazují k večerní oslavě, která se v příběhu odehrává, tudíž z těchto vizuálních znaků nelze vyvozovat žádné závěry vztahující se k reprezentaci stáří. Nicméně skutečnost, že kapitánskou čepici nahrazuje na první pohled teplejší, zimní, pletená čepice a kapitán je obalen do deky, navozuje pocitu důchodové životní fáze jako zimomřivé. Ač odstín čepice se tomu vymyká, zbytek oděvu (zejména pak nově

²¹⁵ *Maxipes Fík. 7. díl. Fík jde do světa [DVD]. Česká televize 1976–1979. 5:24–5:28.*

příbývá deka) nese ponuré a nevýrazné barvy, což může evokovat dojmem, že stáří je neveselá, smutná a zašedlá životní fáze. Deky končí tak, aby byly vidět papuče na nohou. Tento atribut se v rámci výzkumu ukázal jako další ze stereotypních znaků přisuzovaných stáří. Dýmka v ústech symbolizuje čas pro sebe. Je to chvilka, kterou si člověk v ostatních životních fázích dopřává jen v momentech odpočinku a svým způsobem času relaxace, kdy nemusí dělat nic jiného, jen si v klidu pokuřovat.

Z pohledu sociálního měřítka (o tom více viz kap. 2.4) je tento mediální obraz roven stereotypní představě o stáří odlišné od ostatních životních etap. Předkládaná představa navozuje dojem, že hlavní náplní této fáze je již jen právě odpočinek a ztráta vitality. To lze metonymií usoudit taktéž, neboť nohy nahoru obuté v papučích značí o nicnedělání. Jelikož současný trend ageismu staví stáří a seniory do pozice něčeho nepatričného, nadbytečného, ekonomicky zatěžujícího společnost, takovýto předkládaný mediální obraz důchodu hraničí s negativní stereotypizací této životní fáze. Právě houpací křeslo, dýmka v ústech a papuče syntagmaticky posilují konotativní významy klidu a času na odpočinek. Metonymicky pak tento mediální obraz shrnuje životní fázi – odchod ze zaměstnání do důchodu.

5.2.3 Babička/dědeček

Kategorii s třetím nejpočetnějším zastoupením reprezentací stáří představuje status babička/dědeček. Po delší úvaze byly do této kategorie přiřazeny i reprezentace stáří v podobě rodičů. Konkrétně v případě Večerníčku *Z deníku žáka III.B aneb Edudant a Francimor* se bylo možné setkat s několika osobami, které jednoznačně spadaly do kategorií „mladší stáří“ a „střední stáří“, ač se jednalo o rodiče spolužáků hlavních postav v dětském věku.²¹⁶ Z tohoto důvodu byly takové osoby zařazeny do této sekce, neboť z nabízených kategorií se jevila jako nejvhodnější.

Z kvantitativního hlediska (není tomu vzhledem k počtu zastoupení mužské reprezentace v rámci všech pohádek ani jinak možné) v této kategorii převažují muži. Avšak pokud bychom se zaměřili pouze na ženskou reprezentaci stáří, tak se pro ni tato kategorie stala, po označení „jeden z mnoha“, druhou nejpočetněji zastoupenou. Stejně tak se hojně objevovaly odkazy na stáří prostřednictvím slovních spojení s babičkami

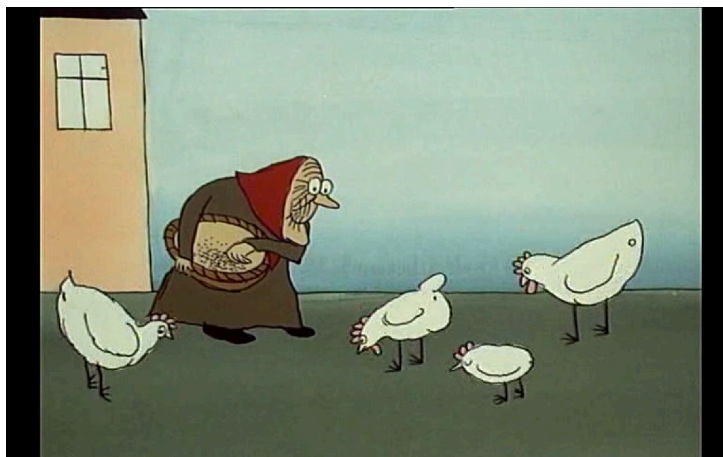
²¹⁶ *Z deníku žáka III.B aneb Edudant a Francimor*. 13. díl. Vítězí. Archiv a programové fondy ČT. IDEC 200 350 95148. *Z deníku žáka III. B aneb Edudant a Francimor*. 1992 Československá televize Praha HRPDM. Navštíveno dne: 22. 9. 2015.

(jak ostatně bylo zmíněno již výše). Role prarodiče byla nezřídka ve vizualizovaných situacích doplněna postavou vnoučete nebo alespoň zmínkou o něm (viz např. *Pohádky o mašinkách*, *Káťa a Škubánek*). V pohádce *O Kanafáskovi* babička přímo přichází vnouče hlídat. Nejčastějšími atributy ve spojitosti s babičkami se staly tradice a příroda, a to s ohledem na skutečnost, že tyto reprezentace byly mnohdy spojovány s životem na vesnici a chovem zvířat. Avšak pokud se jednalo o dědečky, atributy se poněkud lišily. Mnohdy souvisely s moudrostí a zkušeností, neboť to byli oni, kdo předával vnoučatům nějakou zkušenost (např. *Kosí bratři*, *Pohádky o mašinkách*). Stejně jako charakteristiky trpělivosti a dobrého prarodiče byly pro dědečky typické (viz např. *Pohádky o mašinkách*). Téměř se nestávalo, že by se prarodiče objevili na jednom záběru spolu. Zřídka se přítomnost druhého prarodiče objevila v odkazu na něj (např. již výše zmíněné *Pohádky o mašinkách*).

Jelikož se dá říci, že tato kategorie je femininní dominantou, byla k podrobnější analýze vybrána ženská reprezentace, která se objevila v 6. díle pohádky *Maxipes Fík* nesoucí název Fík – mistr skoku. Nutno podotknout, že srovnatelné zobrazení stáří v podobě takovéto babičky je možno shlédnout také v pohádce *Kosí bratři*, díle 7. pojmenovaném *Jak si pochutnali na lívancích*.

Analyzovaný pohádkový příběh začíná hrou šachů mezi Fíkem a tatínkem. Tatínka hra přestane bavit a pošle Fíka, aby mu skočil pro noviny. Fíkovi skákání příliš nejde, tak se ho snaží natrénovat. Přidělá si na zadní tlapy pružiny, a tak začne skákat – pro noviny, pro uhlí, pro zmrzlinu, pro dříví, na poštu, zkrátka pro vše, pro co je rodinou poslán, mj. také na konci prázdnin pro Áju k babičce. Příběh končí návštěvou dvou mužů, kteří předávají Fíkovi cenu pro mistra světa ve skoku pro něco. Tento příběh značně podporuje fantazijní funkci pohádek a socializaci obecně.

K podrobnější analýze byl vybrán záběr na Ájinu babičku, jež reprezentuje klasický obraz babičky z vesnice (viz obr. 5). Analyzovaná část je doprovázena pouze hudbou a babička ze záběru utíká v momentě, kdy na dvorku přistane Fík.

Obr. 5: Babička krmící drůbež

Denotát představuje ženu staršího stáří, která je oděna do pytlovitých šatů, nevýrazné, ponuré, bažinatě zelené barvy. Kolem hlavy má babička uvázaný červený šátek (rovněž nikterak výrazných odstínů), na nose kulaté brýle (typický znak především mužské reprezentace stáří) a obličej plný vrásek. Žena je nahrbena a drží ošatku se zrním, které hází drůbeži. Ošatku lze považovat za metonymické zobrazení ženského stáří na vesnici. Na pozadí stojí domek. Dá se tudíž předpokládat, že se babička nachází na dvorku. Na základě zmíněného byly babičce přiřknuty atributy tradice a příroda, a sice s ohledem na její tradiční roli a péči o drůbež.

Zhuštěné znázornění vrásek kolem úst prostřednictvím konotace dává předpokládat, že žena již nemá plný chrup. Stejně tak z množství vrásek brázdících babiččin obličej dává tušit pokročilejší stáří.²¹⁷ Babička působí celkově vetchým dojmem a skoro až zarážející je její následný rychlý úprk po vyrušení skokem Fíka na dvorek. Z původního vystupování by rychlejší pohyb od ženy jen tak někdo nečekal. Zvětšené oči za skly brýlí evokují zhoršený zrak. Odstíny výjevu jen podtrhují zachmuřelý dojem ze stáří, v tomto případě i ošklivosti stáří.

Obraz rozveseluje světlý dům na pozadí, metaforicky lze uvažovat o teple domova. Teplo symbolizuje světlejší barva a navozuje příjemný pocit v souvislosti s domem. Stejně tak si lze spojit, že tuto domácí pohodu má na starost právě babička, neboť je u domu zobrazena. Prostřednictvím metonymie se dá navíc taktéž odvodit, že babička žije v domku, pravděpodobně na vesnici (soudě podle drůbeže). Tato

²¹⁷ Zajímavostí tohoto Večerníčku je rovněž skutečnost, že muži se objevovali jen s minimem vrásek. Oproti tomu, když se objevily ženy, často bylo jejich stáří pojímáno spíše s konotací ošklivosti a pokud měly vrásky, tak vskutku hojně.

skutečnost se rovněž dá považovat za mýtus spojený se stářím, neboť u současné generace seniorů „je větší podíl vlastníků bytů“²¹⁸.

Zobrazení podporuje další mýtus, a sice genderové role babičky-pečovatelky, tudíž v tomto konkrétním případě té, která se stará sama o hospodářství, což lze metonymií z obrazu vyvodit. Jelikož nikde není zmíněno, že by se vyjma Áji v domě nacházel někdo další, dá se usuzovat, že babička žije sama. Proto jí jako jeden z dalších atributů byla přiřknuta osamocenost.

Dalším atributem, rovněž této reprezentaci přiřazeným, je status dobrý prarodič. Z hlediska syntagmatické roviny tomuto analyzovanému textu předchází v dějové lince odkaz na stáří, který uvádí pozdější navazující vizuální zobrazení babičky. „*Byl konec prázdnin a tatínek povídal: Fiku, skoč k babičce. Pro Áju.*“²¹⁹ Z odkazu se dá odvodit jeden z pozitivních mýtů spojovaných se stářím, a sice mýtus „hlídacího prarodiče“. Takováto reprezentace pracuje s podobou prarodiče, ke kterému vnoučata jezdí pravidelně na prázdniny (v analyzovaném případě v rámci paradigmatu není sice Ája explicitně zobrazena a objevuje se pouze babička, avšak předchozí, výše zmiňovaný úvod dává tuto funkci prarodiče tušit). U funkce „hlídacího prarodiče“ se ze sociologického hlediska jedná o kladně hodnocené pouto a vzájemnou mezigenerační výpomoc. Navíc „*četné studie ukazují, že péče o vnoučata přispívá k životní spokojenosti stárnoucích*“²²⁰. Rovněž tento mediální obraz stáří determinuje mimomediální realitu potvrzením faktu, že vnoučata častěji hlídají ženy než muži.

5.2.4 Významná/slavná/úspěšná osobnost

Jak jsme si již výše uvedli, s kategorií autorita se do značné míry prolínala kategorie významná/slavná/úspěšná osobnost. Přesto vystupování řady postav odráželo pouze charakteristiky významné, slavné či úspěšné osobnosti. V kategorii významná/slavná/úspěšná osobnost dominovali jednoznačně muži. Ženská reprezentace stáří se dočkala jen pár zastoupení. Charakteristické pro tuto kategorii byl kariérní růst, který se v takovém případě rovnal i pokročilému věku, a právě v takové situaci se tato

²¹⁸ SAK, Petr – KOLESÁROVÁ, Karolína. *Sociologie stáří a seniorů*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012. s. 100.

²¹⁹ *Maxipes Fík*. 6. díl. Fík – mistr skoku [DVD]. Česká televize 1976–1979. 5:08–5:12.

²²⁰ PETROVÁ-KAFKOVÁ, Marcela. Hlídací babičky, hlídací dědečci – nástin současných podob prarodičovství. *Alternativa 50+* [online]. [cit. dne 28. 10. 2015]. Dostupné z [www: <http://alternativaplus.cz/hlidaci-babicky-hlidaci-dedecci-nastin-soucasnych-podob-prarodicovstvi/>](http://alternativaplus.cz/hlidaci-babicky-hlidaci-dedecci-nastin-soucasnych-podob-prarodicovstvi/).

kategorie často prolínala s kategorií autority. Stáří tak bylo možné spatřit v podobě např. vědce, jež byl nadřazeným jiných vědců, a to v pohádce *Berta a Ufo*. Avšak dá se spíše hovořit o obecně platné představě stáří jakožto úspěšných vědců a lékařů (tyto profese se takřka neobjevují v pohádkách mimo věkovou kategorii stáří – viz např. *O Sazinkovi, Mach a Šebestová* atd.

Mezi významné osobnosti se řadili rovněž např. starostové či radní, a sice v pohádkách *O loupežníku Rumcajsovi*, *O loupežnickém synku Cipískovi* či *Cestách formana Šejtročka*. Postavy nejrůznějších šamanů, léčitelů, léčitelek či tetek (rozumějme vesnických tetek, které každému pomůžou) bylo možno zařadit mezi významné osobnosti ve smyslu důležitosti pro ostatní. Objevily se např. v pohádkách *Bob a Bobek na cestách*, *Z deníku žáka III.B aneb Edudant a Francimor* nebo *Bubáci a hastrmani*. Reprezentace stáří jakožto slavné osobnosti se představily např. v podobě režiséra filmu či historické postavy Drákuly (Drákula se objevil v pohádce *Strašidla na Kulíkově* či *Bob a Bobek na cestách*). V pohádce *Bob a Bobek – králíci z klobouku* je možno se setkat s obrazem slavné a úspěšné osobnosti v podobě hudebníka. Nicméně nejčastěji se objevovaly reprezentace mužského stáří jakožto osoby předávající nejrozličnější ceny a ocenění (např. *Bob a Bobek – králíci z klobouku*, *Maxipes Fík*) či jako členové hodnotících porot (např. *Káťa a Škubánek* či *Maxipes Fík*).

Jelikož všechny výše uvedené reprezentace stáří se nejevily ničím příliš zajímavé či výrazné pro sémiotickou analýzu, rozhodla se autorka práce přistoupit k výběru mužské reprezentace stáří, která nebyla explicitně významnou osobností, leč implicitně se jevila významnou pro celé rozvinutí pohádky a jejích následných příběhů. Důvodem byla rovněž snaha do analýzy zařadit i postavu, která konfrontuje problematiku sociálního věku v pojetí Stuarta-Hamiltona²²¹ (o tom podrobněji výše viz kap. 2.4). Do analýzy tak byl zařazen první díl pohádky *Mach a Šebestová* z roku 1976 nesoucí název *O utrženém sluchátku*.

Pohádka s didaktickou a fantazijní funkcí vypráví příběh o dvou žácích 3.B Machovi a Šebestové, kteří ve škole v přírodopisu probírají zajíce. Mach nic neumí a je upozorněn, že druhý den bude vyvolán znovu s tím, že jestli to nebude umět, má se nač těšit. Škola studenty příliš nebaví a těší se, až stráví odpoledne se psem Jonatánem. Cestou ze školy uvidí zvláštního pána. Ten se plazí po zemi a hledá brýle. Za odměnu,

²²¹ STUART-HAMILTON, Ian. *The Psychology of Ageing: An Introduction*. 5th ed. London: Jessica Kingsley Publishers, 2012. s. 15–16.

že mu pomohou brýle najít, jim daruje sluchátko – kouzelné sluchátko. Jeho prostřednictvím vysvobodí Jonatána zavřeného paničkou doma a nechají se společně proměnit v zajíce. Odhospodí do lesa, kde potkají další zajíce a naučí se tak o zajících spoustu věcí. Mach druhý den ve škole vše umí a zná na výbornou s hvězdičkou, že i soudružka učitelka kroutí hlavou, kolik toho Mach ví. Pohádka napomáhá upevňování ideálů (dobrý skutek je odměněn) a snaží se poukázat na správné vzorce a normy chování. Do analýzy byla zařazena část, kdy studenti jdou ze školy a potkají staršího pána lezoucího po zemi „po čtyřech“.

Obr. 6: Muž s dětmi hledající brýle

Analyzovaný děj se odehrává při cestě ze školy domů, kdy žáci najednou „*uviděli takového zvláštního pána*“²²². Vypravěčem je tento muž označován jako starý pán, čímž nenechává nikoho na pochybách, o jakou věkovou kategorii se u něj jedná. Vizualní denotát představuje hubeného muže, středního stáří, v zeleném fraku, oblekových kalhotách, s červeným motýlkem a buřinkou (již výše jsme si uvedli, že pro muže vyššího věku je v pohádkách pokrývka hlavy typickým, neřkuli probabilistickým znakem). Mužovu tvář pokrývá šedý plnovous se zdůrazněným knírem (rovněž jeden z typických znaků pro mužské reprezentace stáří). Pán leze po zemi „po čtyřech“. Celkově vyhlíží upraveným a vitálním dojmem, pohybuje se „po čtyřech“ bez většího omezení. Nikterak se nehrbí, ani nevykazuje žádné z dalších častých projevů stáří, vyjma prvku očí vykreslených o menším průměru. Z paradigmatického hlediska se tak dá předpokládat, že muž špatně vidí, což se ostatně posléze s rozvojem příběhu

²²² *Mach a Šebestová*. 1. díl. O utrženém sluchátku [DVD]. Krátký film Praha 1992. 3:38–3:41.

potvrzuje. Na pozadí vizualizovaného děje se nachází zelená barva. Prostřednictvím metonymie si lze odvodit, že se jedná o trávník v parku.

V syntagmatické rovině tuto část děje doprovází komentář Šebestové: „*Hele, ten pán si hraje na psa. Koukej, co dělá!*“²²³ Následuje odpověď jejího kamaráda Macha: „*Šebestová, ty seš přece trdlo! Co by si hrál na psa. Takovej starej člověk si nebude hrát na psa. Ten ztratil brejle. Vsad' se!*“²²⁴ A právě zde se setkáváme s problematikou sociálního věku, potažmo sociálního konstruktů toho, co je pro kterou danou etapu života vhodné. Ze slov žáků je patrné, že od osoby vyššího věku nelze očekávat nestandardní chování v podobě lezení „po čtyřech“ v trávě v parku bez „patříčného“ důvodu. Jak vidno, od této etapy života se očekává určitá náplň. Zde je takové očekávání stereotypně vyjádřeno odůvodněním, že starší muž si v parku nemůže hrát na psa, ale je mu přisouzeno právo hledat brýle. Slovy žáka Macha je rovněž zřetelně vyjádřena stereotypní představa o zhoršeném zraku ve stáří, kterou následně dokresluje skutečnost v trávě nalezených brýlí. V rámci výzkumu bylo zjištěno, že univerzální znak mužského stáří představují právě kulaté brýle. Muž si v tomto konkrétním případě následně kulaté brýle nasadí a poděkuje Machovi a Šebestové, že tak hezky pomáhají starým lidem a jako poděkování jim daruje kouzelné sluchátko.

Příběh dává tušit mýtus o stáří, a sice v podobě domněnky, že stáří lidé se neobejdou bez pomoci druhých (v tomto konkrétním případě tomu napovídá skutečnost, že by pokud žáci nepomohli muži hledat brýle, těžko by je našel). Dalším mýtem vázaným se stářím, v tomto případě ovšem pozitivním, je elegance spojená se starší generací. Pokud se někdo chová galantně a obléká elegantně, hovoří se o tom, že „je ze staré školy“. A tomuto úsloví muž odpovídá. Svým vystupováním, příjemností i potřebou za nabídnout pomoc vyjádřit poděkování. S tím se pojí i atribut respektu, a to nejen vůči stáří. Navzdory různým neduhům a nepatříčností stáří byla tato reprezentace celkově vyhodnocena jako pozitivní.

5.2.5 Pozorovatel

Oproti původnímu předpokladu byla dodatečně pro potřeby výzkumu přidána ještě skupina „pozorovatel“, neboť provedená analýza odhalila, že stáří se v pohádkách opakovaně objevovalo i ve spojitosti se stereotypní představou seniora-pozorovatele.

²²³ *Mach a Šebestová*. 1. díl. O utrženém sluchátku [DVD]. Krátký film Praha 1992. 3:43–3:47.

²²⁴ *Mach a Šebestová*. 1. díl. O utrženém sluchátku [DVD]. Krátký film Praha 1992. 3:48–3:56.

Pozorovatel sleduje děj odehrávající se na přední dějové linii a více či méně se do něj zapojuje. V analyzovaném příběhu přechází reprezentace stáří z role pozorovatele na pozadí mezi hlavní postavy příběhu.

Lze hovořit o tom, že tato kategorie je femininní záležitostí. Ač za pozorovatele můžeme označit také např. zvědavého souseda, který kouká přes plot²²⁵, či vtíravou sousedku s potřebou okomentovat i naprosto zřejmou situaci²²⁶, vládnou této skupině tzv. báby z náměstí spojené s asociacemi tlachů, drbů a rozborů osobních životních situací²²⁷. V pravidelných intervalech se objevovaly především v pohádce *Bubáci a hastrmani*. Ke spatření byly babky drbny rovněž v pohádkách *Bob a Bobek – králíci z klobouku*, *Bob a Bobek na cestách*, *Sněžný muž Hugo*, *Kubula a Kuba Kubikula*, *Mach a Šebestová* či *O loupežníku Rumcajsovi*. Pro pozorovatele jsou typickými atributy zvědavost, vtíravost, drby a nejednou byli označeni jako „divisté“.

Do analýzy byli vybráni muž a žena, kteří vystupují ve 3. díle pohádky *Říkání o víle Amálce* z roku 1973 nazvaném *Jak našla kámen mutáček*. Do kategorie pozorovatel byli muž a žena zařazeni na základě jejich úvodního působení v pohádce, kde pozorují vílu Amálku. Jejich role se v rámci příběhu jeví jako zcela vyrovnané.

Pohádka vypráví o čarodějném kameni. Pokud ten, „*kdo je ošklivý, třikrát ten mutáček otočí, hned má krásy na rozdávání, a kdo je zlý, hned je samá dobrota*“²²⁸. Amálka najde kámen mutáček v lese. Otáčí s ním na pasece a zpoza stromu ji pozoruje žena. V dalším záběru se zpoza jiného stromu vynoří i muž. Žena je vypravěčem přímo označena jako babka, muž jako loupežník Vešmyška. Oba se začnou kamene dožadovat. Babka chce být krásná, loupežník poctivý. Strhne se boj o kámen a následná honička. Babka pak rozhodne, že si kámen s Vešmyškou rozpůlí. Každý z nich si vezme polovinu kamene a následně jím třikrát otočí. Amálka za nimi doběhne a volá na ně, že udělali nejhůř, jak mohli udělat. V ten moment se na ni oba otočí a je zřejmé, že proměna u nich proběhla jen na polovině těla. A právě tato část (viz obr. 7) je zařazena k podrobnější analýze. Důvodem je možnost porovnat představu o stáří s představou dospělé fáze života na jedné a téže osobě. Příběh končí Amálčiným úspěchem, kdy

²²⁵ *Maxipes Fík*. 6. díl. *Fík – mistr skoku* [DVD]. Česká televize 1976–1979. 0:53–1:25.

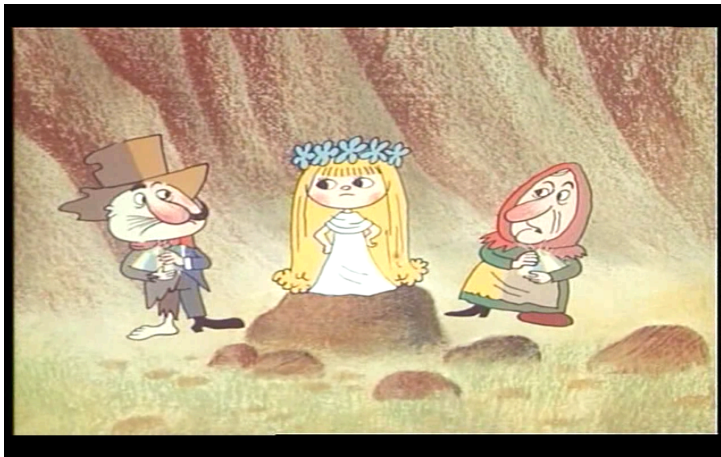
²²⁶ *Maxipes Fík*. 2. díl. *Zmoudření Maxipsa Fíka* [DVD]. Česká televize 1976–1979. 2:12–2:32.

²²⁷ GLEDHILL, Christine. Genre and Gender: The Case of Soap Opera. In: HALL, Stuart (ed.). *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. 1st ed. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications & The Open University, 1997. s. 371.

²²⁸ *Říkání o víle Amálce*. 3. díl. *Jak našla kámen mutáček* [DVD]. Československá televize 1975. 0:50–0:58.

kouzelnou lstí získá obě půlky kamene zpět a schová kámen do země. Pohádka nám nabízí celou řadu funkcí, mezi něž se řadí např. funkce poznávací, didaktická, fantazijní, ale rovněž estetická. Pohádka napomáhá upevňovat ideály, sociální cítění a také normy chování.

Obr. 7: Proměna stáří v krásné a mladé

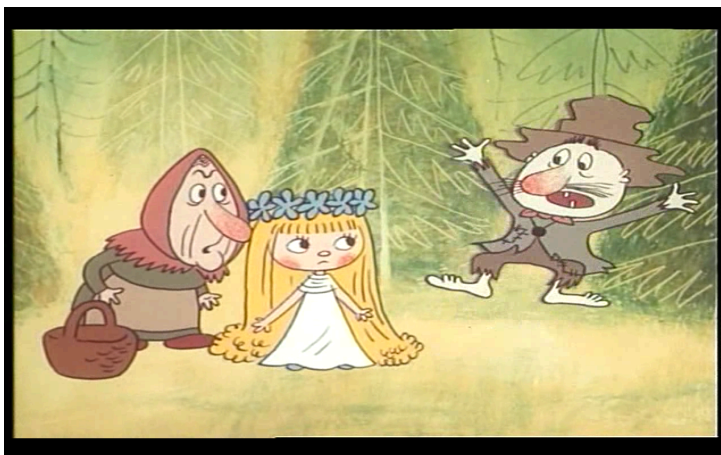
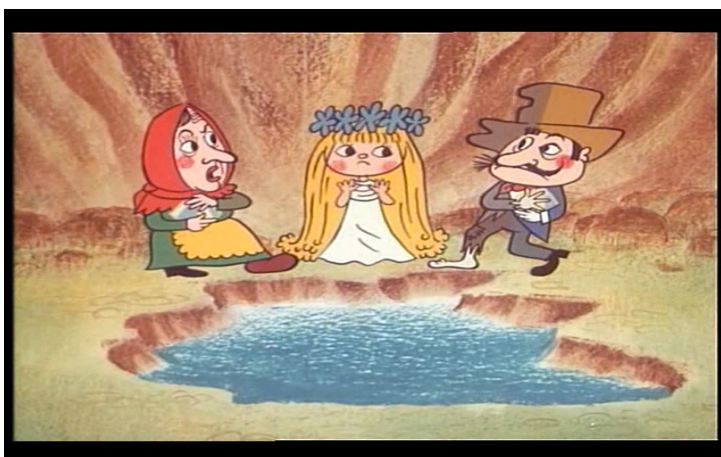

Hlavním zdrojem pro sémiotickou analýzu je tedy záběr na stáří třicátý druhý²²⁹ (viz obr. 7), nicméně ten bude doprovázen záběry na stáří osmým²³⁰ a třicátým pátým²³¹. Na obrázku 8 je zřejmá fáze před proměnou a na obrázku 9 zřetelnější zobrazení po proměně.

²²⁹ *Řikání o víle Amálce*. 3. díl. Jak našla kámen mutáček [DVD]. Československá televize 1975. 4:14.

²³⁰ *Řikání o víle Amálce*. 3. díl. Jak našla kámen mutáček [DVD]. Československá televize 1975. 0:50–0:58.

²³¹ *Řikání o víle Amálce*. 3. díl. Jak našla kámen mutáček [DVD]. Československá televize 1975. 4:34.

Obr. 8: Reprezentace stáří před proměnou**Obr. 9: Po proměně s důrazem na „krásnější“ část**

Obě zobrazení stáří jsou v tomto podání zcela neatraktivní. V syntagmatické rovině při zaměření se na ženskou reprezentaci stáří prostřednictvím denotace zjistíme, že babka středního stáří je oděna do šatů zcela nevýrazných a ponurých barev, což jak jsme si již výše uvedli, je jasný rys seniorů ve Večerníčkových pohádkách. Dalším převládajícím typickým znakem zdůrazňujícím ženské stáří je šátek kolem hlavy a zástěra v pase. Ke stereotypním znakům zobrazení stáří jednoznačně patří atribut papučí. Žena je lehce nahrbena a přichází k víle Amálce s košíkem. Má vrásky kolem úst a na čele a velký červený odulý nos. Červený nos se rovněž ukázal jako jeden ze znaků objevujících se v obrazech stáří, stejně jako skřehotavý hlas, kterým se žena prostřednictvím vypravěče vyjadřuje. Muž mladšího stáří v otrhaných šatech je rovněž oděn do barev nevýrazných a ponurých odstínů. Jakožto reprezentant mužského stáří nese také řadu převládajících typizačních znaků pro muže seniora, a sice klobouk (v tomto případě značně otrhaný) a knír (tady pojat jako vypelichaný). Za stereotypní lze

uvést zobrazení stáří jako bezzubého. Muž je bos. Děj se odehrává v lese, potažmo následující scény pod skalou poblíž lesa.

Pokud se stále budeme držet vizuálního syntagmatu a přejdeme k rozdílu těchto dvou postav po proměně kouzly, zjistíme, že proměna se odehrála směrem k veselejšímu zobrazení. Náhle jsou u postav zřetelně výraznější a pestřejší barvy. Zmizí jim červené nosy, objeví se červené tváře. Oděvy jsou honosnější. U obou postav lze pozorovat nárůst vlasů. Ženě zmizí vrásky, přibude růž na ústech a místo papučí má na jedné noze kotníkovou botu. Muži zhoustne knír, je obut a klobouk dostává elegantnějšího tvaru. Paradigmatická rovina nám tak ukazuje, že k vykreslení rozdílů došlo prostřednictvím binární opozice.

Tímto se od popisu na denotativní úrovni dostáváme do roviny konotativní a k asociacím, které sdělení vyvolává. Jelikož se průvodní děj o nalezení kamene mutáčku odehrává v lese, kde babka sbírá lesní plody, můžeme babce přiřadit výše uvedené atributy tradice a přírody. Vzhledem k ženině stavu ošacení a vystupování lze usuzovat, že tak činí z důvodu chudoby. Celkový dojem, který obě postavy navozují, je spojen právě s problematikou chudého stáří. Dokládá to i stav oděvu Vešmyšky, který ani nemá boty. Tím se dostáváme k hlavnímu analyzovanému záběru (viz obr. 7).

Zde je na základě binárních opozicí zcela zřetelně zobrazena hranice stáří. Jestliže mládí je veselé, plné barev, krásy a vyhlazených tváří, obraz stáří je spjat s ošklivostí, ošuntělostí, nepotřebou péče o svůj zjev a oděv. Žena v kotníčkových botkách, výrazné žluté zástěře, namalovanými rty je stavěna do opozice staré, nahrbené, strhané ženy, v papučích, s vráskami a bez sebemenší potřeby o sebe pečovat. I barvami, jimiž jsou postavy vizualizovány, je zdůrazněn kontrast mezi pozitivním mládím (v podobě veselých a sytých barev) a negativním stářím (v podobě nevýrazných, studených odstínů). Stejně vychýlení je možno pozorovat i na muži. Z otrhaného, vypelichaného starce se mění ve „lva salonu“. Uhlazený knír, kompletní chrup, elegantní oděv oproti vysloužilému loupežníkovi s pleší v potrhaném a záplatovaném oděvu. Takřka smutně působí postavy toužící po kráse a uhlazenosti. Tím spíše, že se o tuto vidinu perou.

Stáří je v této pohádce zobrazováno jako asexuální a výsledný mediální obraz je jednoznačně spojen s negativním stereotypem. Jsou zde zcela patrné významy odkazující k mýtům a stereotypům ohledně stáří jako fáze života smutné, nevýrazné a ponuré, stáří po kráse a mladosti toužícího, ale rovněž stáří jako nepříjemného období života potýkajícího se s úbytkem financí. Ačkoli chudoba nezasahuje osoby vyššího

věku nikterak výrazněji, než je průměrný stav u obyvatelstva, a jedná se tak mnohdy spíše o sociální konstrukt.²³²

5.2.6 Negativní postoje

Ač na základě trendu ageismu²³³ bylo očekáváno, že kategorie negativní postoje bude mít jedno z nejsilnějších zastoupení²³⁴, opak je pravdou. Jen minimálnímu počtu zobrazení stáří bylo možné přiřknout celkově negativní postoje. Objevila se řada Večerníčků, kde sice postava reprezentující stáří byla v celkovém vyznění hodnocena jako negativní, avšak její postoje vůči ostatním shledány nebyly. Poměr reprezentací stáří mužů a žen byl v této kategorii vcelku vyrovnán.

Z výzkumu navíc jednoznačně vyplynulo, že ve spojitosti s negativními postoji se objevuje atribut hole, avšak nikoliv hole jakožto kompenzační pomůcky. Hůl je ve Večerníčkových příbězích používána jako prostředek opory v minimu případů. Její nejčastější využití spočívá ve vyjádření emocí či jako prostředku násilí. Ženy k tomuto vyjádření emočního přepětí používají taktéž prachovky či deštníky (např. teta Klotylda ve *Strašidlech na Kulíkově*). Do analýzy byla vybrána žena, která právě tomuto paradigmatu odpovídá. Vystupuje v 12. díle pohádky *Kosí bratři* z roku 1979 nesoucí název Jak si namalovali čerta.

Pohádka vypráví o nápadu kosáků Josefa s Václavem namalovat něco venku na zeď mezi ostatní čáranice. Na zeď následně skutečně nakreslí postavu čerta. Jak tomu v pohádkách bývá, čert ožívá a chce je odvést do pekla. Než tak učiní, rozhodne se kosákům splnit tři přání. Kosáci nejprve chtějí zmrzlinu (toto přání se příliš nevydaří), poté chtějí jízdu na kolotoči. V další fázi si kosáci přejí kopací míč. Chvíli si s míčem kopou, pak se do jejich hry nohou zapojí i čert. Nakopne míč a rozbije okno na domku,

²³² RABUŠIC, Ladislav. Jsou čeští senioři chudí? *Sociologický časopis*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1998. roč. 34, č. 3, s. 303–320.

²³³ „Ageismus je ideologie založená na sdíleném přesvědčení o kvalitativní nerovnosti jednotlivých fází lidského životního cyklu manifestovaná skrze proces systematické, symbolické i reálné stereotypizace a diskriminace osob a skupin na základě jejich chronologického věku a/nebo na jejich příslušnosti k určité generaci.“ VIDOVIČOVÁ, Lucie – RABUŠIC, Ladislav. *Věková diskriminace – ageismus: úvod do teorie a výskyt diskriminačních přístupů ve vybraných oblastech s důrazem na pracovní trh*. Praha, Brno: VÚPSV, 2005. Výzkumné zprávy. s. 6.

²³⁴ Viz SEDLÁKOVÁ, Renáta. Obraz seniorů a stáří v českých médiích aneb přispívají mediální obsahy k vytvoření věkově inkluzivní společnosti? In. BOČEK, Michal – RUSNÁK, Juraj (eds.). *Média a text II*. Vyd. 1. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2008.

za což ale dostanou vynadáno Josef s Václavem. Jelikož mají ze všech předchozích přání akorát ostudu, vymyslí si poslední tak, aby se čerta zbavili. Josef ho chce vyfotografovat na zdi tak, jak si ho namalovali. Když čert pózuje, Václav ho křídou přeškrtně a tím čerta na zdi uvězní. Posléze ho Josef s Václavem celého přemalují. Pohádka přináší poučení, že nikdy nemáme čmárat po zdech. Její primární funkci tak činí funkce výchovná.

Úsek příběhu, jež byl vybrán k podrobnější analýze, se týká části, kdy čert nakopne míč a rozbije jím okno. Následně z domu vybíhá žena, která nadává kosákům (viz obr. 10). Samotnému zobrazení stáří předchází ze syntagmatického pohledu hudba evokující pocit nepohodlí a rovněž toho, že se něco stalo a dít ještě bude. Rytmus hudby asociuje nutkání utéct či se minimálně schovat. V podobném duchu se nese chování čerta, jenž se promění v malého pejska. Jeho podoba využívá konotace roztomilosti, tudíž i předpokladu, že on nemůže být viníkem, a tudíž ani potrestán.

Obr. 10: Záběr na správcovou vybíhající ze dveří

V následujícím záběru se již ve dveřích objeví ženská reprezentace stáří. Jedná se o paní správcovou. Rozhlíží se ze strany na stranu a zřetelně při tom cení zuby. Kosáci se příkrčují a snaží se jí vysvětlit, že to oni nebyli, ale ona se na ně oboří: „*Vy ne! Vy ne! Ještě to svedete na chudáka pejska.*“²³⁵ Po těchto slovech se Josef s Václavem dávají na útěk.

V rovině denotace při prvním záběru na paní správcovou spatříme velmi korpulentní ženu středního stáří. Šedé vlasy má sčesané do drdolu s možným náznakem

²³⁵ *Kosí bratři*. 12. díl. Jak si namalovali četa [DVD]. Československá televize 1979. 4:59–5:02.

trvalé. Žena má srostlé obočí a knír. Tvář zvýrazňují buldočí tváře. Oděna je do neforemných šatů přepásaných zástěrou (zástěra je jedním z typických znaků ženské reprezentace stáří). Odstíny jejího oděvu jsou ponuré a nevýrazné (neodchyluje se od převládající tendence vyplývající z výzkumu). V ruce třímá klepač.

Správcová vybíhá ze dveří domu s číslem popisným padesát. U jejích nohou se nacházejí střepty. Z hlediska metonymie můžeme usuzovat, že pocházejí z rozbitého okna, ač to nikde není explicitně řečeno. Na pozadí výjevu se nachází strom a keře rostoucí u třípatrové budovy, ovšem významu těchto znaků není třeba přikládat větší pozornost, neboť primární pro potřeby této práce je zobrazení stáří.

Zobrazení stáří vyvolává celou řadu konotací. Žena se ze dveří doslova vyvalí. Tento dojem podtrhuje její silná otylost. Navíc se tváří nemírně nasupeně. Znakem našťvanosti, který z textu lze interpretovat, jsou výše uvedené vyceněné zuby paní správcové. Z paradigmatického hlediska je možno metaforicky odvodit, že cení zuby jako vzteklý a rozzuřený pes, který je připraven trhat. Tento dojem podporují buldočí tváře, které byly ženě autory namalovány.

Správcová začne nadávat a není přístupna žádné diskuzi (viz výše). S ohledem na tuto skutečnost, byl ženě přiřazen atribut autorita a respekt, ač s ohledem na její vystupování v negativní konotaci. Respekt je zdůrazněn strachem kosáků a čerta z ženy. Dalším atributem, který žena velmi implicitně evokuje (v negativním slova smyslu), je příroda. Pohled na její knír a srostlé obočí nám dává tušit, že o sebe příliš nepečuje. Rovněž šedé vlasy tento dojem dokreslují.

Jelikož je běžné vyklepávat koberce na klepadle před domem, nedá se předpokládat, že klepač je běžným domácím nástrojem pro každodenní využívání. Lze z toho tudíž na základě metonymie vyvozovat, že žena se uchýlila při výběhu z domu k výběru právě tohoto předmětu čistě z důvodu zdůraznění svého rozhořčení, popř. jako nástroj vhodný k násilí na druhých osobách. Klepač tak značí zlost a našťvanost.

Ve chvíli, kdy žena nadává kosákům, slyšíme změnu v intonaci vypravěče. Hlas se mění na skřehotavý a dýchavičný. Na základě této krátké ukázky nelze určit, zda dýchavičnost je v tomto konkrétním případě znakem stáří, či důsledkem korpulentnosti ženy. Celkové vyznění uvedené reprezentace stáří je negativní a spojeno se stereotypem protivného a zlostného stáří.

Závěr

Práce si kladla za cíl představit obraz stáří, jež se vyskytuje ve Večerníčkových pohádkách pro děti. Do analýzy bylo zařazeno 22 předem vybraných pohádek, které splňovaly následující podmínky: 1) jednalo se o animovaný seriál české tvorby; 2) v pohádce se objevovaly lidské postavy; 3) v rámci seriálu se opakovaně objevovala starší osoba.²³⁶ Prostřednictvím obsahové analýzy bylo zkoumáno 371 pohádkových příběhů v celkové délce 2974 minut. Obraz a charakteristika stáří se napříč jednotlivými pohádkami lišily. Na základě výsledků analýzy lze ideálního seniora označit za mýtus a nalezení obrazu „typického“ stáří za nemožné.

Obecně se dá říci, že stáří mělo ve zkoumaných pohádkách silné zastoupení.²³⁷ Kvantitativní obsahová analýza přinesla zjištění, že takřka 60 % dílů ze všech zkoumaných pohádek vykazovalo reprezentace stáří. V pěti případech přitom hrálo stáří hlavní roli (jednalo se o Večerničky *Pohádky o mašinkách*, *Sněžný muž Hugo*, *Bubáci a hastrmani* a příběhy o panu Krbcovi). Objevily se ovšem i řady Večerníčků, kde bylo stáří zcela marginalizováno – např. pohádky *O klukovi z plakátu*, *Kubula a Kuba Kubikula* či *Žofka ředitelkou ZOO*²³⁸. Přesto ve vztahu ke zkoumanému vzorku nelze hovořit o celkovém podreprezentování stáří. Zajímavou se jeví skutečnost, že pokud bylo v rámci analýzy zkoumáno více sérií stejného Večerničku, byl nezřídka zřetelný vývoj reprezentací stáří, které se proměňovaly napříč jednotlivými sériemi – např. *O loupežníku Rumcajsovi* či *Bob a Bobek – králíci z klobouku*.

Z výsledků vyplynulo, že mužská reprezentace stáří se v pohádkách objevuje častěji než reprezentace stáří ženská. V mnohých pohádkách je zjištěna naprostá podreprezentace ženského stáří (např. pohádky *O loupežníku Rumcajsovi*, *Berta a Ufo*, *Cesty formana Šejtročka*). Můžeme tudíž hovořit o tom, že mediální realita reprezentovaná prostřednictvím televizních pohádek nereflektuje realitu sociální. Tím se potvrdila druhá hypotéza předkládané práce, a sice, že starší muži jsou zobrazováni častěji než ženy. Toto zjištění ovšem koresponduje s již existujícími výzkumy o reprezentaci stáří v médiích. Přestože zkoumání celkové genderové vyváženosti osob

²³⁶ Předvýběr těmto kritériím byl tvořen 50 nejlepšími Večerničky vybranými na základě diváckého hlasování České televize. Podle: Česká televize. *Nejlepší Večerníček* [online]. [cit. dne 1. 2. 2015]. Dostupné z [www: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10492742198-nejct/21352216211-nejlepsi-vecernicek/>](http://www.ceskatelevize.cz/porady/10492742198-nejct/21352216211-nejlepsi-vecernicek/).

²³⁷ Ve vztahu počtu reprezentací stáří vůči počtu dílů. Práce nezkoumala poměr zastoupení stáří vůči všem objevujícím se osobám ostatních věkových kategorií.

²³⁸ Zde byl zaznamenán minimální výskyt reprezentací stáří.

vystupujících v pohádkách nebylo primárním cílem této analýzy, nešlo skutečnost týkající se celkového podreprezentování ženské populace přejít bez povšimnutí. Řada analyzovaných dílčích příběhů pohádek (např. *Bob a Bobek – králíci z klobouku* 1. série) se obešla zcela bez ženského zastoupení. Problematickým se rovněž jeví opomíjení vyobrazování manželských párů. Partnerská rovina reprezentace stáří je v pohádkách upozaděna.

Výzkum rovněž přinesl zjištění, že starší osoby jsou nejčastěji vyobrazovány prostřednictvím kategorie mladší stáří. Tato tendence je patrná především u mužů (poměr kategorie mladší stáří vůči zbylým dvěma kategoriím střední stáří a starší stáří je vysoký, u žen je sice tato skupina rovněž nejpočetnější, ale rozdíl vůči zbylým kategoriím tak vysoký není). Kategorie střední stáří a starší stáří vykazuje jak u reprezentace mužů, tak u reprezentace žen vyvážený poměr.

První hypotéza předpokládala, že stáří je v dětských seriálech zobrazováno především v negativním smyslu. Výsledky analýzy hypotézu vyvrátily a přinesly zjištění, že celkové vyznění stáří v pohádkách nejčastěji nešlo určit. Důvodem bylo časté vystupování starších osob na pozadí příběhu, kdy vystupovaly jen na principu dokreslení hlavního děje či jako součást davu (sehrávaly tak funkci větší diverzity seskupených osob), příp. takové osoby neměly žádnou specifickou roli a nijak se ve vztahu k příběhu neprofilovaly. Kategorie „nelze určit“ byla dominantní jak u reprezentace mužů, tak u reprezentace žen. V momentě odhlédnutí od kategorie „nelze určit“ vyvstává na povrch rozdíl v genderovém vyznění stáří. U mužů se pozitivní vyznění vyskytuje 2,5krát více než vyznění negativní a skoro o polovinu častěji než vyznění neutrální, u ženské reprezentace stáří jsou tyto zbylé tři kategorie (pozitivní, neutrální a negativní vyznění) vcelku vyvážené. Přesto ani celkový součet těchto tří kategorií u ženské reprezentace nedosahuje počtu pozitivního vyznění u mužské reprezentace. Tím se dostáváme k potvrzení třetí hypotézy, a sice že muži jsou častěji zobrazováni v pozitivním smyslu než ženy.

Obsahová analýza poukázala na skutečnost, že pokud jsou ženy zobrazovány v negativním vyznění, pojí se jejich vystupování s nadměrnou fyzickou ošklivostí. Ostatně ženská reprezentace stáří byla také častěji stereotypně zobrazována jako ošklivá. Nejčastějším atributem se staly vrásky. Nelze ovšem říci, že by se vrásky reprezentaci mužského stáří zcela vyhýbaly, nicméně vyobrazení vrásčitých žen převládalo (dělo se tak např. v pohádce *Maxipes Fik*). Popř. se jednalo o skutečnost, že

jak ženská, tak mužská reprezentace se v jedné pohádce řadila do stejné kategorie stáří (např. střední stáří), nicméně muži byli vyobrazováni bez vrásek.

Jelikož nebylo možné v rozsahu této práce podrobit sémiotické analýze všechna zobrazení stáří v pohádkách se vyskytující, byly reprezentace stáří rozděleny do 6 skupin, z nichž byl následně vybrán vždy jeden konkrétní příklad k podrobnější analýze. Výsledky vykazovaly genderovou rozdílnost u reprezentací starších osob. Sice se nejčastěji reprezentace stáří mužů i žen objevovaly jako „jeden z mnoha“, zastoupení v ostatních kategoriích se už ale lišilo. U reprezentací mužů bylo pořadí četnosti zastoupení v jednotlivých stanovených kategoriích následující: 2) autorita; 3) významná/slavná/úspěšná osobnost; 4) dědeček; 5) pozorovatel; 6) negativní postoje. U reprezentací žen se pak pořadí proměnilo do následující podoby: 2) babička; 3) pozorovatel; 4) autorita; 5) negativní postoje; 6) významná/slavná/úspěšná osobnost. Výsledky ukázaly, že stereotypy jsou k reprezentaci stáří využívány poměrně často, a to jak stereotypy negativní, tak pozitivní.

V rámci výzkumu tak bylo možné se setkat se zobrazením stáří jakožto osamocenou fází života. Takové stáří bylo občas i doprovázeno čtyřnohým mazlíčkem – nejčastěji psem (např. *Bob a Bobek – králíci z klobouku*, *Mach a Šebestová*). Rovněž byla představena podoba stáří, jehož chování se z prvotního úhlu pohledu vymykalo společenským konvencím (v pohádce *Mach a Šebestová*, kde se Šebestová domnívá, že muž lezoucí po čtyřech si hraje v parku na psa), dále ale i představa, jež naopak společenským konvencím odpovídala, a sice funkce stáří jako hlídacích babiček a dědečků (např. v pohádkách *Maxipes Fík* či *O Kanafáskovi*). Ukázána byla také představa ideálu důchodu v pohádce *Maxipes Fík*. Dále práce poukázala na stereotypní představu stáří jako zvědavého (kategorie „pozorovatel“ v pohádce *Říkání o víle Amálce*), kde se taktéž objevila zřetelná hranice mezi stářím a dospělou fází života. Tato diverzifikace jen potvrdila výsledky, které přinesla analýza napříč všemi pohádkami, a sice, že stáří je nejčastěji stereotypně haleno do ponurých a nevýrazných barev. Posledním příkladem byla ukázka negativního vyznění stáří v podobě korpulentního stáří.

Pohádky potvrdily, že mediální realita může přiřknout určitým skupinám charakteristiky, které nejsou vlastní celé sociální skupině. V kontextu této práce se jedná např. o znak hole. Jen v minimu pohádek byla hůl využívána jako kompenzační pomůcka. Naopak nejčastěji sloužila jako nástroj vyjádření rozhořčení a negativních emocí vůči dalším osobám. Dalšími takovými znaky byly čepice, klobouky a

nejrůznější pokrývky hlavy u mužů a u žen šátky, které se ve spojitosti se stářím dají označit za probabilistické znaky. Hojně se rovněž objevovaly u mužských reprezentací stáří vousy, a sice kníry, popř. plnovousy (často se zdůrazněným knírem). U ženské reprezentace se pak jednalo o trvalou úpravu vlasů a zástěry. Výzkum rovněž ukázal, že existují určité sdílené představy, popř. znaky, které nám dávají ihned tušit, že se v pohádce objevila starší osoba. Mezi takové atributy patří právě výše zmíněné vrásky, u mužů pak kulaté brýle a často i mužské zobrazení vlasů (nejčastěji prostřednictvím pár čar na temeni či na zátylku/kolem uší).

Nad rámec výzkumu bylo zjištěno několik stereotypních představ spojených se stářím, které se v pohádkách objevovaly. První se týká zobrazování domácností seniorů. Pokud se stalo, že byla domácnost seniorů zobrazena, jen v minimu případů se pohled do příbytku obešel bez obrazů na zdech s motivem krajinek. Jakmile se jednalo o pohled do obydlí osob jiných věkových kategorií, objevovaly se spíše portréty. Dělo se tak např. v pohádkách *Strašidla na Kulíkově*, *Bob a Bobek – králíci z klobouku*. Další specifický prvek v domácnostech seniorů představovaly květiny, které jen zřídka měly jinou podobu než pouze zelených listů, zatímco v ostatních domácnostech, se objevovaly květiny s barevnými květy. Další představou často předkládanou ve spojitosti se stářím byla únava starších osob. Tato souvislost se objevuje např. v *Pohádkách o mašinkách*, pohádkách *O zvířátkách pana Krbce*, *Z deníku žáka III.B aneb Edudant a Francimor* či *Bubáci a hastrmani*. Nicméně výzkum přinesl zjištění, že v pohádkách chybí odkazování k nemocem, které často bývají stereotypně dávány do spojitosti právě se stářím. Stereotypně byli taktéž senioři, především pak muži, vyobrazováni v křeslech s papučemi na nohou při sledování televizního přijímače, který byl dominantou pokojů.

Pohádky nám ale také ukázaly, že ani pokročilý věk není překážkou pro plnění snů (*O zvířátkách pana Krbce*) a že stáří je často spojováno s moudrostí a tradicí. Nejpozitivnější obraz stáří pak přinesly příběhy pana Krbce, němé pohádky *O Sazinkovi* a v neposlední řadě *Pohádky o mašinkách*.

Práce přinesla řadu zjištění týkajících se stáří. I proto by se mohlo jevit jako zajímavé dále tento výzkum rozvinout a zaměřit se na proměnu vyobrazení stáří v čase – a to jak u pokračování stejných pohádek, neboť u těch několika, u kterých bylo zkoumáno více sérií, byl posun u zobrazování stáří patrný, tak obecně. Nebylo by taktéž na škodu zaměřit se na problematiku genderové nevyváženosti a celkového podprezentování žen v pohádkách.

Summary

The subject of the thesis was the portrayal of the elderly in Vecernicek animated cartoons for children. Analysis was conducted on twenty two selected Vecernicek stories that satisfied the following criteria : 1) animated series made in the Czech Republic; 2) the characters were human beings; 3) portrayed older characters. Using content analysis, 371 cartoons of a total of 2974 minutes were examined. The depiction and representation of the elderly varied depending on the cartoon. The results of the analysis show that there is no such thing as an ideal senior and it is impossible to find a picture of a typical elderly.

In general, it can be stated that the elderly were well represented in the analysed cartoons. Quantitative content analysis showed that almost 60% of analysed cartoons depicted elderly characters. Furthermore, in five cases the elderly played the leading role in the story. The results showed that male elderly characters were portrayed more often than female elderly characters. The research also revealed that the elderly, predominantly male characters, are depicted mainly as younger elderly. In most cases it was impossible to determine the overall characterization of the elderly, mainly because most older characters had minor roles in the story or they appeared only in the background of the story. Male characters are portrayed in a positive light more often than female characters.

For the purpose of semiotic analysis, the depiction of the elderly was divided into 6 groups (one of many, authority, observer, grandma and grandpa, important/famous/successful person, negative characterization), and out of each group one specific example was selected for further analysis. Next, the paper brought to light the stereotypical view of elderly people as being nosy, and it also showed a distinct boundary between old age and adulthood. This distinction only confirmed the results of previous analysis of all stories, which showed that the elderly are most often depicted in bleak and featureless light. The last example was the negative depiction of the elderly as corpulent.

The analysis of the Vecernicek cartoons confirmed that media depiction can attribute certain characteristics to particular groups that are not the norm across the whole social group. For example, only a fraction of stories portrayed a walking stick as a support for walking; instead it was used as a tool for showing anger and negative emotions toward other people. Other similar objects were hats and other head coverings

for men, and scarves for women, which - in association with the elderly - can be viewed as probabilistic signs. Facial hair – mustaches or beards (often with pronounced mustaches) were also often used as a representation of old age for men. Permed hair and aprons were used in the same way for female characters. The research also showed that there are certain notions, or signs, which let us immediately suspect that an older person appeared in the story. Such attributes include wrinkles, round spectacles for men, and also often the depiction of male hair (most often as a few lines on the top or nape of the head or around the ears)

Použitá literatura

BARTHES, Roland. *Mytologie*. Vyd. 2. Praha: Dokořán, 2004. 170 s. ISBN 978-80-7363-359-2.

BERGER, Arthur Asa. *Media Analysis Techniques*. 5th ed. London, Thousand Oaks, London, New Delhi, Singapore: SAGE Publications, 2014. 264 p. ISBN 978-1-4833-1231-6.

BERGER, Peter L. – LUCKMANN, Thomas. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii věděni*. Vyd. 1. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. 214 s. ISBN 80-85959-46-1.

BETTELHEIM, Bruno. *Za tajemstvím pohádek*. Vyd. 1. Praha: NLN – Nakladatelství Lidové Noviny, 2000. 336 s. ISBN 80-7106-290-1.

BÍLEK, Petr A. Reprezentace: Metafora, pojem či koncept? In. VEBEROVÁ, Veronika – BÍLEK, Petr A. – PAPOUŠEK, Vladimír – SKALICKÝ, David (eds.). *Jazyky reprezentace*. Vyd. 1. Praha: Akropolis, 2012. s. 11–30. ISBN 978-80-87481-67-7.

BURTON, Graeme – JIRÁK, Jan. *Úvod do studia médií*. Vyd. 1. Brno: Barrister & Principal, 2003. 392 s. ISBN 80-85947-67-6.

ČEŇKOVÁ, Jana. Vznik a vývoj žánrové struktury literatury pro děti a mládež. In. ČEŇKOVÁ, Jana a kolektiv. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006. s. 11–22. ISBN 80-7367-095-X.

ČERNOUŠEK, Michal. *Děti a svět pohádek*. Vyd. 1. Praha: Albatros, 1990. 187 s. ISBN 80-00-00060-1.

Česká televize. *Berta a Ufo* [online]. [cit. dne 2. 2. 2015]. Dostupné z www: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10099212192-bera-a-ufo/>>.

Česká televize. *Nejlepší Večerníček* [online]. [cit. dne 1. 2. 2015]. Dostupné z www: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10492742198-nej-ct/21352216211-nejlepsi-vecernicek/>>.

Česká televize. *Televizní program: Raniček* [online]. [cit. dne 14. 12. 2015]. Dostupné z www: <<http://www.ceskatelevize.cz/tv-program/hledani/?filtr%5Bnadtitul%5D=Ran%ED%E8ek>>.

Český statistický úřad. *Věkové složení obyvatel podle pohlaví a rodinného stavu k 31. 12. 2013* [online]. [cit. dne 28. 1. 2015]. Dostupné z www: <[http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/t/BC0028FDA5/\\$File/1300641410.pdf](http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/t/BC0028FDA5/$File/1300641410.pdf)>.

Český statistický úřad. *Senioři v Česku*. [cit. dne 3. 12. 2015]. Dostupné z www: <<https://www.czso.cz/csu/czso/6b004993a4>>.

Děčko. *Berta a Ufo* [online]. [cit. dne 2. 2. 2015]. Dostupné z www: <<http://decko.ceskatelevize.cz/berta-a-ufo>>.

Děčko. *Berta a Ufo II.* [online]. [cit. dne 2. 2. 2015]. Dostupné z www: <<http://decko.ceskatelevize.cz/berta-a-ufo-ii>>.

Dvojka. *Hajaja* [online]. [cit. dne 10. 09. 2014]. Dostupné z www: <http://www.rozhlas.cz/dvojka/porady/_porad/2277>.

ECO, Umberto. *Meze interpretace*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2004. 330 s. ISBN 80-246-0740-9.

ECO, Umberto. *Teorie sémiotiky = A Theory of Semiotics*. Vyd. 1. Brno: Janáčkova akademie múzických umění, 2004. 407 s. ISBN 80-85429-99-3.

ePress: Elektronický presskit ČT. *Večerníček slaví 50. narozeniny!* [online]. [cit. dne 30. 01. 2015]. Dostupné z www: <<http://www.ceskatelevize.cz/epress/vecernicek50/>>.

FAFEJTA, Martin. *Úvod do sociologie pohlaví a sexuality*. Věrovany: Jan Piszkiwicz, 2004. 159 s. ISBN 80-86768-06-6.

FOWLER, Rodger. *Language in the News: Discourse and Ideology in the Press*. 1st ed. London, New York: Routledge, 1991. 272 p. ISBN 0415014190.

FRANZ, Marie–Louise von. *Psychologický výklad pohádek: smysl pohádkových vyprávění podle jungovské archetypové psychologie*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2011. 182 s. ISBN 978-80-7367-894-4.

FRIDRICH, Milan. Proč se Večerníček přesouvá na ČT 2. *Mediář* [online]. 21. 11. 2011. [cit. dne 21. 10. 2014]. Dostupné z www: <<http://www.mediar.cz/proc-se-vecernicek-presouva-na-ct2/>>.

GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Vyd. 1. Praha: Argo, 1999. 596 s. ISBN 80-7203-124-4.

GLEDHILL, Christine. Genre and Gender: The Case of Soap Opera. In: HALL, Stuart (ed.). *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. 1st ed. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications & The Open University, 1997. pp. 337–386. ISBN 0-7619-5432-5.

HALL, Stuart. The Work of Representation. In: HALL, Stuart (ed.). *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. 1st ed. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications & The Open University, 1997. pp. 15–64; pp. 225–279. ISBN 0-7619-5432-5.

HARTL, Pavel. *Psychologický slovník*. Vyd. 3. Praha: Jiří Budka, 1996. 297 s. ISBN 80-901549-0-5.

HARTLEY, John. *Understanding News*. 1 st ed. London a New York: Routledge, 1982. 203 p. ISBN 0415039339.

HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Fenomén stáří*. Vyd. 2. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. 400 s. ISBN 978-80-8710-919-9.

HAWKES, Terence. *Strukturalismus a sémiotika*. Vyd. 1. Brno: Host, 1999. 174 s. ISBN 80-86055-62-0.

HAZAN, Haim. *Old age: Constructions and Deconstructions*. 1st ed. Cambridge: Cambridge University Press, 1994. 126 p. ISBN 9780521447485.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základy metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005. 408 s. ISBN 80-7367-040-2.

HNILICA, Karel. *Stereotypy, předsudky, diskriminace (pojmy, měření, teorie)*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2010. 207 s. ISBN 978-80-246-1776-3.

HUMMERT, Mary Lee – GARSTKA, Teri A. – SHANNER, Jaye L. Stereotyping of Older Adults: The Role of Target Facial Cues and Perceiver Characteristics. *Psychology and Aging*. University of Oregon, 1997. vol. 12, no. 1, pp. 107–114. ISSN 0882-7974.

iVysílání. *Berta a Ufo* [online]. [cit. dne 22. 9. 2015]. Dostupné z www: <<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10099212192-berta-a-ufo/206552116060005>>.

JÁCHIM, Václav. Bob a Bobek, legendární králíci z klobouku: Mistrovství světa 2015 bude mít dva oficiální maskoty. *Hokej.cz* [online]. 9. 9. 2014. [cit. dne 2. 2. 2015]. Dostupné z www: <<http://novy.hokej.cz/bob-a-bobek-legendarni-kralici-z-klobouku-mistrovstvi-sveta-2015-bude-mit-dva-oficialni-maskoty/5001839>>.

JIRÁK, Jan – KÖPPLOVÁ, Barbara. *Masová média*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009. 416 s. ISBN 978-80-7367-466-3.

JIRÁK, Jan – KÖPPLOVÁ, Barbara. *Média a společnost*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. 206 s. ISBN 978-80-7367-287-4.

JUNG, Carl Gustav. *Archetypy a nevědomí: Výbor z díla II.* Vyd. 1. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1999. 437 s. ISBN 80-85880-11-3.

KLAJBAN, Michal. *Sociální konstrukce reality Petera Bergera a Thomase Luckmanna.* [online]. Inflow: information journal, 31. 5. 2011 [cit. dne 2. 10. 2014]. Dostupné z www: <<http://www.inflow.cz/socialni-konstrukce-reality-petera-bergera-thomase-luckmanna>>.

KRAUS, Jiří. *Jazyk v proměnách komunikačních médií.* Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2008. 172 s. ISBN 978-80-246-1578-3.

KŠAJTOVÁ, Marie. *Velký příběh večerníčku: Historie nejslavnějšího televizního pořadu u nás.* Vyd. 1. Praha: Albatros, 2005. 93 s. ISBN 80-00-01664-8.

LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Fraus slovník literárních pojmů aneb Co se skrývá za slovy.* Vyd. 1. Plzeň: Fraus, 2006. 159 s. ISBN 80-7238-620-4.

LIPPMANN, Walter. *Veřejné mínění.* Vyd. 1. Praha: Portál, 2015. 334 s. ISBN 978-80-262-0939-3.

LUHMANN, Niklas. *Realita masmédií.* Vyd. 1. Praha: Academia, 2014. 143 s. ISBN 978-80-200-2333-9.

MCQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace.* Vyd. 4. Praha: Portál, 2009. 640 s. ISBN 978-80-7367-574-5.

MEYROWITZ, Joshua. *Všude a nikde: Vliv elektronických médií na sociální chování.* Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2006. 341 s. ISBN 80-246-0905-3.

MOCNÁ, Dagmar – PETERKA, Josef a kol. *Encyklopedie literárních žánrů.* Vyd. 1. Praha - Litomyšl: Paseka, 2004. 699 s. ISBN 80-7185-669-X.

ORT, Jiří. *Kapitoly ze sociologie stáří (Společenské a sociální aspekty stárnutí)*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, Pedagogická fakulta, 2004. 56 s. ISBN 80-7044-636-6.

PACOVSKÝ, Vladimír. *O stárnutí a stáří*. Vyd. 1. Praha: Avicenum, 1990. 135 s. ISBN 80-201-0076-8.

PAVLÁSKOVÁ, Eliška. Teoretický rámec indexace pohádek. *Ikaros* [online]. 2006, roč. 10, č. 4 [cit. dne 04. 08. 2014]. Dostupné z www: <<http://www.ikaros.cz/node/3283>>. ISSN 1212-5075.

PEIRCE, Charles Sanders (et al.). *Sémiotika*. Vyd. 2. Praha: Karolinum, 1997. 335 s. ISBN 80-7184-356-3.

PETROVÁ-KAFKOVÁ, Marcela. Hlídací babičky, hlídací dědečci – nástin současných podob prarodičovství. *Alternativa 50+* [online]. [cit. dne 28. 10. 2015]. Dostupné z www: <<http://alternativaplus.cz/hlidaci-babicky-hlidaci-dedecci-nastin-soucasnych-podob-prarodicovstvi/>>.

PIAGET, Jean – INHELDER, Bärbel. *Psychologie dítěte*. Vyd. 6. Praha: Portál, 2014. 142 s. ISBN 978-80-262-0691-0.

PICKERING, Michael. *Stereotyping: The Politics of Representation*. 1st ed. New York: Palgrave, 2001. 264 p. ISBN 0333772105.

POLÁK, Lukáš. Česká televize si pochvaluje sledovanost Večerníčku a Kouzelné školky na ČT 2. *Digizone.cz* [online]. 12. 7. 2012. [cit. dne 21. 10. 2014]. Dostupné z www: <<http://www.digizone.cz/clanky/ceska-televize-si-pochvaluje-sledovanost-vecernicku-a-kouzalne-skolky-na-ct-2/>>.

POTŮČEK, Jan. Česká televize couvá z přesunu dětských pořadů na ČT :D, nechá je i na Dvojce. *Digizone.cz* [online]. 12. 7. 2012. [cit. dne 21. 10. 2014]. Dostupné z www: <<http://www.digizone.cz/clanky/ceska-televize-couva-z-presunu-detskych-poradu-na-ct-d-necha-je-i-na-dvojce/>>.

POTŮČEK, Jan. Večerníček na ČT 2 končí, od 21. prosince bude už jen na Děčku. *Digizone.cz* [online]. 12. 7. 2012. [cit. dne 21. 10. 2014]. Dostupné z www: <<http://www.digizone.cz/clanky/vecernicek-na-ct-2-konci-od-21-prosince-bude-uz-jen-na-decku/>>.

PROPP, Vladimír Jakovlevič. *Morfologie pohádky a jiné studie*. Vyd. 2. Jinočany: H & H, 2008. 343 s. ISBN 987-80-7319-085-9.

RABUŠIC, Ladislav. Jsou čeští senioři chudí? *Sociologický časopis*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1998. roč. 34, č. 3, s. 303–320. ISSN 0038-0288.

REIFOVÁ, Irena & kolektiv. *Slovník mediální komunikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004. 327 s. ISBN 80-7178-926-7.

RICHTER, Luděk. *Pohádka... ...a divadlo*. Vyd. 1. Praha: Dobré divadlo dětem, 2004. 94 s. ISBN 80-902975-2-8.

SAK, Petr – KOLESÁROVÁ, Karolína. *Sociologie stáří a seniorů*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012. 232 s. ISBN 978-80-247-3850-5.

SAUSSURE, Ferdinand de – BALLY, Charles – RIEDLINGER, Albert – SECHEHAYE, Albert. *Kurs obecné lingvistiky*. Vyd. 2. Praha: Academia, 1996. 468 s. ISBN 80-200-0560-9.

SEDLÁKOVÁ, Renáta - VIDOVIČOVÁ, Lucie. *Mediální analýza obrazů seniorů*. Pilotní studie – první vlna empirického výzkumu [online]. květen 2005 [cit. dne 28. 1. 2015]. Dostupné z www: <<http://www.spvg.cz/medialni-analyza-obrazu-senioru/>>.

SEDLÁKOVÁ, Renáta. Mediální konstrukce reality – reprezentace druhých. In. FORET, Martin - LAPČÍK, Marek - ORSÁG, Petr (eds.). *Media dnes: reflexe mediality, médií a mediálních obsahů*. Vyd. 1. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. s. 145–160. ISBN 978-80-244-2023-3.

SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Může být stáří krásné? Analýza obrazu seniorů a stáří ve vybraných periodících. Závěrečná zpráva pro Společnost přátelskou všem generacím.* Kodaň, 2007. 39 s.

SEDLÁKOVÁ, Renáta. Obraz seniorů a stáří v českých médiích aneb přispívají mediální obsahy k vytvoření věkově inkluzivní společnosti? In. BOČEK, Michal – RUSNÁK, Juraj (eds.). *Média a text II.* Vyd. 1. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2008. s. 196–208. ISBN 970-80-80-68-888-2.

SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: Nejužívanější metody a techniky.* Vyd. 1. Praha: Grada, 2014. 539 s. ISBN 978-80-247-3568-9.

SCHULZ, Winfried – SCHERER, Helmut – REAIFOVÁ, Irena – KONČELÍK, Jakub. *Analýza obsahu mediálních sdělení.* Vyd. 3. Praha: Karolinum, 2011. 149 s. ISBN 978-80-246-1980-4.

SCHULZ, Winfried. Masová média a realita. ‚Ptolemaiovské‘ a ‚koperníkovské‘ pojetí. In. JIRÁK, Jan – ŘÍCHOVÁ, Blanka. *Politická komunikace a média.* Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2000. s. 24–40. ISBN 80-246-0182-6.

SIGNORIELLI, Nancy. Ageing on Television: The Picture in the Nineties. *Generations.* San Francisco: American Society of Aging, 2001. vol. 25, no. 3, pp. 34–38. ISSN 0738-7806.

SIROVÁTKA, Oldřich. *Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře.* Vyd. 1. Brno: Etnologický ústav AV ČR, 1998. 184 s. ISBN 80-85010-06-2.

SMÍTALOVÁ, Petra. Večerníček: Dříve než vám klesnou víčka. *Instinkt* [online]. 11. 2. 2010, č. 6/10 [cit. dne 22. 10. 2014]. Dostupné z [www: <http://instinkt.tyden.cz/rubriky/ostatni/osud/vecernicek-drive-nez-vam-klesnou-vicka_24944.html>](http://instinkt.tyden.cz/rubriky/ostatni/osud/vecernicek-drive-nez-vam-klesnou-vicka_24944.html). ISSN 12 13–774X.

SOKAČOVÁ, Linda. Reprezentace seniorů a senierek v médiích. In. *Reprezentace seniorů a senierek v médiích*. Praha: Gender Studies, 2005. s. 8–37. ISBN 80-86520-09-9.

STRAUSS, Anselm – CORBINOVÁ, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu*. Vyd. 1. Boskovice: Albert, 1999. 196 s. ISBN 80-858-3460-X.

STUART-HAMILTON, Ian. *The Psychology of Ageing: An Introduction*. 5th ed. London: Jessica Kingsley Publishers, 2012. 464 p. ISBN 0857005774.

ŠYKOROVÁ, Dana. *Autonomie ve stáří*. Vyd. 1. Praha: Slon, 2007. 286 s. ISBN 978-80-86429-62-5.

ŠMAHELOVÁ, Hana. *Návraty a proměny: Literární adaptace lidových pohádek*. Vyd. 1. Praha: Albatros, 1989. 232 s.

TINKER, Anthea. *Older People In Modern Society*. 5th ed. Oxon, New York: Routledge, 2014. 384 p. ISBN 978-0-582-29488-2.

THOMPSON, John B. *Média a modernita: sociální teorie médií*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2004. 219 s. ISBN 80-246-0652-6.

TRAMPOTA, Tomáš – VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. *Metody výzkumu médií*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. 296 s. ISBN 978-80-7367-683-4.

TRAMPOTA, Tomáš. *Zpravodajství*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006. 192 s. ISBN 807367096-8.

VAŘEJKOVÁ, Věra. *Česká autorská pohádka*. Vyd. 1. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 1998. 14 s. ISBN 80-7204-092-8.

Večerníček. *Berta a Ufo II*. [online]. [cit. dne 2. 2. 2015]. Dostupné z [www: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10183430432-bera-a-ufo-ii/>](http://www.ceskatelevize.cz/porady/10183430432-bera-a-ufo-ii/).

Večerníček. *Bob a Bobek: Ti dva z kouzelníková klobouku* [online]. [cit. dne 2. 2. 2015]. Dostupné z www: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/0-vecernicek/5628-galerie-vecernicku/?detail=bob-a-bobek>>.

Večerníček. *Bubáci a hastrmani: Co se děje v Syslově* [online]. [cit. dne 2. 2. 2015]. Dostupné z www: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/0-vecernicek/5628-galerie-vecernicku/?detail=bubaci-a-hastrmani>>.

Večerníček. *Historie Večerníčku: Jak to všechno začalo a bylo dál* [online]. [cit. dne 10. 09. 2014]. Dostupné z www: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/0-vecernicek/5626-historie-vecernicku/>>.

Večerníček. *Káťa a Škubánek: Haf! Káťo, nebuď smutná* [online]. [cit. dne 2. 2. 2015]. Dostupné z www: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/0-vecernicek/5628-galerie-vecernicku/?detail=kata-a-skubanek>>.

Večerníček. *Kosí bratři: Jak našli špendlík* [online]. [cit. dne 2. 2. 2015]. Dostupné z www: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/898771-kosi-bratri/>>.

Večerníček. *Mach a Šebestová a kouzelné sluchátko* [online]. [cit. dne 2. 2. 2015]. Dostupné z www: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/0-vecernicek/5628-galerie-vecernicku/?detail=mach-a-sebestova>>.

Večerníček. *Maxiper Fík: Ten pes vážně mluví! Pomóc!* [online]. [cit. dne 2. 2. 2015]. Dostupné z www: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/0-vecernicek/5628-galerie-vecernicku/?detail=maxipes-fik>>.

Večerníček. *O loupežníku Rumcajsovi: Ono se to ještě ukáže!* [online]. [cit. dne 2. 2. 2015]. Dostupné z www: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/0-vecernicek/5628-galerie-vecernicku/?detail=o-loupezniku-rumcajsovi>>.

Večerníček. *Říkání o vile Amálce: Narodila se z mlhy* [online]. [cit. dne 2. 2. 2015]. Dostupné z www: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/0-vecernicek/5628-galerie-vecernicku/?detail=rikani-o-vile-amalce>>.

Večerníček. *Sazinka: Bydlí za komínem a má klobouk s vrtulkou* [online]. [cit. dne 2. 2. 2015]. Dostupné z www: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/0-vecernicek/5628-galerie-vecernicku/?detail=sazinka>>.

Večerníček. *Z deníku žáka III.B aneb Edudant a Francimor* [online]. [cit. dne 4. 2. 2015]. Dostupné z www: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/1026310548-z-deniku-zaka-iii-b-aneb-edudant-a-francimor/200366950580015/>>.

Večerníček. *Žofka ředitelkou ZOO* [online]. [cit. dne 2. 2. 2015]. Dostupné z www: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/903264-zofka-reditelkou-zoo/>>.

VIDOVIČOVÁ, Lucie. *Stárnutí, věk a diskriminace – nové souvislosti*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2008. 233 s. EDIS. ISBN 978-80-210-4627-6.

VIDOVIČOVÁ, Lucie. *Věková diskriminace – ageismus: úvod do teorie a výskyt diskriminačních přístupů ve vybraných oblastech s důrazem na pracovní trh*. Praha, Brno: VÚPSV, 2005. 54 s. Výzkumné zprávy.

VINCENT, John. *Old Age*. 1st ed. Oxon, New York: Routledge, 2003. 190 p. ISBN 978-0-415-26823-3.

VLADYKA, Milan. Stereotypizace. *Revue pro média: Časopis pro kritickou reflexi médií*. Brno: Spolek přátel pro vydávání Hosta, 2004. [online]. č. 9 [cit. dne 20. 10. 2014]. Dostupné z www: <<http://rpm.fss.muni.cz/Revue/Heslar/stereotypizace.htm>>. ISSN 1211-9938.

VLAŠÍN, Štěpán (ed.). *Slovník literární teorie*. Vyd. 2. Praha: Československý spisovatel, 1984. 468 s. ISBN 22-141-84.

VYSEKALOVÁ, Jitka a kolektiv. *Psychologie reklamy*. Vyd. 3. Praha: Grada, 2007. 296 s. ISBN 978-80-247-2196.

WESTERHOF, Gerben J. – HARINK, Karolien – van SELM, Martine – STRIK, Madelijn – van BAAREN, Rick. Filling a missing link: the influence of portrayals of older characters in television commercials on the memory performance of older adults. *Ageing and Society*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. vol. 30, no. 05, pp. 897–912. ISSN 0144-686X.

World Health Organization. *Definition of an older or elderly person* [online]. [cit. dne 20. 01. 2015]. Dostupné z www: <<http://www.who.int/healthinfo/survey/ageingdefnolder/en/>>.

Zdroje

Archiv a programové fondy ČT. IDEC 200 350 95148. Z deníku žáka III. B aneb Edudant a Francimor. 1992 Československá televize Praha HRPDM. Navštíveno dne: 22. 9. 2015.

Archiv a programové fondy ČT. IDEC 285 350 95088. Sněžný muž Hugo. 1987 ČS. televize. Navštíveno dne: 22. 9. 2015.

Bob a Bobek – králíci z klobouku [DVD]. Námět, scénář JIRÁNEK, Vladimír, PACOVSKÝ, Jaroslav, ŠEBÁNEK, Jiří. – kamera OLEJNÍČKOVÁ, Daniela, FORMAN, Jaroslav, KOVÁŘ, Zdeněk, KARGEROVÁ, Eva – výtvarník JIRÁNEK, Vladimír – autor hudby SKOUMAL, Petr – režie BEDŘICH, Václav, WALTER, Miroslav – namluvil DVOŘÁK, Josef. © Česká televize, 1979–1995; © Česká televize, 2009.

Bob a Bobek – králíci z klobouku 5 [DVD]. Režie HEJCMAN, Ivo – literární scénář ŠRUT, Pavel (1.-11.), CSURMA, Ladislav (7.-9.) – hudba SKOUMAL, Petr – střih KRŠKA, Jiří – výtvarník JIRÁNEK, Vladimír – komentář DVOŘÁK, Josef. © Ateliéry Bonton Zlín, a. s., 2003.

Bob a Bobek na cestách 6 [DVD]. Technický scénář a režie HEJCMAN, Ivo – námět ŠRUT, Pavel (1, 3, 4, 5, 8, 9, 11), HORVÁTH, Karol (6, 12), ULRICH, Daniel (7), MORVAI, Katarína (10), CSURMA, Ladislav (2) – literární scénář ŠRUT, Pavel – autoři původní literární podoby postav Boba a Bobka JIRÁNEK, Vladimír, PACOVSKÝ, Jaroslav, ŠEBÁNEK, Jiří – výtvarník JIRÁNEK, Vladimír – hudba SKOUMAL, Petr – střih KRŠKA, Jiří – komentář DVOŘÁK, Josef. © Ateliéry Bonton Zlín, a. s., 2004.

Bob a Bobek na cestách 7 [DVD]. Technický scénář a režie HEJCMAN, Ivo – námět HORVÁTH, Karol (1), ŠRUT, Pavel (2, 4, 5, 6, 7), MORVAI, Katarína (3), HEJCMAN, Ivo (8), HEJCMAN, Ivo ml. (9) – literární scénář ŠRUT, Pavel – autoři původní literární podoby postav Boba a Bobka JIRÁNEK, Vladimír, PACOVSKÝ, Jaroslav, ŠEBÁNEK, Jiří – výtvarník JIRÁNEK, Vladimír – hudba SKOUMAL, Petr – komentář DVOŘÁK, Josef. © Ateliéry Bonton Zlín, a. s., 2004.

Bob a Bobek na cestách 8 [DVD]. Technický scénář a režie HEJCMAN, Ivo – námět ŠRUT, Pavel (2, 6, 7, 8), MORVAI, Katarína (1), HEJCMAN, Ivo ml. (3, 4, 5) – literární scénář ŠRUT, Pavel – autoři původní literární podoby Boba a Bobka JIRÁNEK, Vladimír, PACOVSKÝ, Jaroslav, ŠEBÁNEK, Jiří – výtvarník JIRÁNEK, Vladimír – hudba SKOUMAL, Petr – komentář DVOŘÁK, Josef. © 2004 (1-3),2005 (4-8) Ateliéry Bonton Zlín a.s.

Bubáci a Hastrmani 1: Kouzelný pohádkový seriál podle knížky Josefa Lada [DVD]. Autor předlohy LADA, Josef – režie KUBANT, Pavel – výtvarná spolupráce KUBANT, Pavel, LÁNSKÁ, Kateřina, HLAVÁČKOVÁ, Jana, RABANOVÁ, Jarmila – hudba ROTTER, Jan – vypráví SOMR, Josef. © Česká televize 1999–2001. 60 Nejlepších večerníčků.

Bubáci a Hastrmani 2: Kouzelný pohádkový seriál podle knížky Josefa Lada [DVD]. Autor předlohy LADA, Josef – režie KUBANT, Pavel – výtvarná spolupráce KUBANT, Pavel, LÁNSKÁ, Kateřina, HLAVÁČKOVÁ, Jana, RABANOVÁ, Jarmila – hudba ROTTER, Jan – vypráví SOMR, Josef. © Česká televize 2002–2005. 60 Nejlepších večerníčků.

Cesty formana Šejtročka [DVD]. Námět ČTVRTEK, Václav - scénář a výtvarník MILER, Zdeněk – režie BOHÁČKOVÁ, Nataša – hudba KRČEK, Jaroslav – vypráví SOMR, Josef. Praha: Bontonfilm, © Česká televize 1993.

Káťa a Škubánek [DVD]. Námět a scénář KOUTNÁ, Libuše, LAMKA, Josef – výtvarník MAREŠOVÁ, Věra – scénická hudba MICHAJLOV, Angelo – kamera ZIMOVÁ, Jaroslava – režie MAREŠOVÁ, Věra, VYSTRČIL, František, SKŘÍPKOVÁ, Zdena. © Česká televize 1982–84, 1986–90, 1993. Edice České televize pro děti.

Kosí bratři [DVD]. Animovaný večerníček. Československá televize 1979. Večerníčková edice.

Kubula a Kuba Kubikula [DVD]. Námět VANČURA, Vladislav - scénář KŠAJTOVÁ, Marie – výtvarník a režie SMETANA, Zdeněk – vypráví HANIČINEC, Petr. © Česká televize 1986.

Mach a Šebestová [DVD]. MACOUREK, BORN, DOUBRAVA – vypráví NÁROŽNÝ, Petr. Krátký film Praha 1992. 60 Nejlepších Večerníčků.

Maxipes Fík I. [DVD]. Scénář ČECHURA, Rudolf – režie BEDŘICH, Václav – hudba SKOUMAL, Petr – výtvarník ŠALAMOUN, Jiří – vypráví DVOŘÁK, Josef. © Česká televize 1976–1979.

O Kanafáskovi: Zlobivá peřina v akci [DVD]. Námět MIKLÍKOVÁ, Galina - scénář PAPOUŠKOVÁ, Eva, MIKLÍKOVÁ, Galina – režie a výtvarno MIKLÍKOVÁ, Galina – hudba OSTROUCHOV, Petr – vypráví DUŠEK, Jaroslav. © Krátký film Praha 2002.

O klukovi z plakátu 1: Kreslený seriál o klukovi z plakátu [DVD]. Námět KURŠOVÁ, Květa - scénář KURŠOVÁ, Květa, BLAŽKOVÁ, Denisa – režie a výtvarník KÁBRT, Josef – kamera REJTAR, Lubomír, BAROMYKIN, Boris, ŠEVČÍK, Jiří – hudba CELDA, Jaroslav – vypráví FILIPOVSKÁÝ, František. © Česká televize 1969–1974. 60 Nejlepších večerníčků.

O klukovi z plakátu 2: Kreslený seriál o klukovi z plakátu [DVD]. Námět, scénář KURŠOVÁ, Květa – režie a výtvarník KÁBRT, Josef – kamera ŠEVČÍK, Jiří, RACEK, Milan – hudba CELDA, Jaroslav – vypráví FILIPOVSKÁÝ, František. Praha: Bontonfilm, © Česká televize 1981.

O loupežnickém synku Cipískovi [DVD]. Námět ČTVRTEK, Václav - scénář ČTVRTEK, Václav, JURÁSKOVÁ, Anna, POVEJŠILOVÁ, Irena – režie ČAPEK, Ladislav - výtvarník PILAŘ, Radek – kamera HAJDOVÁ, KARGEROVÁ, ZIMOVÁ – hudba LIDL, Václav – účinkuje HÖGER, Karel. © Česká televize 1971. 60 Nejlepších večerníčků.

O loupežníku Rumcajsovi 1 [DVD]. Námět ČTVRTEK, Václav - scénář NÁPRAVNÍK, Milan – režie ČAPEK, Ladislav - výtvarník PILAŘ, Radek – kamera KARGEROVÁ, Eva – účinkuje HÖGER, Karel. © Česká televize 1967. 60 Nejlepších večerníčků.

O loupežníku Rumcajsovi 2 [DVD]. Námět ČTVRTEK, Václav - scénář ČTVRTEK, Václav, NÁPRAVNÍK, Milan, JURÁSKOVÁ, Anna – režie ČAPEK, Ladislav - výtvarník PILAŘ, Radek – kamera KARGEROVÁ, Eva – účinkuje HÖGER, Karel. © Česká televize 1967. 60 Nejlepších večerníčků.

O loupežníku Rumcajsovi 3 [DVD]. Námět ČTVRTEK, Václav - scénář POVEJŠILOVÁ, Irena – režie ČAPEK, Ladislav - výtvarník PILAŘ, Radek – kamera ZIMOVÁ, Jaroslava – hudba LIDL, Václav – účinkuje CUPÁK, Eduard. © Československá televize 1981. 60 Nejlepších večerníčků.

O Sazinkovi [DVD]. Režie BEDŘICH, Václav – námět TEISINGER, Pavel – výtvarník ŠEDIVÁ, Eva – scénář TEISINGER, Pavel – kamera OLEJNÍČKOVÁ, Daniela, FORMAN, Jaroslav, STRAKOŇ, Emil – hudba KOLAFÁ, Jiří. © Česká televize 1976. Večerníček České televize.

O zvířátkách pana Krbce [DVD]. Námět a scénář HAVELKA, Stanislav – režie MIŠKA, Jiří P. – výtvarník RENCÍN, Vladimír – kamera MALIK, Vladimír – hudba SKOUMAL, Petr – účinkuje ABRHÁM, Josef. © Česká televize 2010, Česká televize 2010. Edice České televize pro děti.

Pohádky o mašinkách [DVD]. Autor předlohy NAUMAN, Pavel – scénář KAFKOVÁ, Olga – režie HOFMAN, Eduard – výtvarník FREIWILLIG, František – kamera VĚTRONĚ, Jiří, NOVÁK, Bořivoj – hudba VACEK, Miloš – vypráví RÁŽ, Vladimír. © Česká televize 1985.

Říkání o víle Amálce [DVD]. Námět a scénář ČTVRTEK, Václav – kamera ZIMOVÁ, Jaroslava, KARGEROVÁ, Eva – výtvarník BEDŘICH, Václav, ŠIŠKA, Bohumil – režie BEDŘICH, Václav – vypráví HRZÁN, Jiří. © Československá televize 1975.

Strašidla na Kulíkově [DVD]. Námět a scénář CHVOJKA, Petr, HAVELKA, Stanislav – režie MIŠKA, Jiří P. – výtvarník RENČÍN, Vladimír – kamera POSPÍŠIL, Zdeněk – hudba SKOUMAL, Petr – vypráví ABRHÁM, Josef. Dubné: Česká muzika, © Česká televize 2010. Edice České televize pro děti.

Výstava: *Večerníček slaví 50 let*. Museum Kampa – Nadace Jana a Medy Mládkových. Navštíveno dne: 10. 9. 2015.

Výstava: *Večerníček slaví 50 let*. Valdštejnská jízdárna. Navštíveno dne: 10. 9. 2015.

Žofka ředitelkou ZOO: Třetí díl animovaného seriálu [DVD]. Ilustrace BORN, Adolf – komentáře namluvil NÁROŽNÝ, Petr. Animovaný večerníček. © Krátký film Praha 1996. 60 Nejlepších večerníčků.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Večerníčky (seznam shlédnutých děl)

1) Bob a Bobek – králíci z klobouku (1978)

1. Na ulici
2. Na zahradě
3. S koloběžkou
4. Truhláři
5. U pumpy
6. Na bruslích
7. Na stavbě
8. Ve vzduchu
9. Na útěku
10. Na moři
11. Ve škole sportu
12. Na výletě
13. Na koncertě

Bob a Bobek – králíci z klobouku (1985 – 1987)

14. Za rohem
15. V ZOO
16. Stěhují
17. V restauraci
18. Hlídači v parku
19. Na letišti
20. Na parníku
21. V lese
22. Na lehkotletických závodech
23. Na horách
24. Na diskotéce
25. Bez klobouku
26. U moře

Bob a Bobek – králíci z klobouku (1993)

27. Šťastní výherci
28. Čistí okna
29. Zachránci
30. V manéži
31. Opraváři televizorů
32. V galerii
33. V balónu
34. V lázních
35. Na pouti
36. Při povodni
37. Ve službách vědy
38. Návštěva z vesmíru
39. Na ostrově

Délka: 39 x 8 minut (celkem 312 minut)

2) Maxipes Fík (1976)

1. Zrození Maxipsa Fíka (7:09)
2. Zmoudření Maxipsa Fíka (6:12)
3. Maxipes Fík sportuje (6:28)
4. Maxipes Fík ve škole (6:53)
5. Fík za volantem (6:21)
6. Fík – mistr skoku (7:10)
7. Fík jde do světa (6:15)
8. Maxipes Fík trosečníkem (6:50)
9. Fík v jižních krajích (6:33)
10. Maxipes Fík polárníkem (6:24)
11. Maxipes Fík u protinožců (6:22)
12. Maxipes Fík objevitelem (6:45)
13. Maxipes Fík se vrací (6:32)

Celkem: 86 minut

3) Mach a Šebestová

1. O utrženém sluchátku (1976)
2. Člověk neandrtálský (1977)
3. Páni tvorstva (1992)
4. Školní výlet (1977)
5. Přírodní zákony (1992)
6. Policejní pes (1992)
7. Oběť pro kamaráda (1992)
8. Vzorné chování (1980)
9. Kropáček má anginu (1978)
10. Zoologická zahrada (1978)
11. Piráti (1992)
12. Jak Mach a Šebestová hlídali dítě (1983)
13. Ukradené sluchátko (1992)

Délka: 13 x 9 minut (celkem 117 minut)

4) O loupežníku Rumcajsovi (1969)

1. Jak se švec Rumcajs stal loupežníkem
2. Jak Rumcajs přechytračil knížepána
3. Jak Rumcajs vychoval čtyři pěničky
4. Jak dal Rumcajs Mance sluneční prstýnek
5. Jak Rumcajs loupil jablko
6. Kousky dona Mirákla
7. Jak Rumcajs překejšchal generála
8. Jak Rumcajs pro kukačku pad málem do vězení
9. Jak Rumcajs dělal tancmajstra
10. Jak měl Rumcajs patálii s drakem
11. Jak Rumcajs hledal špunt od rybníka
12. Jak Rumcajs upad do okovů
13. Jak Rumcajse přivedly boty k poctivosti
14. Jak se Rumcajs dal znovu na loupežničinu
15. Jak Rumcajs kočíroval sumce Holdegrona
16. Jak Rumcajs osolil knížepánovi zeli

17. Jak Rumcajs léčil kukačku
18. Jak Rumcajs s obrem štípali o Řáholec dříví
19. Jak myslivec Muška pásl včely
20. Jak Rumcajs vydobyl Manku na svobodu
21. Jak Rumcajs pomáhal Kubovi z vojny
22. Jak Rumcajs stonal a zase se uzdravil
23. Kterak Rumcajs zatopil pod kotlem
24. Jak se stal Rumcajs na hodinu císařpánem
25. O vodnickým kolovrátku
26. Jak se Rumcajs nakonec vrátil k poctivosti
27. Jak šel Rumcajs pro mašličkovou sponku
28. Jak Cipísek chránil jelení studánku
29. Jak šel Rumcajs do Kartouz pro včely
30. Jak Rumcajs vyspravil císařskou silnici
31. Jak šel Cipísek do Jičina pro chleba
32. Jak se Rumcajs podruhé potkal s Rabijákem
33. Jak měl Rumcajs velkou starost o Manku
34. Jak chtěl jít Cipísek do světa
35. Jak Rumcajs vysadil duhu do nebe
36. Jak Rumcajs vyhnal z Řáholce dubové mužíky
37. Jak se Rumcajs postaral o věžovou bránu
38. Jak knížepán za sebe poslal nájemníka
39. Jak si Cipísek střelil pro sluneční prstýnek

Délka: 39 x 8 minut (celkem 312 minut)

5) Kát'a a Škubánek (1982)

1. Vajíčko
2. Potopa
3. Pletení
4. Sněžný muž
5. Kočičí auto
6. Medaile
7. Malování

8. Kos
9. Ryby
10. Cvičení
11. Bumerang
12. Čáry, máry v kuchyni
13. Kukačky
14. Narozeniny
15. Démantový obojek
16. Maškarní ples
17. Hra na čmuchanou
18. Jak si ušetřit práci
19. Hledáme mladé talenty
20. Jak se Škubánek přestal bát
21. Jak se dělá kocour
22. Pexeso
23. Výlet do Afriky
24. Strašidla přece nejsou
25. Tajemný host
26. Škubánek u filmu

Délka: 26 x 9 minut (celkem 234 minut)

6) Říkání o víle Amálce (1972)

1. Jak nechala stát myslivce Mušku v lese
2. Jak potkala beránka Kudrnu
3. Jak našla kámen mutáček
4. Jak seděla v zelené kleci
5. Jak se udělala ptáčkem
6. Jak zatančila králi
7. Jak obrátila potok
8. Jak jí vodník Kebule málem řekl sedm
9. Jak přetancovala obra Hrompace
10. Jak pomáhala ježkovi s horkou tlapkou
11. Jak vyléčila ty dva, Hrompace a Ohniváče

12. Jak potkala oříškového panáčka
13. Jak odešla spát až do jara

Celkem: 110 minut

7) O loupežnickém synku Cipískovi (1972)

1. Jak Rumcajs nechal v Jičíně ležet stříbrnou lžičku
2. Jak Cipísek prošlapal první střevice
3. Jak Rumcajs s Cipískem vypálili porybnému rybník
4. Jak Rumcajs s Cipískem zachránili studánku
5. Jak Rumcajs s Cipískem stavěli kuželky
6. Jak Rumcajs s Cipískem učili raka křesat
7. Jak Rumcajs a Cipísek šli pro bitevní lejstra
8. Jak Rumcajs a Cipísek povalili medvěda
9. Jak Rumcajs a Cipísek vytrestali sládka
10. Jak Rumcajs a Cipísek vytrestali jenerála
11. Jak Rumcajs a Cipísek vystřelili Rachejtli
12. Jak Rumcajse málem utancovaly víly
13. Jak Rumcajs s Cipískem sfoukli v drakovi oheň

Délka: 13 x 7 minut (celkem 91 minut)

8) Pohádky o mašinkách (1984)

1. Nejvyšší pan železničář
2. U kouzelníka Zababy
3. O dlouhé lokomotivě
4. Pan Blahoš a černokněžník Zababa
5. Jak z jedné mašinky bylo mašinek deset
6. O pyšné lokomotivě
7. O zvědavé mašince
8. O mašince, která nechtěla jezdit po kolejích
9. Jak jela mašinka pro brambory
10. Proměna kouzelníka Zababy

Délka: 10 x 8 minut (celkem 80 minut)

9) O zvířátkách pana Krbce (1980)

1. Hrad Kulíkov
2. Kavka Kocanda
3. Počmáraný hrad
4. Loupež
5. Karneval
6. Povodeň
7. Teta Klotylda
8. Svatba v Kulíkově
9. Včelí pohroma
10. Návštěva
11. Kokeš v botách
12. Požár
13. Pan Krbec se vrací

Délka: 13 x 8 minut (celkem 104 minut)

10) O klukovi z plakátu (1980);

O klukovi s plakátu (1969)

1. Jak šel Lukáš za Lukáše do školy
2. Navštivte cizí kraje
3. Neviděli jste tu lva?
4. Ztratila se písmenka
5. Velká voda
6. I strašidlo zebou nohy
7. Jak kluka s plakátu přelepili

O klukovi s plakátu (1974)

8. Výstava koček
9. Narozeniny
10. Velké malování

11. Střihová služba
12. Za dobré vysvědčení
13. Táborák na rozloučenou

O klukovi z plakátu (1981)

14. Navštivte Zoologickou zahradu
15. Velká pardubická
16. Stěhování dravé zvěře
17. Sborová recitace
18. Motokros
19. Jak kluk ke psu přišel
20. Výstava psů
21. Pěstujte vodní sporty
22. Bouračka
23. Letecký den
24. Navštivte krápníkové jeskyně
25. Nechte kočičky na pokoji
26. Výstava dětské kresby

Délka 26 x 7 minut (celkem 182 minut)

11) O Kanafáskovi (2006)

1. Jak se potkali
2. Jak byli zvědaví
3. Jak hráli fotbal
4. Jak sháněli panenku
5. Jak trhali zub
6. Jak hledali bráchu
7. Jak přáli k narozeninám

Celkem: 60 minut

12) Kosí bratři (1979)

1. Jak to bylo na pouti

2. Jak chodili přes černý les
3. Jak to bylo se sametovými křídly
4. Jak stavěli metro
5. Jak měli starosti s vrtulníkem
6. Jak si vyšli do ZOO
7. Jak si pochutnali na lívancích
8. Jak udělali dobrý skutek
9. Jak si zalyžovali
10. Jak přišli o kolo
11. Jak jim učaroval létající koberec
12. Jak si namalovali čerta
13. Jak našli špendlík

Délka 13 x 7 minut (celkem 91 minut)

13) Bubáci a hastrmani (1999)

1. Začíná pohádka o strašidlech
2. Mulisákův Bubáček
3. Letecké dobrodružství
4. Večerní povídky
5. Bouřka ve škole
6. Zloději v Syslově
7. Pulcova krasojízda
8. Pulec učedníkem
9. Bubáčkovo strašení
10. Zakázaná cesta
11. Pulcova živnost
12. Bubáčkův návrat
13. Jak to všechno dopadlo

Celkem 117 minut

14) Žofka ředitelkou ZOO (1996)

1. Jak Žofka potrestala dva surovce

2. Jak Žofka odmítla nabídku k sňatku
3. Jak Žofka přinutila Pštrosovy vytáhnout hlavy z písku
4. Jak Žofka poslala Irču zachránit Zbyněčka Tapíra
5. Jak Žofka vyléčila pana Fenka
6. Jak Žofka vychovala lvičata
7. Jak Žofka pomohla talentovanému mláděti

Celkem 60 minut

15) Kubula a Kuba Kubikula (1986)

1. Za časů ušatých čepic
2. S Barbuchou po světě
3. Ve vařečkách a hrncích
4. Kubula, Kuba Kubikula a Barbucha ve vězení
5. Barbucha jde strašit Randu
6. Je bláhové přestat v pravý čas
7. Jak všichni zůstali spolu

Celkem 58 minut

16) Cesty formana Šejtročka (1993)

1. Jak se Šejtroček stal formanem
2. Jak vezl Šejtroček do Hradce mouku dvounulku
3. Jak vezl sám sebe na svatbu
4. Jak vezl třikrát krajnakraje pálený džbánek
5. Jak vezl do Jičína ohnivého muže
6. Jak vezl pro starostu trám
7. Jak zahrál sedmi loupežníkům

Celkem 60 minut

17) Z deníku žáka III.b anebo Edudant a Francimor (1995)

1. Jsou doma (1992) 6:54
2. Jdou ven (1992) 6:25

3. Jsou ve škole (1993) 6:54
4. Se předvádějí (1993) 7:13
5. Jdou na výlet (1993) 7:57
6. Jsou v hostinci (1993) 7:40
7. Jsou na hradě (1993) 8:41
8. Jsou v nesnázích (1995) 7:00
9. Padnou do zajetí (1995) 7:04
10. Trénují (1995) 7:15
11. Útočí (1996) 7:40
12. Ve vězení (1996) 6:54
13. Vítězí (1996) 7:40

Celkem 95 minut

18) Berta a Ufo (2007)

1. Setkání
2. Sváteční den
3. Helča má malé štěně
4. Tatínkova reportáž
5. Výlet až nakonec světa
6. Dobrodružství s chobotnicí
7. Nečekaný závod
8. Kouzelník
9. Kouzelný bublifuk
10. Karneval
11. Na houbách
12. Vánoční překvapení
13. Loučení

Délka 13 x 8 minut (celkem 104 minut)

19) O Sazinkovi (1976)

1. Sazinka se představuje
2. Jak Sazinka obětoval cylindříček

3. Jak Sazinka s dětmi chytal zloděje
4. Co zavinil malovaný panák
5. Sazinka a červený kohoutek
6. Jak znovu chytili zloděje Lumpejdu
7. Sazinka a nezbedný kluk
8. Sazinka a Hubeňourek
9. O dvou neposedných hvězdičkách
10. Jak Sazinka vytrestal kocoura
11. O rozpustilém mráčku
12. Sazinka a Venda Kazisvět
13. Jak si chtěl Sazinka odpočinout

Délka: 13 x 8 minut (celkem 104 minut)

20) Sněžný muž Hugo (1988)

1. Sešup
2. Stěhování
3. Představení
4. Bráška
5. U ledu
6. Výlet
7. Škola
8. Návrat

Délka: 8 x 8 minut (celkem 64 minut)

21) Bob a Bobek na cestách

1. Jak začali létat
2. V supermarketu
3. Hvězdy reklamy
4. Letecký den
5. Den dobrých skutků
6. Růžena
7. Cesta na jih

8. Zahradníci v Africe
9. Putování s velbloudem
10. Jezero krokodýlů
11. Napříč Afrikou
12. Rozloučení s Afrikou
13. New York
14. Las Vegas
15. Mezi indiány
16. Na Měsíci
17. Na Bobří řece
18. V aréně
19. Amazonka
20. Bermudský trojúhelník
21. Poklad Aztéků
22. Na divokém západě
23. Šaman
24. Medvěd
25. Nasca
26. Mexiko
27. Na výletní lodi
28. Dobrodružství s delfínem
29. V zemi vycházejícího slunce
30. Tibet
31. Rajský ostrov
32. Trosečníci
33. Indie
34. Opuštěný tučňák
35. Mount Everest
36. V zemi sopek
37. Sibiřská magistrála
38. Malý Čingischán
39. Na tržišti v Kašmíru
40. Létající koberec
41. Klokan Felix

42. Sametová hvězdička
43. Mezi piráty
44. Setkání s medicinmanem
45. Strašidelný hrad
46. U jezera Lochness
47. Dobrodružství v podzemí
48. Řecká svatba
49. Karneval v Benátkách
50. V rytmu valčíku
51. Odvážní skokani
52. Konečně doma

Délka: 52 x 8 minut (celkem 416 minut)

22) Strašidla na Kulíkově

1. Bílá paní je první
2. Přichází bezhlavý rytíř
3. Noční návštěva
4. Ohnivý pes
5. Nepodařený únos
6. Plivníci
7. Návštěvníci z Transylvánie
8. Dárek pro Bílou paní
9. Jeskyňka a pacholíček Kokeš
10. Kokeš hejtmánkem
11. Kastelán musí mít přehled
12. Tři sudičky
13. Velká sláva nakonec

Délka: 13 x 9 minut (celkem 117 minut)